

NATIONAL ASSEMBLY OF SEYCHELLES

Tuesday 16th October 2012

The Assembly met at 9 am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr. Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou bann Manm Lasanble Nasyonal, bonzour Minis avek son delegasyon. Ozordi dan *Gallery* nou annan nou bann *Young Military Leaders* e o non Lasanble Nasyon mon oule swet zot labyenveni parmi nou. E nou pou al lo premye *issue* lo nou *Order Paper* e sa se *Question Time* e ozordi avek nou nou annan Minis pou Lanplwa e Devlopman Resours Imen, Minis Idith Alexander ki pe vin reponn 8 kestyon e osi an plis en kestyon irzan. Parey dernyen fwa, nou ekspekte bann Manm pou al direkteman lo kestyon. Mon'n swet labyenveni tou bann dimoun lo zot par e pou nou fini nou travay a ler, an plis ki sa, sa deliberasyon parey zot konn tre byen pe ganny pase *live* lo *SBC*, so, nou tou nou bezwen pran nou responsabilite.

So, mon ava konmans avek kestyon 102, Onorab Melval Dugasse.

HON MELVAL DUGASSE

Mersi Mr Speaker, bonzour Minis. Eksi Minis pou Travay ek Resours Imen i kapab enform sa Lasanble konbyen travayer etranze ki pe travay dan pei aktyelman. E konbyen sa pe kout nou pei an term finansyel. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, Onorab, *Young Military Leaders* e tou dimoun ki pe ekout mon ozordi bomaten, bonzour. Mr Speaker, dapre sif ki mon Minister in kolekte kot Divizyon Imigrasyon dan Minister Zafer Entern ek Transpor a lafen Septanm 2012 ti annan en total R12,378 travayer etranze dan lanplwa formel dan pei. Sa sif i

reprezant en ogmantasyon anviron 1500 travayer etranze dan lanplwa formel dan pei konpare avek menm peryod lannen pase.

An term distribisyon sa bann travayer, sa sif i montre ki lendistri konstriksyon i reste sa lendistri kot i annan plis travayer etranze. Alafen Septanm sa lannen, ti annan en total 6,373 travayer etranze dan sa lendistri. Sa i swiv par lendistri touris kot en total 3,489 travayer etranze i ganny anploye.

Mr Speaker, i enportan pou fer sorti ki dan bann lannen ki'n pase in annan bokou lenvestisman ek devlopman ki'n arive dan pei. Prenan kont ki Sesel i en pti pei avek en pti popilasyon, pei limenm pa'n kapab satisfere demann lanplwa pou tou lendistri lokal. Se pou sela, ki travayer etranze in bezwen ganny rekrite pou antre dan sa bann pozisyon. Me mon ti a kontan fer sorti devan sa Lasanble ki travayer etranze i devret ganny anploye dan pei selman dan bann pozisyon kot napa ase Seselwa kalifye.

I toultan priyorite nou Gouvernman pou fer sir ki Seselwa ki anvi travay i ganny li en lanplwa konvenab. Dan plan daksyon mon Minister pou sa lannen, lanplwa travayer etranze in ganny plase koman enn bann aktivite priyorite. Aktyelman, nou pe travay an entrwat kolaborasyon avek lezot lazans Gouvernman tel ki divizyon Imigrasyon pou fer sir ki travayer etranze i ganny anploye selman dan bann pozisyon ki napa ase Seselwa kalifye.

Mr Speaker, mon ti a osi profite pou enform sa Lasanble ki mon Minister in deza komans en legzersis pou revwar polisi lanplwa nasyonal ek bann *mechanism* pou fer sir ki otan ki posib bann Seselwa ki kalifye e ki anvi travay i kapab antre dan bann pozisyon kle ki pe ganny okipe par travayer etranze.

An sa ki konsern lakantite larzan ki pe kout pei pou anploy sa bann travayer etranze, Mr Speaker, sa i bezwen annan en analiz profon. Nou bezwen konpar zot kou ek benefis ki pe anmennen dan pei. Parey monn eksplike oparavan, mon Minister in met lanplwa travayer etranze koman priyorite. I deza annan en travay ki pe ganny fer pou pli byen zer travayer etranze e konsiderasyon pe osi ganny pran konsernan son kou. Mersi.

MR SPEAKER

Bon, okenn siplemanter, Onorab Dugasse.

HON MELVAL DUGASSE

Eski ou Minister i annan lentansyon pou revwar sa *localization policy* ki deza an plas pou idantifye bann *high areas* ki nou bezwen travayer etranze e si sa program *understudy* pe vreman marse. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Parey mon'n mansyonnen, mon Minister nou'n met sa konman i priyorite aktivite mon Minister. Lo kote *localization*, i vre pou le moman i pa pe marse, nou napa nou *localization* ki i bezwen revize. Me mon Minister nou pe re-organiz nou *internally* parey nou dir, entern, pou fer sir ki nou annan nou en seksyon, e letan nou pe dir en seksyon e osi rekrit bann *staff* ki konpetan, ki pou nou kapab pou sa seksyon pou *deal* avek travayer etranze. *Localization plan*, i lo nou plan, pa zis *localization plan* me nou bezwen fer osi regarde en *succession plan*. En *succession plan* savedir pou vwar lekel ki pou ranplas sa dimoun.

E pa zis *succession plan*, i annan kontinnyasyon osi ki swiv. Nou bezwen vwar ki ler ou pe ranplas en dimoun, ou bezwen serten kalifikasyon, ou bezwen serten leksperyans e osi annan *training plan* ki pou nou kapab *monitor*. I enportan ki nou annan sa *monitoring* e mon Minister nou pe pran tousala koman priyorite pou nou gete, fason osi mannyer pou *monitor* tousala, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lider Lopoziyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker, bonzour tou dimoun, bonzour tou bann ki alekout. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble an term, *in economic terms*, ki lenpakt ki sa sityasyon travayer etranze lo sa nivo i annan lo Sesel. E eski zot annan okenn plan pou reviz polisi Gouvernman an relasyon avek travayer etranze dan nou pei. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, lo konsernan kou son lenpakt parey mon'n dir, nou bezwen annan en analiz o profon. Nou pa zis kapab get son kou finansyer konbyen ki pe anmennen. I enportan ki wi, ou pe get sa

kou me ou osi ou bezwen analiz pou vwar ki son *output* ki i pe donner dan term benefis *economic growth* pou nou pei.

Ou kestyon konsernan *policy*, an Out parey zot ti kapab vwar, ti medyatize lo televizyon, mon Minister nou'n fer li priyorite osi pou nou reviz polisi lanplwa e i annan kestyon ki pe vini, mon pou donn zot plis lenformasyon la koman lezot kestyon ki nou pe revise e travayer etranze parey mon'n dir i priyorite e sa nou pe fer an konsiderasyon, nou'n pran li ler nou pe revwar *policy*. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Fideria.

HON EMMANUEL FIDERIA

Mersi Mr Speaker, bonzour Minis, bonzour tou Koleg, bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, eski Minis i kapab enform sa Lasanble si i annan travayer etranze ki pe travay ilegalman dan nou pei. Si wi ki Minister pe fer ou ki bann mekanizm pe ganny met an plas pou adres sa sitiasyon. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, konsernan travayer etranze ki ler en travayer pe vin travay dan pei i annan bann prosedir e zot bezwen ganny *GOP* parey nou dir, zot ganny en permi e zot kontra osi i vin ateste kot mon Minister. I pa zis sa me nou osi mon Minister nou annan en seksyon, en seksyon ki nou apel li *Labour Compliance and Monitoring*. Ladan, nou al enspekte dan bann lorganizasyon pou nou vwar. Ler nou al enspekte i enportan ki zot konnen ki nou demann kestyon bann anplwayer. Nou demann zot, parey nou dir *nominal role*, i annan i dir li *establishment*. Nou demann zot tou sa *payroll* ki zot pe pey sa dimoun. E ladan nou pou vwar si i annan me pou le moman mon Minister nou pankor rankontre. Me si i arive ki nou vwar, otomatikman, imedyatman nou enform Imigrasyon ki sa i tonm dan zot manda e la Imigrasyon zot pran bann prosedir neserer ki anba zot lalwa. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Vangadasamy.

HON SHERYL VANGADASAMY

Mersi Mr Speaker, bonzour Minis, bonzour Mann Koleg Onorab. Eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble ki garanti e ki dele letan ki son Minister pou pran pou met an plas sa *succession plan*. E osi sa plan lokalizasyon ki in koz lo la pou fer li vin pli efektiv e dan benefis nou Seselwa. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, travay in deza komanse, letan mon pe dir travay in deza komanse nou tou nou konnen ki letan ou pe re organiz entern dan ou lorganizasyon ou bezwen annan ou bann *establishments*, fer sir ki nou annan bann *posts*. Nou Minister in pare, *posts* in pare. Nou *second step*, ler ou pe travay lo en *localization plan* i en travay kolektif e ou nou pou bezwen vwar ki nou bezwen travay tre pros avek sekter prive akoz mazorite bann etranze i dan sekter prive. Nou'n deza konmanse, mon pou vin donn plis lenformasyon, i annan en *Human Resources Forum* ki nou'n lanse. I premye fwa ki Minister lanplwa nou'n fer sa kot nou pe anmenn tou bann *HR Managers* dan bann lorganizasyon prive. Akoz *HR Managers*? Se zot ki pe fer bann prosedir rekritman pou bann dimoun etranze dan pei, zot ki dil avek tou *recruitment* dan zot lorganizasyon e travay in deza.

Lo kestyon pou konbyen letan, nou'n deza pe fer, i dan prosedir, la nou pe fer nou bann rekritman e osito posib nou konnen *Human Resources Forum* in fini lanse, zot pe *meet* tou le 3 mwan. Mon anvizaze *by early next year* tou keksoz i ganny met an plas. Mersi.

MR SPEAKER

Bon, kestyon 103, Onorab Souris.

HON MIRENA SOURIS

Bonzour Mr Speaker, bonzour Minis avek ou delegasyon e tou Manm Koleg Onorab e tou dimoun ki alekout. Mr Speaker, kestyon i lir koumsa, eski Minis i kapab enform sa Lasanble ki pozisyon son Minister vizavi bann move pratik kot serten anplwayer pa pe met *protective gears* a dispozisyon zot travayer. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, lasante avek sekirite dan bann landrwa travay i ganny gouvènen par lalwa pou lasante ek sekrite. Lobzektif sa lalwa, se pou fer sir ki travayer i travay dan en lanvironnman ki an tou sekirite e konvenab. Sa lalwa, i aplikab pou tou anplwayer e tou travayer dan Sesel e pou tou kategori travayer. Tel, ki en zofisyè responsab ki vizit en landrwa travay ouswa en kontrakter, sou kontrakter. Lalwa, i met lobligasyon ek responsabilite li tou dimoun ki asosye e ki travay pou fer sir ki travayer, anplwayer i pran tou prekasyon e konsiderasyon konsènan sekirite ek lasante dan landrwa travay.

Mr Speaker, anba sa lalwa, i annan regilasyon lo lasante avek byennet. Regilasyon i sit klerman devwar avek responsabilite anplwayer avek travayer. Pou anplwayer, regilasyon i fer provizyon ki bann lekipman protektiv parey nou dir an Angle, *personal protective equipment* i met a dispozisyon bann travayer e ki zot osi endik zot travayer lo fason pou servi sa bann lekipman protektiv. Me i enportan pou note, ki avan en travayer i ganny donnen serten lekipman fodre ki zot in analiz sitiasyon avek bann risk ki egziste. Anplwayer i merit kontrol ouswa elimin risk konpletman. Savedir, letan tou bann risk pa'n kapab ganny minimize ouswa eliminè, lekipman proteksyon i ganny donnen.

Regilasyon i osi fer provizyon ki dan en landrwa travay ki anploy plis ki 50 travayer sa anplwayer i bezwen apwent en zofisyè responsab pou sekirite ek lasante dan sa landrwa travay. Dan ka ki annan mwens ki 50 travayer, sa anplwayer fodre apwent en personnel dan kapasite en *Supervisor* ou *Foreman*. La son rol se pou fer sir ki dan travay bann travayer i swiv e obeir tou bann lord e prensip sekirite avek lasante.

Mr Speaker, lo kote travayer, provizyon i fer ki ler en anplwayer i donn en travayer son lekipman protektiv sa travayer fodre i fer sir ki i gard li an bon eta. Dan sitiasyon kot en travayer i zete ouswa detrir son lekipman en anplwayer i kapab pran aksyon disiplinè kont sa travayer.

Mr Speaker, i manda mon Minister pou fer sir ki anplwayer ek travayer i travay dan en kondisyon konvenab. Pou fer sa kapab arive, fodre mon Minister i travay tre pros avek zot e dan mon Minister i annan en seksyon apele *Labour Monitoring and Compliance* e zot rol se pou fer lenspeksyon dan bann landrwa

travay pou fer sir ki anplwayer avek travayer i anlinny avek bann lalwa travay.

An relasyon avek kestyon Onorab Souris, dan sirkonstans kot ler en lenspekter i pase dan en landrwa travay e dekouver ki travayer pa pe ganny lekipman proteksyon, i responsabilite sa lenspekter pou ordonn sa anplwayer pou met a dispozisyon son travayer lekipman nesaser. E dan ka kot anplwayer pa respekte lord, provizyon i fer anba lalwa pou donn sa anplwayer en *notice* pou ki i aret travay konpletman ziska mezir nesaser i ganny met an plas.

Mr Speaker, mon oule fer resorti ki si en travayer i vwar ki si sa travay ki i pe fer i annan serten risk, i annan tou drwa anba lalwa pou demann son anplwayer bann lekipman proteksyon. Sa lalwa lo sekirite dan landrwa travay, lalwa pou lasante ek sekirite i date depi lannen 91 e mon Minister i dan prosedir reviz sa lalwa pou met li azour avek bann devlopman ki pe arive dan pei. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Souris, okenn siplemanter?

HON MIRENA SOURIS

Mr Speaker, eski Minis i annan statistik lo lakantite landrwa travay ki pan mentenir sa *policy Health and Safety* e ki pinisyon ki'n ale avek sa. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, mon napa statistik egzakt avek mwan, selman mon kapab fer ou ganny sa statistik. Me dapre nou rikord, landrwa ki'n annan plis aksidan i lo por e lo por i deza annan en komite, ki aksyon nou Minister in fer, i annan en komite ki an plas ki pou *deal* avek sa bann zafer lasante e sekirite pou fer sir ki zot anlinny, me mon ava fer ou ganny statistik lo larestan, mon Minister, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Vidot.

HON KEVIN VIDOT

Mersi, bonzour Mr Speaker e bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, eski Minis i kapab donn lasirans sa Lasanble si tou bann

landrwa travay ki annan plis ki 50 travayer i annan sa zofisye sekirite ki in koz lo la ki in mansyonnen. E kwa ki pe ganny fer par son Minister pou enplimant en *monitor* sa bann pratik, mersi bokou.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey mon'n mansyonnen, nou annan sa seksyon ki pou *Labour Monitoring and Compliance*. Ladan sa bann lenspekter ler zot ale i enn zot rol osi pou fer sir letan zot vwar sa bann *establishment*, pou zot vwar *nominal role*, ki kantite zot annan e la si zot pa vwar zot fer sir ki i annan. Me pou le moman nou annan en pti konstrent lo kote *staff* me selman nou kantite ki nou pe fer, nou bann lenspeksyon in monte gradyelman. I ti dan 400 e la nou'n ariv li dan 800, mon ava kapab donn ou egzakt sif kantite e nou pe met bokou zefor lo la pou nou kapab fer bokou bann lenspeksyon pou nou kapab dekouver bann ka. Me pou le moman, nou Minister nou pankor dekouver okenn ka ki annan ki dan bann lorganizasyon, mon repete, lorganizasyon ki nou'n pase ki nou'n dekouver ki pankor apwente sa bann zofisye. Me nou pou entansifye zefor kot nou vwar nou pou fer zot apwente, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Murielle Marie.

HON MURIELLE MARIE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, baze lo reponn Minis, eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble, ki son Minister pe fer pou edik sa bann travayer lo lenportans servi sa bann lekipman protektiv, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, i enn fonksyon mon Minister pou zot osi edik, donn lenformasyon anplwayer, travayer lo danze ki asosye dan bann travay e osi lo bann lekipman protektiv. Mon Minister pe kontinnyelman fer sa parey mon'n dir, nou annan bann lenspeksyon e osi avek sa bon rapor ki zot annan avek prive pou kapab. Me dan lannen, i enportan ki dan Minister, dan kalandriye pou aktivite nou annan le 28 Avril e sa i *World Safety Day* e nou osi annan an Novanm ki en *Safety Week*. Tou le lannen Minister i fer sir ki sa 2 zour ki mon'n mansyonnen, sa 2 aktivite i ganny

programmen dan kalandriye Minister e la nou entasifye nou zefor pou nou sansibiliz nou dimoun, donn zot plis lenformasyon. E zis pou note ankor, i dan plan daksyon mon Minister pou nou entansifye nou zefor lo kominikasyon e nou pa pou zis donn lo proteksyon danze dan travay me nou pou endik zot plis lo lalwa travay, lanplwa, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lider Lopoziyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker eski Minis i kapab dir nou an relasyon avek Minister Ledikasyon, ki programm oubyen ki lyen ki zot annan avek sa Minister an relasyon avek sekirite dan travay. *And then* dezyenm keksoz eski Minis i kapab dir nou si i satisfè avek seksyon *Labour Monitoring and Compliance* dan son Minister lo nivo ki zot fer zot travay. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Lo konsernan premye kestyon nou lyen avek Minister Ledikasyon, nou travay tre pros avek Minister Ledikasyon vi ki nou annan sa bann lekòl pou *SIT* e sa nou fer sir dan zot program ki i annan sa *safety* pou zot konnen lenportans servi sa bann lekipman protektiv e nou fer sir ki zot fer.

Me lo kote ou dezyenm kestyon, lo si mon satisfè ek mon Minister lo zot performans, Onorab mon pou dir ou wi e mon pou donn ou rezon akòz. Wi, ler ou konpar avek lannen pase, mon dir ou mon napa statistik egzakt, *the figure*, mon ava fer ou gannnen. Lannen pase zot ti fer apepre dan 400 lenspeksyon. Nou pankor ariv lannen ki'n fini, ozordi nou le 16 Oktob zot in ariv dan 800 e avek menm kantite dimoun ou vwar lo la. Me, mon pa dir ki i fini la me nou pou kontinnyen entansifye nou zefor pou nou fer pli byen ankor pou nou amelyore. Me pou le moman pou lakantite ki zot pe fer dan lorganizasyon mon vwar sa zefor ki pe mete i annan sa *increase*. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Souris, kestyon 104.

HON MIRENA SOURIS

Mersi Mr Speaker, kesyon i lir koumsa, eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble ki pozisyon son Minister an relasyon avek *welfare* bann travayer etranze. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, lalwa lanplwa ek lalwa lasante avek sekirite ki an fors, i fer provizyon pou donn proteksyon tou travayer dan Sesel e sa i enkli travayer etranze. Sa 2 lalwa i fer provizyon ki en travayer etranze i benefisye avek saler *minimum* nasyonal, konze dokter, konze anyel e bann lekipman protektiv kot i nesese zis pou sit enn de.

En anplwayer ki'n rekrit en travayer etranze, i devret soumit en kopi kontra travay sa travayer kot mon Minister pou ateste. Dan bann sirkonstans kot kontra travay sa bann travayer etranze pa anlinny avek lalwa lanplwa, mon Minister i ordonn sa anplwayer pou rektifye kontra e re-soumit avek mon Minister pou ateste.

I annan osi bann vizit lenspeksyon ki ganny fer par mon Minister dan bann lorganizasyon travay kot anplwayer e travayer i ganny kestyonnen lo bann kondisyon travay. Kot lenspekter i detekte okenn problem, anplwayer i ganny demande pou rektifye. Si sa anplwayer pa respekte sa lenstriksyon, aksyon nesese i ganny pran kont li. I osi opsyon sa travayer pou li raport okenn problem. Si en *case* i ganny anrezistre, sa i ganny swiv par lenvitasyon pou le 2 parti konsernen pou vin asiste sesyon mediasyon kot departman travay.

Mr Speaker, bi sa sesyon medyasyon, se pou ansanm eksplor bann fason pou rezourd sa konplent par annan en lagreman mityel. Dan ka kot mediasyon pa reisi, sa aplikan i annan opsyon pou al anrezistre son ka kot Tribinal Lanplwa e aparti sa pwen, se Tribinal Lanplwa ki annan manda donn en zizman e anforse sa zizman.

Mr Speaker, rol mon Minister an sa ki konsern *welfare* travayer etranze, se pou fer sir ki kondisyon travay tel ki lapey, saler *minimum*, ler travay, ler repo, lasante ek sekirite dan travay i ganny respekte. Konsernan akomodasyon, manze e lizyenn kot sa bann travayer etranze i reste, i responsabilite en lot Minister pou fer sir ki akomodasyon i konvenab e lezot lozistik i ganny byen pran an kont.

Mr Speaker, mon oule fer resorti ki i regretab ki menm si i annan lalwa an fors pou protez bann travayer etranze, i annan ka kot serten anlwayer pa pe donn bann travayer etranze benefis ki lalwa i fer provizyon. I plan mon Minister pou entansifye vizit lenspeksyon e an menm tan organiz bann vizit konzwent an kolaborasyon avek lezot Minister e lazans Gouvernman pou enspekte kondisyon travay bann travayer etranze. Mon Minister pe osi revwar fonksyon sa seksyon ki responsab pou zer lanplwa travayer etranze dan pei.

Parey nou'n temwayen semenn pase, en group travayer etranze lakonpanyen *Yangzee Construction* ti proteste piblikman lo zot kondisyon travayer e dele letan ki zot ka ti pe ganny negosye par Tribinal Lanplwa. Mr Speaker, mon oule enform sa Lasanble detay sa ka partikilye. Pandan mwan Zen, mon Minister ti resevwar konplent sorti kot 45 travayer sinwarn dan lakonpanyen *Yangzee*. Mr, Speaker, tou le 45 case ti vin devan mon Minister pou mediasyon le 27 Zen e kot le de parti ti tonm lo lagreman. Case ti anrezistre kot Tribinal Lanplwa pou ki tribinal i pronons sa lagreman koman en zizman par konsantman. E le 4 Septanm 2012, sa lagreman ti ganny prononse e tribinal ti anvoy case pou review le 27 Septanm kot reprezantan *Yangzee* ti enform tribinal ki 6 travayer parmi sa 45 ti'n fini ganny peye e repatriye dan zot pei e ki laranzman ti pe ganny fer pou finaliz peyman sa leres 39 pou repatriy zot dan zot pei.

Lakonpanyen ti demann ankor 1 semen pou finaliz tou keksoz e tribinal ti akord demann *Yangzee* e anvoy case pou le 9 Oktob 2012. Le 9 Oktob 2012 avoka ki ti reprezant lakonpanyen *Yangzee* ti fer en demann avek Lakour kot i ti demann ankor 1 mwan pou fer peyman e pou repatri sa leres travayer. Tribinal ti dakor ek sa Mosyon e anvoy case pou le 8 Novanm 2012.

Mr Speaker, Avoka ki pe reprezant sa bann travayer ti fer en laplikasyon devan tribinal ki sa case i pas pli boner ki le 8 Novanm 2012 an vi ki sa dat ti tro lwen. Case ti pas devan tribinal le 11 Oktob 2012 kot lakonpanyen *Yangzee* ti agree pou pey en premye group travayer pa plitar ki le 25 Oktob 2012 e larestan travayer pa pli tar ki le 30 Oktob 2012. Mr Speaker, sa case pou repas devan tribinal le 8 Novanm 2012 pou asire ki tou peyman i ganny fer.

Mr Speaker, mon oule fer resorti ki anba lalwa i annan proteksyon pou tou travayer e mon Minister nou pou pran tou

mezir neserer pou asire ki okenn drwa travayer pa ganny vyole.
Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Souris.

HON MIRENA SOURIS

Mr Speaker, baze lo larepons Minis, an vi sa bann tel presedans ki'n arive, eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble ki lezot mekanizm son Minister in met an plas pou asire pou en tel sitiasyon pe arive ankor, mersi.

MINISTER ALEXANDER

Parey monn mansyonnen oparavan, i annan en legzersis ki mon Minister nou pe travay an kolaborasyon etwatman avek Imigrasyon kot nou pe re gete, regarde kot nou pou kapab amelyore lo la. Sa nou pe travay lo la, i annan. Me lo kote pou lenspeksyon ankor, nou pe entansifye ankor nou bann dimoun pou fer bann lenspeksyon pou nou kapab detekte bann ka ki pou fer. Me, *internally* laranzman pe fer avek mon Minister ek Imigrasyon kimannyer nou pou revwar sa. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Samson.

HON DEREK SAMSON

Mersi Mr Speaker, bonzour, Minis bonzour avek ou delegasyon. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir nou ki Minister lanplwa pe anvizaze fer kont bann kontrakter ki obliz son bann travayer etranze sirtou, travay entansivman aswar pandan lannwit letan ki zot sipoze pe dormi e permet lezot dimoun dormi san ki zot fer tapaz pou *disturb* zabitan. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Lo kote mon Minister nou fer lo kote ler pou dir kontra. Ler nou nou ateste kontra nou get bann kondisyon. Bann kondisyon parey mon dir saler, lo kote tapaz ki pe dormi la i vin ek en lot Minister, i pou vin lo kote lanvironnman ki ou pou kapab. Me nou lo kote nou Minister, mwan mon fer sir ki ler nou pe get sa kontra ki i *state* klerman bann kondisyon bann ler ki zot zot pe travay. Me si nou

vwar ki zot zot pe travay *according to* zot kontra i ok me si i annan ki pe vin travay an deor ki pa anlinny avek kontra. Me lo kote tapaz sa i vin ek Minister Lanvironnman si ou vwar i annan *disturbance* ki pe arive, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lider Lopozisyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble si i annan bann konsiderasyon spesyal ki zot pran pou bann travayer etranze ki'n marye avek bann Seselwa me byensir ki pankor ganny sitwayennte. E si Gouvernman i annan lentansyon fer okenn keksoz pou ed bann travayer lakonpanyen konstriksiyon *Yangzee* pou soulaz zot sityasyon pandan ki zot pe esper zot peyman avek sa lakonpanyen ki parey ou'n dir i pou komans, en group pou ganny peye par le 25 Oktob,. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Konsernan travayer etranze ki marye ek en Seselwa, sa i pou tonm avek Imigrasyon, i pou tonm avek bann zafer etranze ki ler ou marye pou Imigrasyon pou ou ganny ou nasyonnalite Seselwa, sa i pa tonm avek nou manda pou Minister.

Lo ou dezyenm kestyon, konsernan ki nou pe fer nou Minister, mon Minister nou an kolaborasyon tre pros avek sa bann travayer sinwarn e mon personnelman monn ale monn vwar zot, mon annan kontak e mon annan mon bann zofisyete ki tanzantan pe pase ki pe *keep* zot azour ki pe arive e ki devlopman e menm lo kote pou tribinal, laranzman in ganny fer nesese, ki i annan dimoun ki zot menm zot dan sa group ki zot in idantifye ki vin ekout zot ki nou'n aranze ki pe ganny zot pou zot vin ekout zot *case*. E nou travay tre pros avek zot, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Dugasse.

HON MELVAL DUGASSE

Minis, eski ou Minister i annan lentansyon ansanm avek lezot partener pou met an plas bann mekanizm pou polisi konpreansiv

lon term vizavi travayer etranze e asire ki i annan *proper management* lo sa konponan lafors travayer, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Onorab, parey nou'n dir, *policy* i pe ganny revize e travayer etranze i lo sa *main* e sa nou pe pran an konsiderasyon pou sa e menm letan nou pe dir *policy* i enportan pou dir *policy* i donn ou en gidans, en *guidelines*, ki Gouvernman i anvi. Me nou, nou bezwen fer sir osi ki ler *policy* i ganny met an plas, mon Minister sa ki i pe dir dan *policy* tou le zan nou pe fer sir dan nou plan daksyon e ki sa i pe reflekte dan nou plan daksyon nou Minister. Nou pa zis pe met li dan plan daksyon Minister e osi annan sa *monitoring* pou fer sir sa ki nou pe dir dan nou *policy* nou pe mete pou nou fer sir ki nou *attain* nou lobzektiv, mersi.

MR SPEAKER

Ok, avan nou al lo kestyon 105, mon ava donn en gidans ler nou demann *Supplementary Questions* annou et atantif avek larepons Minis akoz souvannfwa zot re-demann li menm kestyon e in fini donn larepons dan kestyon prensipal. So, si in fini demann larepons *then* nou pa bezwen demande *Supplementary Questions*. Sa Minis pou rezourd sa sityasyon zis ou *refer them to* ou larepons ki ou'n donner pli boner *and that is it*. E zot zot ava rod larepons si ou santi ki sa in ganny reponn. Kestyon 105, Onorab Marie.

HON MEGGY MARIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis, bonzour tou sa ki alekout. Eski Minis responsab pou lanplwa i kapab dir avek sa Lasanble ki son Minister pe fer pou ankouraz bann biznes ki baze dan distrik pou anploy plis dimoun dan sa menm distrik.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, avan ki mon komans mon lentervansyon, mon oule fer remarke ki mon Minister in entrodwir sa ki nou apel bann lazans lanplwa prive avek bi pou asiste bann anplwayer e osi byen dimoun ki pe rod en lanplwa.

Mr Speaker, kestyon Onorab Marie, i tonm dan en moman kot mon Minister pe revwar servis ki bann lazans lanplwa prive pe ofer e an plis ki sa nou pe double nou zefor pou etabli sa partenarya

avek sekter prive anvi ki bokoi loportinite lanplwa i egziste dan sa sekter.

Sa program sansibilizasyon pe ganny atraver bann vizit ki mon pe fer dan bann diferan lorganizasyon travay e avek lentrodiksyon en *forum* pou bann responsab resours imen dan sekter prive zisteman avek bi pou osi ankouraz sa bann *managers* ki responsab pou devlopman resours imen lo meyer fason pou fer rekritman kot la sa propozisyon osi ava ganny diskite.

Fodre fer remarke Mr Speaker, ki dan bokou ka anplwayer i rod travayer ki pli kot landrwa travay pou rezon transportasyon e lezot lozistik tel ki aler dan travay. De lot kote, i osi depan lo konpetans e kalite travayer ki sa lorganizasyon pe rode, ki posib i napa a ler aktyel dan sa distrik respektif.

Mr Speaker, parey mon'n mansyonnen pli boner, i annan an plas bann lazans lanplwa prive e nou pe ankouraz tou bann anplwayer pou pas atraver sa bann lazans an sa ki konsern rekritman travayer. Zot menm kapab konsilte zofisye lanplwa dan bann distrik pou kapab ganny lalis dimoun ki pe rod en lanplwa.

Mr Speaker, atraver sa partenarya ki nou pe devlope avek sekter prive, nou pou kontinnyen ankouraz bann biznes otan ki posib pou pran travayer ki tonm dan zot lokalite, mersi.

MR SPEAKER

Okenn siplemanter Onorab Marie.

HON MEGGY MARIE

Eski Minis ki responsab pou lanplwa vi ki la Anse Aux Pins i annan en devlopman lo Ile Soleil e ki zot in annan nide entrodwir okenn kondisyon avek sa bann gran, gran lenvestisman pou zot anploy dimoun ki sorti dan nou distrik menm Anse Aux Pins.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey mon'n eksplike, mon Minister nou pe ankouraz o *maximum* posib me dezisyon final I sa lorganizasyon me nou nou pe ankouraz zot ki si i arive ki dan Anse Aux Pins ler sa lorganizasyon i pe met bann pos ki annan, ki *available* e i annan bann zofisye lanplwa ki baze dan Anse Aux Pins, zot annan – fodre louvraz konsiltativ e ki zot konnen i annan dimoun dan Anse Aux Pins ki annan sa konpetans an term sa leksperyans, sa kalifikasyon ki pe

demande *then* mon pa vwar aköz sa lorganizasyon pa pou pran zot si i pou prefere dimoun Anse Aux Pins parey mon'n dir i ava vin pli aler. Si zot annan tou sa kriter ki pe demande pou sa pos. Fodre ki zot osi zot annan sa konpetans pou zot kapab osi pran sa louvraz. E nou nou Minister nou pe ankouraze pou fer sa, i ki sanmenm sa nou'n desantralize, nou annan zofisye lanplwa osi ki baze dan distrik, ki pou la ki pou kapab ed zot. Bi sa zofisye lanplwa dan distrik se pou fasilite e i lazans lanplwa ki fer ki pou rod louvraz pou dimoun me nou zofisye i *facilitate* zot. Pou li kapab ant sa dimoun ki pe rod sa lanplwa ek sa *Employment Agency*, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Valmont.

HON SYLVIANNE VALMONT

Bonzour Mr Speaker, mersi Mr Speaker. Eski Minis i kapab dir sa Lasanble si son Minister pe fer en letid aprofondi lo kalite travay ki bann biznes i ofer dan distrik e ki son Minister pe fer pou ankouraz bann biznes pou kree bann kondisyon pli konvenab pou retenir bann travayer, mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, lo premye parti ou kestyon, lo letid aprofondi, mon Minister nou pe pran sa *Labour Market Studies* i dan *action plan* nou Minister pou fer. Nou deze nou an konsiltasyon avek *ILO*, *International Labour Organisation* ki pou ed nou avek bann *expert* ki pou kapab, sa i dan *action plan* nou Minister pou 2013 e i pou annan ki pou fer sa.

Lo kote pou kre kondisyon, mon pou eksplike apre dan mon lot kestyon, mon ava donn zot en pti *briefing* apre mon pou donn plis an detay. Bi sa *Human Resources Forum* se sanmenm sa pou vin avek prive pou nou kapab diskit tou sa bann kondisyon ki annan pou fer avek travay e sa i bann topik ki pou monte dan *Human Resources Forum* avek bann *HR* kimannyer pou donn zot sa gidans e ki nou nou pe ekspekte avek zot osi dan zot lorganizasyon pou zot kapab fer pou nou kapab kre lanplwa e fer konmsi pou nou motiv nou dimoun osi pou reste ladan, dan lanplwa kot zot ete, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Marie.

HON MURIELLE MARIE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, baze lo repons Minis, Minis in fer referans lo lazans lanplwa prive. Eski Minis i kapab enform sa Lasanble si son Minister i satisfè avek performans sa bann lazans lo sa size, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, rol lazans lanplwa se zot, i pa mon Minister, se zot ki pe plas dimoun dan lanplwa. Zot rol i pou fer sa, e ler ou pou demann mwan si mon satisfè avek zot performans, wi mon pou satisfè. Ou pou vwar dan bann kestyon ki pou vini mon pou donn plis detay lo la aköz statistik in montre ki plasman, kantite dimoun ki'n ganny plase dan travay in ogmante pandan sa bann dernyen mwan. E sa, i aköz sa partenarya ki'n annan mon Minister avek lazans lanplwa. E si zot in *attain zot objectives then* mwan *as* Minis mon satisfè aköz mon vwar rezilta ki pe aprozè, mersi.

(Technical Problem)**HON JOEVANA CHARLES**

Mersi Mr Speaker, bonzour Mr Speaker, bonzour tou Manm Onorab e dimoun alekout. Mr Speaker, mon ti ava kontan demann sa kestyon swivan, eski Minis i kapad dir sa Lasanble ki nou to somaz ozordi e ki kantite *vacancies* ki nou annan lo *labour market*, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, dapre dernyen statistik rikorde par mon Minister a Out 2012 to somaz dan pei ti 2.03 pousan. Sa i reprezant 1,161 dimoun ki ti pe aktivman rod en lanplwa e ki'n anrezistre avek lazans lanplwa prive. Parmi sa 1,161 dimoun ki ti pe rod en travay, ti annan 602 madanm e 559 zonm. Mon ti a voudre enform sa Lasanble ki in annan en rediksyon dan to somaz pou ariv 2.3 pousan an Out 2012 sorti 2.18 pousan a lafen Zilyet 2012. Rezon prensipal pou sa, i lefe ki in annan logmantasyon dan lakantite plasman dan lanplwa. An Zilyet 2012, ti annan 983 plasman e a lafen Out 2012 ti annan 1,218 plasman.

Mon Minister ti osi organiz en *job fair* pou Praslin an Zilyet 2012 e sa i non selman donn loportinite bann dimoun ki pa ti pe travay pou anrezistre pou en lanplwa me sa *job fair* in osi agrandi sans bann dimoun ki pa ti pe travay pou ganny rekrite par bann lorganizasyon. Dan sa menm lalinny, mon Minister in annan osi nouvo partenarya avek bann lazans lanplwa prive e bokou plasman in ganny fer par sa bann lazans an Out 2012.

Mr Speaker, mon oule reasir Lasanble ki malgre bann defi lo *Labour Market*, to somaz depi Zanvye sa lannen in reste relativman ba.

An sa ki konsern dezyenm parti sa kestyon, Mr Speaker, dapre nou rikord a lafen Out 2012 ti annan 1,712 *vacancies* lo *Labour Market*. Ladan 1,624 *vacancies* ti dan sekter prive e sa i demontre lenportans sa sekter dan kwasans nou lekonomi e dan kreasyon lanplwa dan pei.

Mon ti ava voudre azoute osi ki la mazorite dan sa 1,712, 1,013 ti sorti dan group servis e 1,021 *vacancies* dan sa 1,712 i sorti dan lendistri lotel ek restoran. Sa i osi montre ki tourizm i en pilye kle nou lekonomi e se pou sa ki nou lekonomi i viz bokou ver bann lanplwa ki tonm dan group servis, mersi.

(Technical Problem)

HON JOEVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker, eski Minis i kapab dir sa Lasanble si son Minister in fer okenn letid pou konnen lekel sa bann dimoun ki pa pe travay e lakoz ki fer zot pa travay, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, i napa en letid spesifik, me avek bann re-organizasyon laranzman travay ki'n pase dan Minister, nou annan en zofisye lanplwa ki baze dan bann distrik e ler nou dir dan distrik, sa zofisye lanplwa i pe travay tre pros li osi avek parey nou dir sa bann *welfare officers* avek ladministrasyon distrik. E zot zot annan, zot kapab dan sak distrik zot okouran, zot konnen lekel dimoun ki pa pe travay e la i annan bann travay ki pe ganny fer avek sa bann serten group dimoun kot i annan en sistenm ki nou pe dir nou pe *profile* sa bann dimoun, bann ki kapab travay pe fer sir laranzman bann *Employment Agencies* pe fer sir ki pe rod en louvraz pou zot.

Me bann parey ki nou dir ki santi ki mank serten *skills*, i mank serten bagaz e sa mon Minister i annan bann *scheme* nesese ki pou fer ki pou *accommodate* sa bann dimoun ki a fer sir i a donn zot sa pti bagaz pou zot osi kapab zwenn lemond travay, mersi.

(Technical Problem)

HON CHARLES DE COMMARMOND

Mersi Mr Speaker, bonzour Mr Speaker, bonzour Minis e tou dimoun a lekout. Mr Speaker, mon keston i swivan, baze lo larepons Minis eski Minis i kapab eksplik nou Lasanble kimannyer son Minister atraver son zofisye lanplwa dan bann distrik i fer pou plas en Seselwa ki pa travay dan en lanplwa e an menm tan ed li avek en *welfare* tanporer ziska ler i ganny son premye lapey, mersi bokou.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Lo kote ler en dimoun dan en distrik i vini i pe vin rod en louveraz, la i pou ganny *refer*, sa zofisye lanplwa i fer tou i pas son bann dokiman nesese i donn avek sa bann *Employment Agencies* e tou dimoun, bann lorganizasyon zot ganny demande tou zot bann *vacancies* pou zot donn avek sa bann *Employment Agencies*, savedir, nou bann *Employment Agencies* zot annan tou rikord kote ki pe rod en lanplwa. E la, bann prosedir nesese i ganny fer pou plas zot dan en lanplwa. I pa zis pou fer sa swivi, ou pou bezwen assize *counsel* en pti pe sa bann dimoun. Ou bezwen dir zot ki letan zot pou ale, zot pe vin *apply* sa *post*, i annan bann prosedir, zot pou bezwen al en *interview*, kimannyer ou pou konport ou dan en *interview*, kimannyer ou pou sanze, mannyer ou pou reponn ou keston. Sa i ganny fer pou zot kapab, sa zofisye lanplwa avek sa bann *Employment Agencies*.

Lo keston pou *welfare*, mon Minister nou napa kontrol pou kapab dir pou sa dimoun pou ganny sa *welfare*. Me, *the moment* ki sa dimoun i al kot sa *welfare officer* i merit pe montre ki i pe rod en louveraz, li i pe fer louveraz. Sa, i depan lo kriter pou *Social Welfare Agency* ki zot annan bann kriter detaye, la zot ki pou analize baze lo zot bann kriter si sa dimoun i merit ganny sa lasistans ouswa non. Me nou lo kote nou Minister, nou nou fer tou o pli vit posibil pou kapab plas sa dimoun dan en lanplwa, mersi.

(Technical Problem)

HON ALDERIC BRISTOL

Mersi Mr Speaker. Eski Minis i annan en nide lo konbyen sa nivo somaz pou kout Gouvernman an term *welfare* par egzanp, e si i satisfè avèk rezilta son bann *job fairs* ki son Minister in organize pandan lannen, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, mon pa'n ganny ou dezyenm parti ou kestyon, ou kapab repete silvouple.

HON ALDERIC BRISTOL

Minis e si ou Minister i satisfè avèk bann *job fairs* ki'n ganny organize pandan lannen.

MR SPEAKER

Job fairs.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Bon, lo nivo somaz konbyen i pou koute, sa mon Minister nou pa pou kapab donn ou sa, i pa nou manda pou nou kapab kalkil sa pou nou konnen me selman 2.03 pousan i relativman ba ler nou pe konpar avèk bann lezot pei kot nou pe vwar kantite nou bann *employment rate* i pe kontinnyelman monte, pou nou relativman i ba ler ou pe konpar avèk sa.

Me, lo kote ou dezyenm kestyon, si mon satisfè avèk *job fair*, mon pou dir ou wi akòz nou pe vwar ankor nou statistik, i enportan pou dir ki sa *job fair* osi ki ler nou fer, nou pa pe zis donn loportinite, nou pe vin zis ranpli pou vwar kantite pou plas dimoun, i donn nou sa loportinite osi pou *enhance*, agrandi sa partenarya ki nou anvi avèk prive. E i enportan osi pou note ki ler ou pe kalkil to somaz ou bezwen ganny li dapre ki kantite dimoun, ou bann *job seekers*. E pli nou pe fer sa nou pe ankouraz dimoun pou zot anrezistre pou ganny en lanplwa e nou statistik osi i montre nou lo kote statistik i vin pli, mon kapab dir reel e realite ki kantite dimoun akòz zot tou zot taye zot vin ranpli pou zot kapab ganny en lanplwa e osi nou vwar ki nou enteraksyon ki mon Minister osi nou

fer, parey nou dir nou annan tre pros avek lakominote. Nou travay, nou annan nou bann *officer* ki baze dan distrik e *feedback* ki nou gannyen zot vreman apresye, zot anvi, zot dir nou pou kontinnyen e la le 28 Oktob nou pe organiz enn Au Cap e mon ava profit sa lokazyon pou dir dimoun ankor ki dan rezyon Sid ki pou annan enn prezan ki nou pe bouz ver Sid pou zot kapab vini, anrezistre e nou pe target bann landrwa, ankor i reflekte avek pou Onorab Marie. Nou pe ankouraze nou Minister e nou pe dir bann dimoun ki dan Sid, bann biznes ki dan Sid pou vini, pou met bann *vacancies* ki *available* e la bann dimoun dan Sid zot ava ganny sa loportinite pou zot travay dan zot lokalite ki zot ti pe mazine parey dan Sid, mersi.

MR SPEAKER

Onorab *Leader of Government Business*.

HON MARIE-ANTOINETTE ROSE

Mersi Mr Speaker, bonzour tou dimoun. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir nou kimannyer son Minister i kalkil to somaz e eski dan zot kalkilasyon zot pran an konsiderasyon bann dimoun ki pa bann *registered job seekers* pou zot annan en sif ki en pti pe pli realis, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, ler nou pe kalkil to somaz nou pran dimoun ki pe rod en lanplwa. Savedir, en dimoun ki aktivman pe rod en lanplwa. I pa pran dimoun ki pa pe rode, me ler nou pe fer, avek sa legzersis ki mon Minister pe fer ki'n desantralize in al dan distrik, nou pe tire tou sa bann. Nou pe fer travay konsiltasyon avek nou bann Ladministrasyon Distrik akoz sa bann Ladministrater Distrik zot konn byen zot lekel zot dimoun ki pa pe travay. Lenportans sa bann *welfare officer* se pou ale pou antre dan bann distrik, sa bann ki nou konnen ki pa pe anrezistre fer zot vin anrezistre pou zot kapab ganny en lanplwa e sa i pe marse, nou pe vwar e ki nou pe menm regarde nou Minister kot nou pe revize lo kote nou bann *scheme* osi ki nou pe ofer pou nou kapab reflekte realite ki la nou pe vwar pe arive, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lider Lopozisyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, dan mon lofis mon ganny en kantite konplent lo *clearance* alors eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble klerman ozordi, eski en Seselwa ki pe rod en travay i bezwen rod *clearance*. Si wi, dir nou kimannyer i marse.

E dezyenmman, ki fason, eski Minis i kapab dir nou ki fason ki son Minister pe *liaise* avek Minister Ledikasyon e lezot partener oubyen *stake holders* pou garanti ki lazenes Seselwa i ganny *trained* dan bann domenn kot i annan en bezwen lo marse lanplwa. Mersi Mr Speaker e Mr Speaker mon ti ava kontan si Minis i fer en klarifikasyon, kekfwa mwan ki pa'n ganny en konpran. Letan in dir poudir to somaz in redwir pou sorti 2.18 poursan pou vin 2.3 poursan. Mon pa konnen si mwan ki'n....

MINISTER IDITH ALEXANDER

2.03 poursan, sansan ti pou ogmante, pa desann.

MR SPEAKER

Non, Onorab *you cannot* al dan en largiman. Minis in dir ou in vin 2.03, in redwir. *Yes* Minis.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Konsernan premye parti ou kestyon pou *clearance*. I enportan ki letan ou pe dir *clearance*, ou bezwen regarde e mon pou donn sirkonstans. Ou pe rod en dimoun ki anvi *apply* gard sekirite. I enportan pou konn en profil – i sa profil lo sa dimoun. I enportan, ou pa kapab pran en dimoun ki ou anvi fer li vin gardyen kot ou lakaz, gard sekirite ki deza i annan avek lapolis en move rikord, ki deza annan en *case* ki pe al Ankour ki pou ale. E sa letan ou pe dir, i get lo profil, pa *as such* pou *clearance*. Pou get en dimoun i get lo profil, pou get sa dimoun. I enportan akoz ler ou pe anploy en dimoun dan pe anploy en dimoun ou bezwen get kalifikasyon sa dimoun, ou bezwen get son leksperyans, latitid osi i zwe en gran rol ler ou pe rekrit en dimoun e ou bezwen fer sir ki letan ou pe fer en *recruitment* ou pe get li dan son totalite. Alor, dan sa kote, i annan ki pou fer sir ki i pou get lo kote latitid, nou pe gete son konportman si i *ok*.

Ou dezyenm kestyon ki mon Minister pe fer pou fer sir ki nou bann zenn i pe travay dapre demann. Mon krwar zot tou zot to vwar lo televizyon, *National Human Resources Development Council* pe deza konmanse dan bann lekòl kot nou pe donn bann manmay lenformasyon lo karyer. Lo ki kalite, savedir ler nou pe dir ki *available lo market*, demann lo *market* e osi pe dir zot ki kalifikasyon osi ki ou bezwen pou ou kapab fer sa lanplwa. I enportan ki nou pa kapad dir avek en zenn i annan sa me i bezwen konnen pou ou ariv sa ki kalite ou pou bezwen pou ou travay pou ariv sa e sa i pe ganny fer an *close* kolaborasyon avek Minister Ledikasyon. Zot in pas dan lekòl segonder e la zot pe al kouder dan bann pos segonder. Mersi.

MR SPEAKER

Kestyon 107, Onorab Charles.

HON JOEVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker. Eski Minis i kapab dir sa Lasanble si son Minister i annan okenn lentansyon pou revwar polisi lanplwa dan son totalite pou met li azour avek realite ozordi. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, en delegasyon lorganizaayon enternasyonal pou travay ti lo en vizit ofisyel isi Sesel an Out sa lannen. Sa vizit ti swivan en demann par mon Minister pou revwar polisi lanplwa pei e met li azour avek bann sanzman ki'n arive lo *labour market* sa bann dernyen lannen. Sa bann delegasyon *ILO* avek zofisyè mon Minister ti konsilte e diskite avek 18 departman kle dan Gouvernman tel ki Minister Finans, Lenvestisman e Komers, Minister Lasante, Minister Ledikasyon, Labank Santral, Bord Tourizm Sesel enkli prezantan travayer e anplwayer pou nonm enn de.

Ansanm, nou'n diskite lo sityasyon lanplwa dan pei e bann size ki devret ganny adrese dan sa nouvo polisi lanplwa. Parey nou konnen, lanplwa i en sekter enportan dan en lekonome e okenn sanzman ou defi ki en sekter i fer fas, i afekte egalman bann travayer, zot kondisyon travay e sistenabilite biznes.

Swivan reform makro ekonomik ki Gouvernman ti lanse an 2008, sekter prive in agrandi e i en akter kle dan lekonome pei. Alor

ki Gouvernman in vin plito en fasilitater. Mon Minister in alor rekonnèt ki polisi lanplwa nasyonal i bezwen vin anlinny avek devlopman nasyonal. Avek lasistans teknik lorganizasyon enternasyonal pou travay, en resers pli aprofondi pou ganny fer pou analiz devlopman bann diferan sektè ekonomik pou nou kapab fer rekonmandasyon lo polisi lanplwa dan sa bann diferan sektè. E sa Mr Speaker ki pou fer sa nouvo polisi lanplwa vin pli konpreansiv konpare avek polisi lanplwa aktyel. I enportan ki sa polisi i donn en analiz lo sitiasyon lanplwa aktyel e fitir dan pei pou pli byen kapab ed Gouvernman etabli son bann diferan nivo lentervansyon e pou bann partener espesyalman anplwayer konn zot rol dan sa polisi.

Priyorite polisi lanplwa ki pou ganny idantifye, i ekspekte ganny entegre dan plan devlopman nasyonal. An se moman, mon Minister i an kontak kontinnyel avek *ILO* e an term referans pou rekrit en konsiltan lokal pou sa travay i preski finalize.

Revizyon polisi lanplwa i ekspekte en travay 6 mwan e en *draft* sa *policy* pou ganny prezante dan en latelye kot bann diferan Minister e lazans konsènen a ganny loportinite pou konmant lo sa dokiman e propoz rekonmandasyon pou konsiderasyon mon Minister. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Charles.

HON JOEVANA CHARLES

Eski Minis i kapab dir sa Lasanble kan ki sa dernyen polisi lanplwa ti ganny adopte e akòz in pran sa kantite letan pou revwar li donnen sitiasyon ekonomik pei. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Nou dernyen polisi Minister ti an 1999 e apart sa, in annan bokou keksoz ki'n arive dan pei e ler nou annan, nou'n annan nou reform makro ekonomik, alor in enportan ki ler ou pe reviz ou polisi, nou pe enplimant en refor e la ki keksoz in konmans stabilize e la nou pe revwar li dan son totalite pou met li an form, ankonformite. E nou osi annan nou *Employment Act* ki pou le moman i kot *AG's Office* ki li osi i pe drafte pou li kapab armonize avek kanmarad, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Vidot.

HON KEVIN VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir sa Lasanble si statistik e lenformasyon apropiye in ganny kolekte kot bann landrwa travay e travayer an zeneral apard sa ki in mansyonnen, atraver bann konsiltan *ILO* e avan sa polisi i ganny fer e ki sa bann lenformasyon pe endike. Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey nou'n dir an Out ti annan bann *expert* ki ti vini e konsiltasyon in ganny fer e ladan ler nou'n asize nou'n diskite, i ti annan bann serten pwen, sa bann pwen ki mon pou nonmen konm swivan ki in ganny port a nou latansyon. I annan enn, nou annan sa lenpak reform makro ekonomik lo travayer e sekter lanplwa an zeneral. Lenpakt reform dan sekter piblik, kalite e kantite travayer Seselwa pou reponn demann lanplwa dan pei, lanplwa travayer etranze lo nou plan lokalizasyon, defi lanplwa bann zenn e nou group vilnerab, koleksyon e analiz bann lenformasyon statistik lo lanplwa, diversifikasyon lekonomi e ki fason i kapab kre plis lanplwa. Lanplwa enformel e pti biznes, sistenabilite lasistans sosyal, lentrodiksyon lazans lanplwa prive. Parey mon'n dir, e nou pou asize avek en konsiltan ki pou gannyen, sa i bann *points* ki'n porte pou nou al aprofondi plis lo la pou nou kapab apre asize, vin avek bann rekonmandasyon ki nou pou retourn ankor dan bann kolektif pou nou asize diskite pou nou kapab fer prezan bann rekonmandasyon pou nou kapab amann nou polisi, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Volcere.

HON MARC VOLCERE

Mersi Mr Speaker, bonzour Minis, bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, mon ti ava kontan demann Minis apre ki son Minister in fini met an plas bann nouvo polisi, eski pou annan en program pou edike e konsyansiz lafors travayer lo zot drwa e zot devwar, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, osito ki *policy* i ganny revize, i pou bezwen otomatikman mon Minister, ki Lanplwa, e mwan mon bezwen fer sir aköz polisi ki donn nou en gidans, e mwan mon pou bezwen fer sir ki tou sa ki ladan i reflekte dan plan daksyon mon Minister. E nou pou fer sir Minister Lanplwa, nou pou travay tre pros avek nou *policy*. Me lo kote pou sansibilize osi nou pou bezwen edik nou bann dimoun, i dan nou plan nou Minister osi pou nou annan en plan kominikasyon kimannyer pou nou kapab fer nou bann dimoun okouran. Me i pa zis ki nou, parey mon'n dir oparavan, met dan *action plan* pou mon Minister. Nou pou bezwen osi annan sa *monitoring* pou fer sir ki vre nou pe *attain* nou *objectives* ki *state* klerman dan nou polisi ki nou nou pe mete e sa mon donn garanti nou Lasanble ki nou Minister nou pou fer sir ki sa i antre dan nou *action plan* e nou pou *monitor* osi pou fer sir ki i *attain* son lobzektiv, mersi.

MR SPEAKER

Kestyon 108, Onorab Charles.

HON JOEVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker. Eski Minis i kapab dir sa Lasanble ki plan son Minister i annan pou kapab ed bann dimoun ki sorti dan prizon pou zot ganny en travay desan, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, depi Zanvyè 2009 en komite ti ganny met an plas avek lobzektiv prensipal pou ed bann dimoun ki'n sorti dan prizon pou re-entegre dan lasosyete e an menm tan pou kapab ganny en lanplwa permanan. Sa komite ki tonm anba responsabilite divizyon servis sosyal i zwenn tou le mwan e i konpri 16 manm ki sorti dan sa bann lorganizasyon swivan. Divizyon servis sosyal, deparman prizon, departman devlopman kominoter, sant Mont Royale, legliz Katolik, Minister Lasante, IDC, Minister Later ek Lakaz, Minister Ledikasyon, *Care*, *Friends of Prison*, lazans *Welfare* Sosyal, legliz Anglikann, Sosyete Islamik Sesel, departman lapolis, en reprezantan mon Minister i osi form parti sa komite e son rol prensipal se pou ed sa bann dimoun kapab antre dan en lanplwa.

Mr Speaker, la mon ti ava profite pou eksplike kimannyer sa prosedir i marse. Enn fwa ki sa ansyen prizonnyen in fini pas atraver en sesyon *counseling* ase entans, en bann dimoun ki pe travay avek li i satisfè e ki in pare pou antre dan en lanplwa i ganny refer avek zofisye mon Minister ki asiz lo sa komite. La sa zofisye i fer tou demars an kolaborasyon avek lazans lanplwa prive, pou kontakte en landrwa travay ki apropiye avek *skill* e konesans sa dimoun. Pandan ki sa dimoun i dan lanplwa, zofisye probasyon i swiv li de tre pre e fer sir ki i ganny lezot sipor nesese.

Mr Speaker, mon ti ava kontan fer sorti devan sa Lasanble, ki mon Minister pe an se moman entansifye zefor pou ki sa group dimoun i kapab antre osi vit ki posibil dan en lanplwa permanan e kontinnyen refer zot lavi. An se moman, mon Minister pe travay avek en group 12 dimoun ki ladan i enkli bann ansyen prizonnyen i nou annan ladan osi ki pe swiv bann program *detox*. Mon zofisye in asiste zot dan preparasyon zot CV e pe donn zot lenformasyon ek gidans nesese pou antre dan lemond travay ouswa anrezistre zot lo program formasyon apropiye. Sa i form parti sa preparasyon zeneral pou zot kapab antre dan en lanplwa byen prepare.

Mr Speaker, se dan sa lalinny ki mon Minister pe travay pou fer sir ki ansyen prizonnyen i ganny asiste pou en travay desan. Mon Minister pou kontinnyen travay an etwat kolaborasyon avek sektor prive pou fasilite lanplwa pou sa group dimoun. Mersi.

HON JOEVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker. Eski Minis i kapab dir sa Lasanble si son Minister oubyen sa komite ki in nonmen pa kapab antre an negosyasyon avek departman lapolis pou kapab re get dan lafason ki sertifika lapolis i ganny fer ki parfwa i anpes bann prizonnyen ganny en travay oubyen pou redwir lakantite letan ki pran pou zot kapab ganny sa sertifika, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, i en pwen vremen valab, sa i en pwen ki mon vwar ki mon ava met li pou latansyon sa komite ki kapab, mon krwar i pa en keksoz ki difisil ki nou kapab koz avek pou fer sir sa. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Aglae.

HON ROMA AGLAE

Mr Speaker, eski Minis pou annan statistik par egzanp pou lannen 2010 a 2012 lo lakantite prizonnyen ki'n sorti prizon e zot *status* lo lanplwa, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, dapre statistik ki mon annan, depi Zanvye sa lannen, nou annan 18 ansyen prizonnyen ki'n refer avek mon Minister. 6 ladan in fini antre dan zot lanplwa, zot in fini ganny plase dan en lanplwa e 12 nou ankor pe travay avek pou kapab fer prosedir nesese pou plas zot dan lanplwa, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Arnephy.

HON BERNARD ARNEPHY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab enform sa Lasanble si pandan ki bann prizonnyen ki pros pou fini zot santans pou ganny *release*, eski i annan en bon *skills analysis* ki ganny fer lo sa bann prizonnyen pou ki zot kapab entegre byen dan lasosyete e ganny en lanplwa desito posibilite in anonse, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Onorab sa keston i pou tonm avek pou departman prizon, ki zot prizon ki *oversee* laba pou fer sir sa bann keksoz i fer sa. Mon pa pou dan en pozisyon pou mon kapab reponn li la, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lider Lopozisyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir nou si i satisfè ki son Minister i annan en bon program ki permet zot swiv bann prizonnyen letan zot sorti dan prizon e kapab permet zot kalkil byen zot *success rate* an relasyon avek travay ki zot fer avek sa bann ansyen prizonnyen *once* ki zot in fini zot santans. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey mon'n eksplike i annan sa komite, i annan en komite ki lo la ki mon'n dir pou sa bann dimoun e mon Minister nou rol se pou met dan lanplwa. Enn fwa ki ou'n plas zot dan lanplwa, sa zofisyé probasyon i travay tre pros avek zot, i *monitor* zot e si ladan i annan okenn keksoz ki arive ek lanplwa, sa sa komite lo kote sa zofisyé mon Minister ki lo sa komite, la li i ganny enformen lo kote pou lanplwa e zot zot travay pou rektifye sa problem. Me parey ou pou vwar, lo sa komite, i annan diferan dimoun, departman lo la e zot ki pou kapab, sa problem respektiv ki relye e sa lorganizasyon respektiv i ganny *relate* avek sa problem pou li ganny rezourd, mersi.

MR SPEAKER

Kestyon 109, Onorab Charles.

HON JEOVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker eski Minis i kapab dir sa Lasanble si son Minister i annan lentansyon organiz sesyon pou edik bann *Human Resources Managers* lo *Employment Act*, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, koman plan mon Minister, ledikasyon travayer e anplwayer i touzour reste enn nou bann konsern e priyorite. E dan sa lalinny le 11 Septanm 2012, Minister Lanplwa ek Devlopman Resours Imen ti lans en *Human Resources Forum* ki anlinny avek plan stratezik mon Minister pou asiste travayer e anplwayer pou mentenir sekirite dan landrwa travay e bon relasyon travay. En group ki'n ganny targete pou partisip dan sa *forum* se bann *Human Resources Managers*.

Mr Speaker, bi sa *forum* se pou kree en platform pou partaz konesans nouvo nide e bann bon pratik an relasyon avek lalwa lanplwa parti bann *Human Resources Managers* dan tou kous sektè nou lekonomi. E pou mon Minister kapab reisir son bi, nou pe viz ver serten lobzektif ki enkli endik zot lo bann diferan provizyon relye avek kondisyon e proteksyon travayer ki enkli sekirite dan landrwa travay, met lanfaz lo lenportans mentenir bon relasyon ant travayer e anplwayer. Donn zot gidans lo fason pou

prepar e enplimant en plan lokalizasyon pou asire ki travayer Seselwa i ganny bagaz neserer an term kalifikasyon ek lekspektasyon pou ranplas travayer etranze.

Mr Speaker, *Human Resources Forum* pe ganny organize tou le 3 mwan pandan zournen e i pou ganny *chair* par Sekreter Prensipal pou travay. A sa pwen la Mr Speaker, ti a bon fer remarke ki se pa zis atraver *forum* ki bann *Manager* pou ganny edike me pandan bann lenspeksyon ki ganny fer dan bann landrwa travay i osi permet lenteraksyon ant mon Minister ek bann *Managers* an ver bann diferan konsern ki zot kapab vizavi lalwa lanplwa, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Charles, okenn siplemanter.

HON JEOVANA CHARLES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab dir sa Lasanble konbyen *HR Managers* ki nou annan ki lokal e konbyen ki *expatriate* e ki son Minister pe fer pou ankouraz bann lorganizasyon travay pou annan en *Human Resources Manager* ki lokal e kalifye, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, lo kote statistik pou sa nou ava fer ou gannyen ki kantite nou annan lokal e lo kote pou nou organiz nou bann *HR Managers* pou ou kapab fer, i annan bann kour ki pe ofer par *SIM* ki ofer e nou nou pe ankouraz nou bann dimoun ki *NHRDC*, nou pe ankouraz nou bann zenn pou zot kapab pran sa osi koman en karyer pou zot *field*, pou zot pran *HR Managers*. Me i enportan osi pou note ki dan sa bann *HR forum* ki nou pe fer, i osi annan ki etranze ki pe *attend* sa bann zafer e nou osi nou pe fer travay tre pros avek zot ki nou oule vwar ki zot *succession plan*. Kimannyer zot pe fer pou zot kapab ki i annan en Seselwa ankor dan 3an ki pou kapab pran sa pos, an term ki zot pe fer pou donn sa dimoun, sa Seselwa sa leksperyans avek sa bagaz pou i kapab. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Barbe.

HON NICOLE BARBE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun, Mr Speaker, eski Minis i kapab enform sa Lasanble si son Minister i annan lentansyon reviz *Employment Act* ki ava pli azour avek sitiasyon aktyel e si wi, kan nou ekspekte i pou pare. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Employment Act dan lannen 2010 e 2011 ti annan bann travay konsiltativ ki ti pe ganny fer avek bann diferan *stake holders* pou ganny zot kontribisyon e sizesyon konsernan vizavi *Employment Act* pou kapab ganny revize. E tou sa bann propozisyon pou le moman i kot biro Atorni Zeneral e i annan travay ki pe ganny fer lo la. Me parey mon'n eksplike oparavan, nou osi annan nou *policy* alor nou pou bezwen met nou *policy* azour e *the minute* nou *policy* i pare, nou *Employment Act* osi i pou pare deswit aköz nou bezwen annan nou en *policy* ki armoni avek nou lalwa. Nou pa pou kapab annan nou nou lalwa me nou *Employment Policy* pankor pare. E tousala i en travay ki pe ganny fer ansanm e nou pe targete *by next year* ki i pou pare, parey mon'n dir *policy ILO* in donn nou 6 mwan ki pou pare e deswit koman i pare parey monn dir, *Employment Act* i deza kot biro Atorni Zeneral so, nou pe vwar dan lannen prosenn, mersi.

MR SPEAKER

Onorab Jacqueline.

HON SULTANNE JACQUELINE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis e tou dimoun alekout. Eski Minis i kapab enform sa Lasanble pozisyon son Minister pou annan tou *Human Resources Managers* Seselwa dan lotel olye en etranze an vi sa nesosite pou vin azour avek nou *Employment Act* e spesifisite kiltirel nou travayer Seselwa, mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Parey mon'n eksplike, nou annan en *National Human Resources Development Council* ki deza pe pas kot bann lekol, ki pe ankouraz bann manrmay, nou bann zenn pou zot kapab pran en karyer ladan. E osi, i annan kour ki pe ofer kot *SIM* ki nou pe ankouraz nou bann zenn osi pou zot kapab swiv sa bann kour. Me lo kote ler ou pe dir dan lotel, dan prive, nou pa pe zis ankouraz pou *HR manager* osi. Nou pe osi ankouraz dan bann lezot pos, dan *middle*

management dan bann lotel osi ki nou pe ankouraz nou bann zenn e la pou le moman nou'n vwar ki nou Liniversite Sesel pe ale pou ver konmansman sa lannen, i annan kour ki pe al ouver dan *Hospitality and Tourism Management*, so, nou pa pe target zis pou *HR manager* dan sekter prive kot nou lenspeksyon pe pase, nou pe vwar, nou pe travay dan bann pozisyon *middle management* kot nou pou fer en fason pou nou kapab ankouraz nou bann Seselwa pou pran sa bann pozisyon, mersi.

MR SPEAKER

Lider Lopozisyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Speaker, Mr Speaker, Minis in koz lo *middle management*, bann travay dan *middle management*. Eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble si dan bann lorganizasyon travay zot annan en *quota* ki zot donn sa bann lorganizasyon an relasyon avek kantite travayer etranze ki zot kapab mete dan sa bann diferan lanplwa. Si wi, dan bann sitiasyon kot sa pa ganny respekte eski Minis i kapab dir avek sa Lasanble ki son Minister i fer an relasyon avek sa. Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey ou pe dir nou annan sa *TIA, Tourism Incentive Act* la ki donnen serten, ki kantite poursantaz ki travayer etranze. Me i enportan ki etranze pa annan drwa, nou napa drwa pran etranze pou fer dan bann pos kot nou konnen i annan Seselwa kalifye. Etranze, i fer dan bann pozisyon kot nou napa Seselwa pou kalifye.

E lo kote nou Minister nou, nou annan bann travay ki nou pe fer lo la, nou deza annan bann pozisyon kot sa bann dimoun pa merite. E dan ka ki nou vwar parey monn dir, nou pe travay etrwatman avek Imigrasyon kot nou vwar i annan, nou demann zot plis lenformasyon e la pou nou regarde kimannyer pou fer. Me selman i pa en keksoz otomatik, i annan ki rezerve pou Seselwa e sa i annan ki nou pe travay etrwatman avek Imigrasyon pou fer sir ki Seselwa ki la ki pe ganny sa plas. Mersi.

MR SPEAKER

Bon, avek sa nou'n ariv a lafen *Question Time* normal me nou annan lo *Order Paper* en *Urgent Question* par Onorab Vel. Mon ava envit Onorab Vel pou demann kestyon nimerò 1 *Urgent*.

HON JENIFFER VEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker, mon kestyon i lir swivan:- Ki lapros Gouvernman anver *layoff* sa 70 travayer ki aktyelman pe travay avek *Agro Industries*? Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Mr Speaker, mon oule enform sa Lasanble ki Minister Travay ek Devlopman Resours Imen ti ganny notifiye atraver en let date le 13 Septanm 2012 sorti kot *Agro Industries Company Limited* ki sa lakonpanyen pe al restriktire e pou redwir lafors travayer par plis ki 50 pousan. Dapre Lalwa travay, dan bann tel sikonstans fodre ki sa anplwayer i furni Minister avek lenformasyon swivan.

Rezon pou terminasyon, kantite travayer ki pou ganny afekte, zot non, laz, lokipasyon, dat lanplwa ek zot saler. Si sa terminasyon pou afekte sa biznes an antye oubyen parti. Kriter ki ganny swazir pou selekte travayer pou fer arete. Dan sa ka partikilye, mazorite sa bann lenformasyon ti manke. Alors, Minister le 20 Septanm ti re-ekrir *Agro Industries* e demann li pou prodwir sa bann lenformasyon e fer peyman nesese pou komans prosedir.

Le 25 Septanm 2012, *Agro Industry* ti furni Minister avek en lalis ki konpri 54 travayer ki pou ganny fer aret travay e lezot lenformasyon nesese. Parey Lalwa i demande, mon Minister ti organiz *meeting* konsiltasyon le 9 Oktob 10er bomaten. Dan *meeting*, ti annan 3 travayer ki ti pe reprezant zot bann lezot koleg e en reprezantan anplwayer.

Dan *meeting* le 9 Oktob, reprezantan anplwayer ti enform zofisyè Lanplwa ki aprezan, *Agro Industries* pe ferm konpletman e en total 59 travayer pou ganny fer arete. Mr Speaker, mon oule fer resorti 59 travayer, pa 70 parey dan kestyon in mete. Baze lo prosedir anba Lalwa Lanplwa, anlinny avek laplikasyon pou *redundancy*, mon Minister ti analiz soumisyon toulede parti ki ti prezan dan konsiltasyon e desizyon ti ganny pran pou aprouv terminasyon sa 59 travayer e ki'n pran lefe yer le 15 Oktob.

Mr Speaker, in aprouve pou tou sa bann travayer ganny peye sa bann benefis swivan:-

15 zour saler pou Oktob, en mwan saler koman *notice*, konpansasyon pou letan travay, zot konze ki'n akimile e i annan 2 ka kot i annan 2 *staff* ki lo *maternity leave*, in aprouve ki zot ganny peyman konze pandan zot *maternity leave*.

Mr Speaker, mon oule fer resorti ki yer apremidi, ti annan en *meeting* avek tou bann travayer ki'n enplike e zot in konfirm zot satisfaksyon avek sa propozisyon. Mersi.

MR SPEAKER

Okenn kestyon siplemanter Onorab?

HON JENIFFER VEL

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski i dan plan Minister Lanplwa pou zwenn avek sa bann travayer endividyelman pou determin natir problem ki zot riske fer fas avek vizavi sa sitiasyon e eski Minis i kapab dir nou Lasanble si dan lapros son Minister pou osi konsider en plan rekonversyon endistriyel, ki a permet sa bann travayer swa komans zot prop aktivite ekonomik, par egzanp *cottage industry*, oubyen *retraining* pou ed zot al dan en lot profesyon? Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, i annan en zofisye ki nou'n fini idantifye avek sa bann dimoun e yer dan *meeting*, sa zofisye ti la, ti pou eksplik zot, nou annan en relasyon avek zot, *Employment Agency* in monte akoz i annan osi ki'n eksprimen ki i anvi rod en lanplwa, pe asiste zot e dan sa ka sa bann konsern sa bann dimoun, sa zot ava pran kontak avek sa zofisye ki'n *allocate* avek zot e la bann laranzman nesaser a fer. Me sa ki enportan pou dir, bann ki'n eksprim nou ki zot anvi en louvraz deswit pou fer, yer *Employment Agency* ti monte lo *site* deswit, ti pe pran tou zot lenformasyon e la koman mon pe koze, i annan bann laranzman nesaser ki pe fer, ki pe rod zot en lanplwa o pli vit posibil. Dan sa bann ka, mon mazine i pou annan enn de ka, sa zot kapab pran kontak avek nou Minister e sa nou ava *facilitate* pou zot. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Payet.

HON DAVID PAYET

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker, eski Minis i kapab enform sa Lasanble si son Minister i asire ki sa bann travayer i ganny zot konpansasyon dan en dele letan ki rezonnab, pou ki zot kapab fer fas avek bann depans ekstra lafen sa lannen? Mersi Mr Speaker.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, parey mon'n dir, zot in ganny zot let yer. Dan let i site klerman, dan Lalwa, fodre ki zot anmenn en laprev ki zot in pey sa bann dimoun avek mon Minister. Si nou pa vwar sa arive, i anba Lalwa, nou annan sa - pou nou kapab fer pou nou enpoz en lanmann lo sa lorganizasyon e mon Minister, nou pe swiv sa de pros pou fer sir ki peyman i fer e si nou pa vwar peyman pe fer, nou pou pran aksyon nesese avek. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab De Commarmond.

HON CHARLES DE COMMARMOND

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, eski Minis i kapab konfirm avek nou, dan sa ka partikilye, eski son Minister i okouran si Linyon Travayer in annan okenn relasyon ou kontak avek sa bann travayer ki'n ganny met deor e anmenmtan, si sa lorganizasyon, bann anplwayer la, lefe ki sa landrwa i en landrwa stratezik, eski son Minister pe swiv ki sa aktivite ki ti la, ki'n ferm konpletman, eski sa landrwa pe ganny rann ek Gouvernman e en lot aktivite diferan pa ganny fer dan sa landrwa akoz son pozisyon stratezik? Mersi.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, lo kote ou premye kestyon lo Linyon Travayer, sa deswit koman zot ti vini, zot ti vin kot mon lofis e nou, nou'n reakte lo la. Lo kote pou Linyon Travayer, sa mon pa pou kapab dir ou, mon pa pou kapab reponn ou lo la akoz ti napa, mon pa kapab reponn, mon pa ti vwar me selman lo kote pou nou, ki'n arive, mon Minister deswit, koman zot in fer, mon'n fer mon bann zofisye vitman pou al get sa ka pou kapab negosye lo zot *behalf* pou zot ganny zot bann *dues*, zot benefis.

Lo ou dezyenm pwen kestyon, lo kote ki Gouvernman pe al fer ek sa sit, sa i ankor ki nou pou bezwen konsilte pou annan bann travay, i pa pou zis mon Minister, i pou bezwen en keksoz konsiltativ ki nou pou kapab fer avek Gouvernman pou regarde, me nou note ou pwen ki ou'n mete. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Samson.

HON KEVIN SAMSON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, mon ti a kontan demann Minis si yer dan sa *meeting* ki ti ganny organize avek sa bann travayer, si sa bann travayer in ganny an ekrir detay ki limenm Minis in mansyonnen la lo benefis, konze, gratite sa bann travayer endividyelman, si sa bann travayer in ganny en detay lo konbyen ekzaktaman sa bann benefis pou arive e garanti ki zot pou resevwar ekzaktaman sa dan sa dele letan ki limenm in mansyonnen? Mersi bokou.

MINISTER IDITH ALEXANDER

Onorab, i rezon prensipal ki sanmenm sa ki mon'n met en *Competent Officer* pou al avek, pou kapab eksplik sa bann dimoun e zot tou zot okouran ki benefis zot pou gannyen e zot *aware* ki anplwayer osi i bezwen fer sir ki pou annan laprev peyman ki pou anvoye kot mon Minister. Zot okouran e zot satisfè avek e parey mon'n dir, mon Minister nou pou swiv sa de pros pou fer sir ki sa peyman i ganny fer akoz i annan provizyon anba Lalwa ki si i pa fer, mon Minister nou pou pran sa koman serye, i annan lanmann ki nou pou enpoze lo sa lorganizasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Bon, nou napa okenn lezot entervenans, sinon alor nou ava *adjourn* ziska 11er. Mersi bokou Minis.

(Break)

Mr Deputy Speaker in the Chair.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, mon a dir bonzour zot tou. E nou a kontinnyen nou travay lo *Order Paper*. Mon envit Onorab Rose pou prezant nou premye Mosyon. Onorab Rose.

HON MARIE-ANTOINETTE ROSE

Mersi Mr Deputy e bonzour tou dimoun. Mr Deputy, devan nou se en Protokol pou en Konvansyon Lo Drwa Bann Zanfan, pli partikilyerman lo lavant zanfan, prostitisyon zanfan ek pornografi e sa Protokol ti ganny son nesans an New York le 25 Me 2000 e en Protokol ki Sesel pou plizyer lannen ti'n fini sinnyen, me pa ti ankor ariv devan nou Lasanble pou son ratifikasyon. E ozordi i en plezir pou mwan prezant sa Protokol, *given* son lenportans e lenportans ki i pou zwe dan lavi bann zanfan, pa zis Sesel me toultour lemonn.

Bi sa Protokol se pou fer sir ki bann parti prenan, bann *state parties* parey nou dir i met an plas tou mezir neserer pou garanti proteksyon bann zanfan an sa ki konsern lavant zanfan, prostitisyon bann zanfan e pornografi lo bann zanfan.

Konvansyon lo drwa zanfan limenm ki gid sa Protokol, i garanti drwa iniversel en zanfan depi nesans ziska 18an, kont tou form leksplwatasyon e rekonnet zot drwa pou ganny proteze kont leksplwatasyon ekonomik dan tou son form.

Nasyon Ini in rekonnet ki i annan en logmantasyon signifikan lo nivo mondyal an sa ki konsern tranzaksyon bann zanfan an relasyon avek lavant, prostitisyon e pornografi.

Sa Protokol i osi rekonnet vilnerabilite bann zanfan pou ganny eksplwate plis, pli partikilyerman bann zenn fiy ki fasilman ganny vann pou prostitisyon, *sex tourism*, pornografi e zot virzinite.

Avek larive *internet*, sa bann biznes barbar in ogmant bokou plis ankor e sa i fer ki ozordi i annan bokou plis demann pou bann *state parties* konsolid pli byen zot *network* e rekonnet ki sa bann aktivite i tous tou pei e tou frontyer e i neserit alor en zefor global e konsansye pou lit kont zot. I neserit alor ki lemonn i adopte en lapros global, en lapros *holistic* parey nou dir. I annan plizyer faktor ki ankouraz sa bann kalite pratik e sa i enkli par egzanp sou devlopman dan plizyer pei, lapovrete, disparite ekonomik, inekitabilite dan striktir sosyo-ekonomik, bann fanmiy ki'n kase e ki pa pe marse, mank ledikasyon, imigrasyon, *gender*, diskriminasyon, bann *behavior* iresponsab par bann adilt, bann pratik tradisyannel ki nepli akseptab, konfli e lezot trafik zanfan.

I osi enportan ki bann *state parties* i fer tou sa ki zot kapab pou *raise public awareness* an sa ki konsern sa bann kalite trafik avek bann pei ki souvandfwa dan *denial* ki sa bann tel pratik pe ganny fer aköz i pa neserman vizib lo semen ouswa dan bann kominote.

Sesel in toultan mentenir bann o rikord an sa ki konsern proteksyon nou zanfan. Depi deklarasyon iniversel drwa imen apepre 50 an pase, sa ki nou apel *Magnacarta* pou limanite, bokou keksoz in ganny fer pou protez liberte e drwa sivil bann sitwayen. Plis ankor, isi Sesel latansyon spesyal in ganny donnen a bann zanfan. Nou'n touzour *pride* nou lekor koman en sosyete ki pran byen ka avek son zanfan e ki Sesel in ganny deklare koman enn bann pei ki pli bon pou *raise* en zanfan, sirtou en zenn fiy. Kot lasante debaz i ganny ofer a nou zanfan depi konsepsyon ziska lanmor, kot ledikasyon debaz i ganny mentenir a tou pri pou tou zanfan, irespektiv son *gender* e laklas, kot en *Family Tribunal* in ganny etabli, kot i egziste en *Family Protection Unit*, kot Servis Sosyal i sipoze ofer nou zanfan plis proteksyon posib, kot nou en sosyete ki annan en leker feb pou zanfan e servis proteksyon sosyal i merit la pou siport sa group ki pli vilnerab. Kot bann lorfelina i la e fonksyonnel e dan Sesel i merit preski enposib pou nou pa detekte okenn form labi kont zanfan. I reste kantmenm Mr Deputy, bokou pou nou fer e akonplir fas a bann nouvo defi lavi. Bann nouvo form labi, sirtou atraver *internet* e sirtou kot Sesel in akonpli bokou, nou bezwen reste vizilan ki nou mentenir sa bann aki e ki nou pa les sa esap nou.

Pli gro defi sa Protokol, se pou nou met bann striktir an plas, striktir sirveyans e lentervansyon imedyat, striktir legal e sipor pou bann zanfan ki vin temwen dan sa bann zafer, striktir sikolozik e re entegrasyon bann zanfan, striktir *network* avek lezot pei pou fer sir ki Sesel pa vin en *zone* transbordman, striktir teknolozik pou anpes bann tel tranzaksyon ganny fer atraver *internet* e bann rezo sosyal.

Sa Protokol i merit ganny lavi e merit pa zis vin en Protokol ki nou sinnyen e ratifye zis pou rikord. I merit annan striktir neser an plas pou enplimant bann rekomandasyon sa Protokol e asire ki Sesel i mentenir son rikord an sa ki konsern proteksyon zanfan.

Mr Deputy, resers isi Sesel i montre tre klerman ki i deza annan bann move eleman ki pe ganny formen dan nou pei e son laköz prensipal i drog, lalkol, problenm lafanmiy e *lack of values*. Par egzanp, *sexual abuse* dan zanfan i reste en realite dan bokou

fanmiy e bokou bann *cases* pa reisi trouv en solisyon ziska ki zanfan i vin adilt. I osi annan en logmantasyon dan bann zanfan ki pe kit lekòl byen zenn e pe angaz zot dan prostitisyon. Sa i enkli zenn fiy koman zenn garson. I malere ki parfwa bann tel konportman i ganny ankouraze par paran e osi drog ek lalkol. Menm si letid pa'n rikord okenn ka pornografi zanfan, nou bezwen kantmenm reste vizilan akòz avek *internet*, i osi fasil pou en tel konportman fer son laparisyon isi Sesel. Me Sesel pa tousel Mr Deputy, Sesel i bezwen travay avek bann lezot pei parti prenan pou fer sir ki isi nou pa vin ensit transbordman pou labi e pou bann tranzaksyon zanfan e ki isi Sesel nou napa bann rezo sosyal ki pe *operate* an sa ki konsern labi zanfan.

Mr Deputy, pli boner sa lannen, Onorab Kevin Vidot avek Jiovanna Charles ti anmenn 2 Msyon separe. Toulede avek bi pou demann Gouvernman pou etabli striktir nesese e Lalwa pli sever kont bann dimoun ki komet bann tel akt barbar kont nou bann zanfan. Nou ti koz for lo pinisyon pli sever e striktir nesese ki merit ganny met an plas e nou ti met devan Gouvernman en seri rekomandasyon.

Mr Deputy, sa ti swiv par bann seri lamannman dan Kod Penal ki ti pou osi ede anmenn plis sipor a viktim a sa bann move konportman anti-sosyal.

Ozordi, Lasanble Nasyonal pe ankòr enn fwa anmenn son sipor anver sa demars. Nou sipor anver proteksyon zanfan i san kondisyon. Sa Protokòl Mr Deputy, in vin devan Lasanble Nasyonal pa plis ki 3 semenn e nou Lasanble pa'n tarde pou pronons son lekòl lo la e ofer son sipor. Nou espere ki avek menm vites e avek menm viger nou ava vwar bann Departman Gouvernman e Zidisyer zot osi fer zot bout, mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, Mosyon in ganny prezante. Okenn Manm ki oule segonde? Wi, request. Ale. Ale Onorab Charles.

HON JOOVANA CHARLES

Seconded Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Ou oule koze?

HON JEOVANA CHARLES

Sure.

MR DEPUTY SPEAKER

Proceed.

HON JEOVANA CHARLES

Mr Deputy mersi. Mr Deputy, Protokol lo Konvansyon devan nou ozordi i en Protokol ki pe tret en size vreman tre, tre serye e i en size ki tous bokou mon leker, rezon pou mon lentervansyon.

Mr Deputy, dan en pti pei avek en pep beni par Bondye, kot tou dimoun i konn preski tou dimoun, nou pa kapab les en bann fleo sosyal tel ki lavant zanfan, prostitisyon e pornografi afekte nou bann zanfan.

Mr Deputy, tro souvan nou trouv enn ki sipoze pe vey nou bann zanfan i neglig zot e an retour nou bann zanfan i soufer. In ler ki nou tou ansanm nou get sa bann sityasyon avek en regar tre konsernen e konpran ki sa bann konportman pe komans pran en lanpler ase grav dan nou pti pei.

Mr Deputy, dan en resers fer par Dr. Rosalie an 2010 lo zanfan ki enplike dan prostitisyon, mon distrik Roche Caiman ti sorti enn parmi bann avek plis sa kalite aktivite. Sa ti tous mwan bokou e mon ti fer li koman enn mon devwar pou esey etidye e vwar lakoz sa bann problem.

Mr Deputy, ti vre ki ti annan serten sa bann aktivite ki ti pe pase e bann rezon pou sa ti vreman sirpriz mwan. Mr Deputy, sa ti fer mwan mazin mon lanfans kot sa bann size lavant zanfan, prostitisyon e pornografi par bann zanfan pa ti bann size zanfan, me plito size ki ti tous bann adilt menm si pa tou sa bann size.

Mr Deputy, sa bann letan Sesel ti ankor pe sey rod fason pou kapab rezourd bann problem sosyal, pou kapab donn bann fanmiy en pli bon lozman, bann fanmiy wi ti pli mizer si oule, lafanmiy ti pli gran kot dan en sel lasanm 4 ou 5 zanfan ti pe dormi ansanm.

Mr Deputy, ozordi letan nou'n rezourd problem lozman, nou fer sir ki tou zanfan i ganny swen medikal ki tou zanfan i bezwen al lekol, nou trouv nou prezan pe dezwen fer fas avek bann fleo sosyal ki lontan nou pa ti pou zanmen mazin pou afekte nou bann zanfan.

Mon demann mon lekor alor, kimannyer nou protez nou zanfan? Dan serten ka, i kler ki sa bann paran pa kapab fer nanryen akoz i pe viv dan lafreyer limenm, i pa konnen kote i pou ale oubyen kwa ki i pou fer.

Mr Deputy, ler mon get *statistic* ki Servis Sosyal in donn nou, mon santi ki problem i pli grav ki sa, akoz dan mon lavi toulezour mon zwenn sa bann paran, mon koz avek zot, mon annan konpasyon pou zot anver sa bann problem. Se pour sa rezon ki ozordi mon pe ankor enn fwa enplor avek tou bann lazans konsernen, ki nou tou nou bezwen donn plis latansyon sa bann sityasyon ki pe afekte nou bann zanfan pou nou kapab ed zot.

Mr Deputy, malgre ki mon pou donn tou mon sipor sa Protokol akoz mon santi ki i byen ki nou annan en tel Protokol ki tret sa size ki devan, nou, mon santi ki sa size i enn ki telman enportan ki nou ti'n devret kapab ratifye enpe pli avan, donan lenportans ki nou atase avek nou bann zanfan.

Mr Deputy, me par kont mon osi santi ki si nou bann Lalwa pa armonize, si nou pa met resours apropiye pou kapab ed bann Travayer Sosyal pou zot desarz zot fonksyon pli byen, si nou bann lazans ki annan pou fer avek byennet nou bann zanfan pa zwe zot rol byen, nou pa pou avans devan.

Mr Deputy, ler mon get bann Lartik dan sa Protokol, mon vwar ki preski tou bann lartik i osi aplik pou nou isi, me mon vwar ki nou Lalwa i bezwen ganny revwar e met li azour. Nou bezwen aksyon konkret pou nou kapab met sa Konvansyon an mars. Sa Protokol i en bon Protokol si nou met li an pratik.

Mr Deputy, an aportan mon sipor total pou sa Protokol, mon ti a kontan osi eksprim mon sipor pou tou bann *staff* Department Servis Sosyal avek tou lazans byennet zanfan pou zot travay dir avek nou bann viktim e ki mon pou donn zot tou mon sipor dan okenn program ki zot pou fer pou kapab enplimant bann provizyon dan sa Protokol, mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Fideria.

HON EMMANUEL FIDERIA

Mr Deputy, mersi. Mr Deputy Speaker, konteni sa Protokol devan nou Lasanble, ki nou pe ganny demande pou nou ratifye i enn ki mon kapab dir ki mon konfortab avek.

I enportan note, ki nou Gouvernman in deza ratifye Konvansyon Lo Drwa Bann Zanfan. Nou Parti, Parti Lepep in toultan manifeste e realiz en latansyon spesyal anver tou nou bann zanfan Seselwa.

An plis, atraver nou evolisyon plizyer lorganizasyon in ganny kree pou fer sir ki tou nou bann zanfan depi dan vant son manman i ganny swiv. Ankor enn fwa, sa pou asir en bon devlopman sa zanfan. Nou sistenm lasante primer i la pou donn soutyen neseler tou manman, malgre plizyer defi ki nou ankor annan, me mon'n note an pasan ki nou annan en sistenm lasante ki pou bokou pei o monn ziska ozordi, sa i reste en rev.

Pou bokou nou bann paran, nou sanse ki tou drwa nou bann zanfan i dan nou Konstitisyon ouswa i dan *Children's Act*.

Mr Deputy Speaker, depi parti *SPUP* ti ne lo later Sesel, nou bann Lider ziska ozordi in sistematikman lans en batay sa presedan dan nou listwar, pou asire ki tou zanfan ki ne zot sirviv, ganny posibilite baze lo en sistenm legalite dan loportinite pou devlop zot abilite ek potansyel, avek bi pou garanti kontinite nou demars pou en meyer lavenir. Wi Mr Deputy, pou en meyer Sesel.

Mr Deputy, sa in arive zis aköz legzistans en bon vizyon ki nou bann *Leaders* i annan aköz si nou oule en sosyete ki vibran, ki annord, ki dimoun i annan respe pou enn a lot, nou bezwen donn en latansyon e proteksyon ek en lorientasyon a tou nou bann zanfan Seselwa.

Mr Deputy, ozordi avek devlopman rapid ki pe arive dan lemonn e dan Sesel, nou ganny prezante avek plizyer defi. Nou napa swa, nou bezwen fer fas avek parey nenport ki sosyete.

Mr Deputy, nou bezwen nou tou ansanm kontinnyen travay dir ki nou annan bann fanmiy solid, kot valer moral i rennyen dan nou sosyete. Sa i pa zis Gouvernman ki bezwen fer. Nou tou koman en pep nou bezwen ralye nou tou ansanm, nou zefor ek lide ansanm, sere ansanm bann solisyon konkret pou problem ki pe afekte nou bann zanfan Seselwa.

Mr Deputy, sa Protokol pe koz lo prostitisyon parmi bann zanfan e levidans i montre ki sa kalite aktivite pe arive dan nou pei. Son laköz dapre statistic, i sizer plizyer rezon e enn sa bann se lenfliyans labi sibstans kot i tant pou al ver sa kalite aktivite, ki permet zot ganny larzan pou aste sa bann sibstans. E i annan bann dimoun dan nou sosyete ki angaz zot dan tel aktivite.

Mr Deputy, lot keksoz ki montre akòz nou bann zanfan i dan prostitisyon se bann lobze materyel. Alors pour bokou zanfan i paret normal si enn son zanmi i annan en *mobile* sofistike, li osi i bezwen gannyen. Si enn son zanmi i met en zoli lenz alors li osi i bezwen gannyen e sa i permet li pran sa *job* pou denigre son lekor pou ganny lobze materyel.

Mr Deputy, sa size prostitisyon in vin en keksoz kot nou tou nou bezwen met lanmen lo la tre vit dan en fason tre serye. E si nou bezwen met Lalwa pli sever, nou koman Lasanble, nou bezwen fer li dan mwens dele letan. Dapre resers ki mon'n fer, tou lendikasyon i montre ki i pe ogmante. Ozordi tou nou bann zenn ki pe fer sa kalite aktivite, resers i montre ki zot par lao 18an, me tandans se ki laz pe desann. Ou pe vwar zenn par anba 18an pe pratik prostitisyon. Sa i pa zis trakasan me i regretab akòz dan serten sironstans serten paran i byen okouran ki pe pase me i ferm lizye akòz abizer i donn paran larzan, lalkol e sa zanfan i ganny tou loportinite pou pratik sa kalite aktivite dan lakour.

Mr Deputy, ozordi nou koman Manm Lasanble, nou annan sa loportinite pou nou lans en lapel ver bann paran e dir zot, debout *firm*, met zot lipye ater. Pa detri zot zanfan, nou zanfan, pa kree posibilite pou abizer detri dignite e lavenir zot zanfan pou lalkol, drog oubyen pou en pti larzan.

Mr Deputy, pou fer fas avek tel sironstans, nou bezwen annan pinisyon pli sever pou bann paran ki soutir e detri lavenir zot zanfan. E ler mon get statistik mon vwar ki distrik Les Mamelles i annan bann ka parey. Mon lans en lapel anver nou bann paran pou servi bann lenstitisyon ki nou annan dan nou pei, tel ki servis Travayer Sosyal, servis Pret laparwas, pou ed nou fer bann desizyon e ava kontribye dan devlopman prozitiv nou zanfan.

Mr Deputy, sa ki pli trakas mwan, si nou kontinnyen parey nou pe ale ozordi, dan 10an nou pou annan en sosyete ki ranpli avek plizyer maladi, an plis, plizyer fanmiy desire.

Mr Deputy, nou bezwen atak sa problem prostitisyon zanfan la konmela. Sa Protokol i osi fer referans avek leksplwatasyon seksyel zanfan, kot bann endividi i servi zanfan pou fer biznes an retour zot ganny bann gro profi. Nou dan nou pei nou bezwen regard bann landrwa parey bann *guest house*, si sa kalite pratik pa pe ganny arive. Sa Protokol osi i koz lo transfer bann zanfan dan lezot pei pou al fer prostitisyon. Lotorite i bezwen vin pli vizilan pou

fer sir ki zanfan Seselwa pa pe ganny enplike dan sa kalite aktivite sal.

Mr Deputy, nou sosyete i bezwen met plis lanfaz lo program pou kree bann fanmiy solid, kot bann bon valer i ganny enkilke dan nou bann zanfan. Ser, frer, paran, annou zwe nou rol. Zanfan pa ganny fer pou fer biznes avek. I en kado sorti kot Bondye, annou prezerv li. Zanfan, annou mazin nou priyorite, pran nou letid serye. Annou pa angaz nou dan bann aktivite seksyel boner. Malgre tou sa ki'n ganny dir, lefe e larealite se ki napa bokou pei o monn ki annan bann Lalwa ki protez zanfan parey nou isi nou annan Sesel. Malgre plizyer defi dan sa lemonn ranpli avek plizyer lenfliyans kiltirel advers, malgre akse imans ki lemonn aktyel i devid dan plizyer sosyete modern, mwan mon santi ki Sesel nou'n fer progres. Mon reste konvenki ki nou annan kapasite pou fer bokou plis.

Mr Deputy, *malheur a celui qui blesse un enfant*, akoz sa ki *blesse un enfant* i pe komet en krim kont limanite e i bezwen ganny en pinisyon tre sever. Annou ralye nou zefor. Mon konvenki ki nou kapab ranport laviktwar dan sa enn batay. Avek sa Mr Deputy e tou mon koleg, mon remersi zot pou ekout mwan. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Arnephy.

HON BERNARD ARNEPHY

Mersi Mr Deputy, bonzour Mr Deputy. Mr Deputy Speaker, isi Sesel nou zanfan in touzour en trezor sakre pou nou e ki nou merit a tou pri proteze si nou anvi vwar en sosyete kot respe e dignite sak endividi i ganny promouvwar e valorize. E la mon oule fer referans spesifik pou valer e dignite ki zanfan i dwatet resevwar sorti kot nou sosyete.

Sa Mosyon pe demann nou pou ratifye en Protokol ki son bi prensipal se pou adere, pou rod meyer fason pou protez nou zanfan kont bann form labi ki ganny konsidere koman degradan e ki an retour souvan i anmenn lefe destriktiv lo sa bann endividi e lasosyete an zeneral. Malgre ki isi Sesel, *per say*, nou napa lavant zanfan dan son term literal, me nou konstata kantmenm ki i annan serten tranzaksyon i pase an relasyon avek zanfan, kot an retour serten rekonpans an term moneter i ganny ofer.

Mr Deputy, konteni sa Protokol dan en langaz senplifye pe dir ki koman bann sosyete sivilize, nou bezwen dir non kont tou form leksplwatasyon zanfan. Sa i konpri servi mwayen finansyel pou fors zanfan dan sex e lezot aktivite pornografik. Sa i totalman illegal, malgre si wi ou nou sa zanfan ou son paran ou bann ki enplike i benefisye finansyelman ou lo en pwennvi materyel avek laranzman ki akonpanyi bann tel aktivite. Sa Protokol i fer provizyon ki kot sa pe arive, bann sistenm deteksyon apropiye i merit ganny met an plas, kot an retour aksyon nesese i ganny pran kont sa ki responsab. Sa i selman kapab posib atraver en bon sistenm lesanz lentelizans, ki swa lo en baz lokal, nasyonal, rezyonnal ou enternasyonal.

Mr Deputy, lontan Sesel paran to protez zot zanfan dan en fason signifikan. Ti menm annan en term ki ti ganny servi ki zanfan ti ganny garde dan zip manmi, fiy koman garson e sa ti en lepok. Dan en kotekts lokalize e avek modernite kot lamazorite paran i dan lanplwa, fer plis ki en louvraz ou menm travay *shift*, sa rol protez nou zanfan in vin bokou pli difisil. E zis paran tousel pa touzour kapab desarz en tel responsabilite dan son totalite. Se la alor kot leta i met a dispozisyon bann zanfan bann lenstans ki kapab siport zot e zot paran dan en tel demars.

Lide prensipal sa Mosyon a mon avi, se ki i pe demann plis komitman tou lazans e group ki enplike e konsernen avek byennet nou zanfan, pou pran en lapros pli proaktiv e fer tou sa ki dan nou kapasite pou dir non avek bann ki zwe lo linosans nou bann zanfan e ki dan lamazorite ka atraver zot aksyon, zot detri lavenir sa bann pov inosan. Sa dan *long term* i met bokou presyon lo lasosyete pou aranz domaz ki'n ganny komet e reabilit bann viktim.

Mr Deputy, mon lentervansyon i dan en langaz senp e i prensipalman vize ver en nesese profon pou asire ki lenformasyon konkret i ganny anmase e garde lo lenstans kot vyolasyon drwa zanfan pe ganny komet an relasyon avek trafik e lavant zanfan, zanfan ki ganny antrennen dan prostitisyon e pli degradan ankor pornografi an servan zanfan. Dan konteks Sesel par egzanp, sa pti morso levidans ki egziste e anmase par serten lazans, i montre ki malgre serten travay pe ganny fer dan sa direksyon, i annan ankor en kantite pou nou fer. Vre lanpler en tel sityasyon i enpe difisil mezire zisteman aköz en mankman *data*.

Mr Deputy, annou get tou dabor magnitud sa problemn. Aktyelman isi Sesel parey monn mansyonnen, nou napa bann *data* konkret e azour pou determin magnitud sa problemn. En bon sistenn *data* i ava permet annan lenformasyon konkret e koman en sosyete nou ava ganny en pli bon apersi lo bann fenomenn relye avek sa bann *issues* ki sa Protokol i fer referans avek dan bann diferan lartik. Dan bann ka kot serten lenformasyon i egziste i annan serten *reluctancy* de la par serten lorganizasyon ou endividi pou partaz *data* lo sa bann size. Provizyon sa Protokol pe lans en lapel avek tou lazans, lakonpanyen telekominikasyon konsernen, pou travay an sinerzi e partaz bann lenformasyon ki ava kapab ganny servi koman laprev konkret pou atrap e pini bann ki enplike dan bann tel aksyon kont zanfann. NGOs e lasosyete sivil i souvan annan bann sours lenformasyon valab me ki pa toultan ariv kot lotorite konsernen.

Mr Deputy, nou bezwen devlop bann kapasite nesesser pou anmas e kolekte levidans apropiye. Nou bezwen plis aksyon pou konbat problemn kot i egziste. Pou sa kapab arive, nou bezwen si fodre revwar lezislasyon ki egziste. Nou bezwen *raise awareness* lo nesessite anmas *data* apropiye par tou lenstans konsernen. Investir resours dan *capacity building* pou asire ki nesessite anmas *data* i vin en faktor primordyal dan deteksyon e proseksyon bann ki enplike dan bann tel aksyon kont zanfann. Tou bann lazans konsernen i merit ganny ankouraze pou travay an partenarya dan lesanz lenformasyon e lentelizans. Nou bezwen toultan asire ki nou annan en bon *data management system* ki azour atraver bann resers pli aprofondir lo vre lanpler bann tel labi kont zanfann. Souvan en mank levidans e *data* apropiye i akoz bann tel size i ganny konsidere konman *taboo* e ganny met anba karpèt. Bokou nou pa kontan koz lo bann tel size, sa lepok kasyet larealite in fini. Si nou anvi fer keksoz bouze e bouz dan en direksyon pozitiv, nou bezwen rod sours e rasin bann tel problem e adres zot dan en fason sistematik parey konteni Protokol i soulinnyen. Sesel nou pti, nou merit kapab inisye bann *targeted group forum*, *youth group forum* e *targeted group discussions* kot zenn i kapab dan bann fason ouver, partaz zot konsern e larealite lo sa ki pe arive otour zot. Sa i en fason ideal pou anmas lenformasyon e donn en apersi lo bann sityasyon reel ki arive dan lantouraz nou bann zanfann e adolesan.

Mr Deputy, pou nou kapab met nou pli azour avek bann provizyon sa protokol ki Onorab Rose in eksplere, mon panse ki en program ledikasyon agresiv i merit pran son plenn form. Bann spesyalis ki travay avek zanfan i merti ganny *empower* plis ankor atraver lenformasyon apropiye, pou fer *early detection e referral*. Se la kot bann lorganizasyon parey *NCC, Children's Foundation, Sosyal, lapolis, lekol e lezot merit double zot zefor e kot menm langaz*. Koman en *teacher* ki'n *teach Personal and Social Education, PSE* dan lekol e ki'n osi ede pou form bann ansennyan primer e segonder pou ansenny sa size, mon konnen ki bann tel topik konsernan labi zanfan, ki enkli prostitisyon e pornografi e lezot drwa zanfan i egziste dan *National Curriculums Sesel at both primary ek secondary level*. Kote problemn i ete *then?* Mon pe alors lans en *challenge* avek tou bann *school management* e lezot *teachers* pou asire ki sa size i ganny son vre plas lo *time table*, kot zanfan a kapab ganny sans koz lo bann size ki Protokol pe fer referans avek e kot an retour sa laspe deteksyon e prevansyon i pli byen ganny adrese. *We have it in our school programme, let us implement it fully*. Si nou fer li e fer li byen, nou pou detekte sa bann sinny tel labi kot i egziste ase boner e an retour trouv mekanizm neserer pou adres zot.

Souvan en kantite zanfan i ganny servi e ganny enplike dan bann tel aktivite. Sa i ariv letan zot sipoze anba sipervizyon bann adilt ki swadizan responsab dan bann regroupan. Alors i enportan ki nou bann lenstitisyon e lezot ankadrer sa bann mouvman i entansifye zot *monitoring system* pou asire ki zanfan ki sipoze anba zot sipervizyon, i la a tou moman e ki zot pa *elsewhere* pe ganny servi e enplike dan bann aktivite degradan ki size prensipal sa Mosyon. La mon oule fer en mansyon spesifik avek nou bann lenstitisyon skoler ou regroupan se aköz la kot zanfan i pas plis zot letan e koman bann ankadrer, nou annan sa devwar pou asire ki a tou moman zot sen en sof ler zot anba nou gidans. Se nou ki bezwen a tou pri asir zot proteksyon.

Mr Deputy, ankor sa travay pa enn ki zis pou lekol tousel, bann lazans parey *licensing*, lapolis i merit entansifye zot zefor pou asire ki zanfan pa ganny akse avek bann landrwa e sibstans enterdi pou zot laz.

Lezislasyon apropiye i merit aplike. Kot bann ka i egziste, aksyon sever i merit ganny pran kont bann ki enplike. Kot i annan endividi

ki servi zot apartman, lakaz ou *studio* konman bann *brothel* ou loka e kot zanfan anba laz i enplike dan bann akt endesan ki pas dan sa bann landrwa, la pli move nou demann plis mezir sever. Sa ki annan lenformasyon lo bann tel evantyalite i bezwen partaz sa bann lenformasyon avek lotorite konsernen. Ler sa bann zanfan i ganny ekspoze dan bann tel sityasyon ki bann predater i servi sa bann loportinite pou abiz zot vilnerabilite. Sa pa merit les ganny kontinnyen, sa i merit plito ganny kondannen. La osi mekanizm e en zefor pli kordinen i merit an plas pou ede *counsel* e ed bann zanfan ki'n ganny tromatize par bann tel aksyon kontinny en lavi normal, menm si bann sikatris pa touzour fasil efase.

Pou konklir Mr Deputy, mon panse ki en zefor armonye ant tou bann *partners* konsernen a met nou dan en pozisyon pou adres bann defi e difikilte ki nou sosyete pe fer fas avek ozordi vizavi proteksyon nou zanfan e kot nou kapab trouv bann meyer mekanizm pou sofgard e protez zot. Sa i ava permet zot grandi dan en lanvironnman ki *conducive* pou zot lepanwisman. Fodre nou pa oublie ki nou'n akonpli bokou vizavi byennet e proteksyon nou zanfan me i reste nou kantmenm ankor bokou pou fer. Provizyon sa Protokol pe alors permet nou pou vwar kote nou bann *areas of strength* i ete e pou nou *build* lo la. Me pli enportan trouv fason posib pour adres bann mankman e bann *areas of weaknesses*. Mon pou alors vot an faver sa Mosyon ki ankor enn fwa pe donn nou sa loportinite pou montre nou vre langazman, dir non kont tou form labi bann zanfan inosan. Mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Vidot.

HON KEVIN VIDOT

Thank you Mr Deputy. Mr Deputy, Koleg Onorab bonzour ankor enn fwa. En zanfan i en sours laspirasyon, lespwar e lazwa. Fodre nou pa zanmen bliye, nou osi nou ti pas atraver sa staz lavi e kot a en pwen nou lavi nou ti dan en pozisyon vilnerab e antoure avek tou sord danze. Mersi pou sa bann ki ti la otour nou pou protez nou e gid nou lo sa bon semen lavi e pou grandi dan en lanvironnman konvenab.

Mr Deputy, vreman nou kapab dir ki lanvironnman ozordi pa zanmen parey bann lannen ki'n ekoule. Dimoun, i vin en pe pli

egois, zalouzi, rankinen, perver, visye e imoral. Lalis dekalaz moral i bokou Mr Deputy, ki mon menm kanmi pou mansyonn tou. Me sa ki enportan ozordi se ki nou pa debout lebra krwaze e regard nou lemonn kot i dezentegre dan son prop imoralite. Pli enportan ankor, se fodre nou pa zanmen debout akote e les bann ki pli vilnerab ganny anporte dan son perversite. Nou koman bann reprezantan lepep, nou bezwen dir non a tousala e debout lo kote sa ki vilnerab e sa ki konsern mwan Mr Deputy, mon pou refize aksepte labi lo nou bann zanfan inosan. An sa ki konsern vann en zanfan, fors li dan prostitisyon e pornografi mon dir non. Fodre pa zanmen les tousala anvair nou pti pei beni Sesel. Sanmenm ozordi mon kontan en tel Protokol i devan nou Lasanble, nou pe debat lo la e ki mon asire, koman en Lasanble serye e responsab nou pou aprouve. Toudmenm, mon santiman i partaze lo sa size. Eski ou a mazine en zour nou ti pou pe koz lo bann size koumsa? Vreman lemonn in sanze. Nelson Mandela ti dir, *'there can be no keener revelation of a society's soul than the way in which it treats its children'*, well said.

Mr Deputy, mon konnen ki koman en sosyete pou fer sir ki nou tret nou zanfan byen. Pou nou kapab elimin ou anpes lavant prostitisyon e pornografi avek nou bann zanfan i enportan ki nou adopte en *holistic approach* e adres bann faktor ki kapab kontribye ver sa, tel koman, sou devlopman, laprovrete, *economic disparities, disfunctioning families*, mankman ledikasyon, diskriminasyon *gender*, bann konportman seksyel ki iresponsab par bann adilt e bann konfli arme pou nonm enn de.

Mr Deputy, i klerman montre ki i bezwen annan en responsabilite partaze la pou fer sir nou kapab enplimant sa Protokol. Leta, bann Minister e lazans konsernen, lasosyete sivil, lakominote, paran e endividi i bezwen sakenn zwe zot rol anver proteksyon nou zanfan. Sa demars pou protez nou zanfan fodre pa vin en zafer izole, me en zefor ansanm. Nou pou bezwen revwar nou fason fer e nou konportman sosyal.

Pou enplimantasyon sa protokol i kler ki serten provizyon dan nou Lalwa i bezwen ganny revwar e met azour avek konpleksite e perversite sa lemonn. Zis pou mansyonn an pasan Mr Deputy, Lartik 38 paragraf (a), (b), (c) e (d) nou Kod Penal ki koz lo bann *unlawful act* e mansyonn zis *girl or women*. Domaz pou note Mr Deputy, ki *boys and men* osi konmela pe vin bann viktim bann tel

akt. Savedir, amannman dan Lalwa i bezwen ganny vwar pli vit posibil pou osi kapab kondann bann ki koupab.

Mr Deputy, pou lenplimantasyon sa Protokol dan son totalite, i enportan ki serten lezislasyon i ganny revwar e met azour avek bann norm enternasyonal e bann defi lokal. En keksoz ki enportan pou note a mon avi, i merit ganny vwar deswit, se diferans laz ki en fiy e en garson i kapab marye Sesel. E sa i merit ganny amande ki laz pou kapab marye pou en fiy e en garson i devret toulede 18an. 18an i laz ki ou kapab pran en desizyon lo lavenir ou pei par ou drwa pou vote. Si ou kapab fer en desizyon lo direksyon ekonomik e sosyal ou pei ou merit kapab a sa laz fer en desizyon lo ou prop lavenir.

Mr Deputy, pou kordinasyon apropiye lo en lenplimantasyon adekwat sa Protokol i nesese ki resours imen kalifye dan sa bann domenn konsernen i ganny idantifye pou *train* pou ed sa bann Minister ou departman ki konsernen. E la, mon oule lans en lapel ankor enn fwa, parey mon ti mansyonnen dan mon Mosyon kont labi zanfan ki ti pas devan sa Lasanble le 12 Zen sa lannen, ki *National Commission for Child Protection, NCCP*, i rekomans zwenn e mon swete ki bann dimoun konsernen, pasyonnen e kalifye i ganny mete lo sa komisyon. Mersi pou tann mon lapel e lapel bann zanfan konsernen.

A sa moman Mr Deputy, i nesese mansyonnen ki nou bezwen annan en bon sistenm an plas pou resevwar bann konplent e konsern bann viktim e pa fer zot mars an ron. E sa pou arive, i nesese en bon kordinasyon ant bann lazans ki responsab pou resevwar konplent e akizasyon e osi bann ki pou fer lenvestigasyon.

Mon repete ankor enn fwa, pou nou reisi dan nou lalit kont tou sord labi kont zanfan, nou bezwen travay ansanm e annan bon kolaborasyon. Mon pa pou koz lo anmas lenformasyon apropiye, mon a kit sa pou en lot Koleg fer parey mon Koleg Onorab Arnephy in fer. Me i osi enportan pou note.

Mr Deputy, i annan bokou

pwen pou touse me akoz nou letan, mon ava koz lo *training* pou nou bann profesyonnel. Nou pou bezwen organiz bann *training* nesese ki kapab ganny fasilite par bann lasistans teknik sorti kot *UNISEF* parmi lezot lorganizasyon pou nou bann Ziz, avoka, sa ki drafte lalwa, lapolis, Travayer Sosyal, personnel lasante e medya e okenn dimoun ki annan en fonksyon pou delivre an sa ki konsern

zanfan e nou osi koman bann politisyen ki debat lo bann lezislasyon. Nou tou nou annan en rol pou zwe pou protez nou zanfan. Nou kapab nou tou ansanm vin pli *child friendly* e *child sensitive*.

Pou terminen Mr Deputy, mon oule *quote* ankor enn fwa ansyen Prezidan Sid Afrik, Nelson Mandela ki ti dir, '*safety and security don't just happen, they are the result of collective concensus and public investment. We owe our children, the most vulnerable citizens in our society, a life free of violence and fear*'. Annou fer li pou nou zanfan. Mersi pou zot pasyans e mon pou vot an faver sa Protokol. Mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Lebon.

HON LENNY LEBON

Mersi Mr Deputy Speaker. Bonzour tou Koleg Manm. Mr Deputy Speaker, adopsyon en tel Protokol i vremen enportan pou nou pti pei Sesel, sirtou a ler aktyel kot lazenes Seselwa pe kontinnyelman ganny formasyon, ankadreman e ekspoze a en tre zenn az pou zot devlopman personnel koman bann zenn profesyonnel e bann fitir dirizan. Sa i montre konfyans ki nou Gouvernman e Prezidan Michel pe met dan sa bann zenn pou ki zot kontinnyen epanouir e ede kontribye dan devlopman nou lekonomi e fitir nou pei. Fodre nou vin realis e aksepte ki pa tou zenn ki pe ganny sans rezouir sa bann bon program. Mr Deputy Speaker, sa i senpleman akoz zot pe ganny abize ouswa enplike dan lavant zanfan, *child pornography* ouswa *child prostitution*. Wi, sa i bann problem mondyal ki nou ti tand e vwar lo medya. Me larealite i reste ki Sesel nou pa pe ganny eparnye kont sa bann defi. Me plizanpli i vin pli alarman sirtou kot i konsern prostitisyon. Plizyer i dir ki sa i rezilta sa kriz ekonomik ki nou ti pe fer fas avek. Me fodre pa ki nou les sa vin en leskiz pou nou les drive lafors nou sosyete.

Lannen 2005 to ganny prononse par Prezidan larepublik pou bann zanfan, mon site, 'Nou zanfan, nou trezor e nou lavenir'. Sa ti en fason pou anmenn kominote e fanmiy ansanm pou valoriz e ede dan laprantisaz nou zanfan ki baz devlopman en endividi. Sa tenm ti permet nou reflekte e aport bann nide inovativ e bann mekanizm

pou kontribye pozitivman dan lagrandisman nou bann zanfan pou ede elimin *social ills* dan nou pei.

Dan sa moman Mr Deputy Speaker, nou ti kapab vwar vizyon e konfidans nou Prezidan i annan e pe met dan nou bann zenn. Alors, in plis ki ler ki nou bann Manm Parlman e parلمانter nou servi nou pouvwar pou ede sansibiliz lezot lo bann fleo sosyal. E move pratik ki pe kontribye dan *poor performance* e konportman pa akseptab dan nou kominote ensi ki dan lekol.

Annou anmenn en vot lo bann lalwa ki protez nou bann pti bizou sa i ava ede redwir bann tel akt. Si pa nou ki pou fer sa lekol Mr Deputy? I enportan note ki sa Protokol ki nou pe koz lo la ozordi i enn ki ti ganny propoze le 25 Me lannen 2000 par Nasyon Ini avek lobzektif ki i ti ganny adopte par lezot Gouvernman. Bi sa Protokol i ki i pou ede ki ban diferan lartik konvansyon lo drwa zanfan i ganny enplimante an prenan kont diferan kiltir, diferan pei e Sesel pa en leksepsyon.

Sesel in sinny sa Protokol le 23 Zanvye 2001, an Out 2010 Sesel ti form parti sa Protokol ki nou bann zanfan pa partisip dan okenn form *arm conflict*. An plis, ki sa, nou'n osi kont eksplwatasyon imen. Tar lannen pase, le 19 a le 20 Desanm 2011 en *workshop* ti ganny organize pou enplimantasyon sa Protokol e sa ti ganny kordinen par en manm Nasyon Ini. Ti en privez pou mwan avek Onorab Vidot pou nou konman Manm Parlman ganny sans kontribye *the way forward* lo sa Protokol. Osi nou'n vwar en Sesel kot son bann lalwa pe ganny domestikalize pou ki i vin azour e anlinny avek bann lalwa enternasyonal. Kantmenm i annan i kapab dir ki nou enpe an retar me pou mon ozordi nou pe fer listwar e nou pe aport nou soutyen e travay an sinerzi avek lezot lenstitisyon e partener kle ki pou ede defann e protez drwa zanfan par adopte sa Protokol.

Par kont Mr Deputy Speaker, kimannyer nou definir en zanfan Sesel anba lartik se *route c* ki ti ganny adopte and 1989, en zanfan i sipoze en endividi par anba 18an. Isi Sesel nou vwar ki i annan lenstans ki nou tret e aksepte ki sa ki sipoze en zanfan konman en adilt akoz i kontradiktwar dan nou definisyon. En senp legzanp, i annan en endividi ki pe vin en paran anba 18an i ganny konsidere koman lansentman anba laz, ki vedir sa endividi i en zanfan. Anmenmtan, nou osi aksepte ki en zanfan, savedir en endividi anba 18an i kapab ganny angaze dan lavi seksyel.

Ler nou pe koz lo proteksyon zanfan Mr Deputy Speaker, i enportan ki nou osi revwar serten nou bann lalwa ki i pa mont lo lipye kanmarad. Sa protokol Mr Deputy Speaker, i enn vremen enportan. I a ede redwir leksplwatasyon seksyel e labi zanfan. Dezyenmman, i pou protez zanfan kont adopsyon ilegal, donasyon zot bann *organ* ensi ki travay forse. I pou obliz Gouvernman pou pini sa ki pe partisip e fer bann tel lofans labi lo bann zanfan, ensi ki protez lentere drwa sa bann zanfan ki'n vin viktim sa bann akt malapropos. Alors, i vremen esansyel ki en rapor i ganny soumet tou le 2an apre ki sa Protokol in ganny met an fors par bann ki angaze direkteman.

Mr Deputy Speaker, dan en Sesel kot nou pe koz *accountability*, sa i ava permet nou konn nou febles e pwen for dan bann mezir ki nou pou pran pandan enplimantasyon sa Protokol.

Dan lartik 3 Mr Deputy Speaker, nou Konstitisyon i rekonnnet drwa zanfan. Sa i relye avek sa Protokol, menm si *Children's Act* in fer provizyon pou protez zanfan, bann ki ganny adopte e fer sir ki zot tou zot ganny trete byen. Me parkont, nou Konstitisyon pa fer okenn referans lo *sale of children, child prostitution or child pornography*.

Lofis Atorni Zeneral e NCC in diskite e fer resorti ki lalwa aktyel dan nou Konstitisyon i kapab ganny amande e nouvo lalwa i kapab ganny met an plas pou benefisye lenplimantasyon sa Protokol espesyalman nou *Children Act* pou fer provizyon pou kouver zanfan osi.

I osi enportan ki bann lalwa aktyel i ganny revwar e modernize kot fodre pou fer sir ki zot touzour an akor ek lalwa enternasyonal. Sa i ava ede pou ranforsi lafors pou atrap bann abizer. Me toudmenm, i annan bokou ki pe fer isi Sesel an term lalwa pou ranforsi par UNODC e SADC pou ede redwir *human trafficking* ensi ki redwir pinisyon lo bann madanm e zanfan. Kan sa i ava terminen, in ganny dir ki lot laspe enportan pou regarde se *child prostitution*.

Mr Deputy Speaker, Departman Zafer Sosyal pe osi enplimant bann diferan kanpanny sansibilizasyon dan lekol segonder lo bann diferan problem ki pe afekte bann zenn. Legzanp, prostitisyon i en topik ki sa departman pe adrese. In osi annan bann publikasyon ki'n ganny fer lo labi zanfan e prostitisyon. Sa departman osi pe osi *reconvene* sa *National Commission on Child Protection*, sa ki nou

apel NCCP. NCC lo son par, osi dan bann program medya, kozrir en pti pe partou pe ede sansibiliz nou popilasyon espesyalman paran e zanfan lo bann bon fason fer pou ki zot pa al kont *Children Act* e sa Protokol. Globalizasyon Mr Deputy Speaker, pou kontinnyelman met presyon lo Sesel e par adopte sa Protokol nou pe demontre nou komitman e konviksyon pou proteksyon nou fitir zenerasyon, nasyonalman ensi ki enternasyonalman.

Dan en lemond kot bokou dimoun pe vin endividyaliz, mon swete ki nou bann aki sosyal e bann bon fason fer pa afekte nou bann zanfan. Se an travayan konzwentman ek bann konsernen, atraver bann diferan program entegral ki nou pou reisi pini sa bann ki koupab e protez sa bann viktim. Sa, i tonm byen e an akor avek nou kanpanny renesans moral.

Lo sa not Mr Deputy Speaker, mon pou demann tou mon koleg Onorab pou vot lo adopsyon sa Protokol, mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Ghislain.

HON CHANTAL GHISLAIN

Mersi Mr Deputy. Mr Deputy Speaker, bokou in ganny dir par mon bann Koleg ki'n koz avan mwan, donk mon pou tre bref me koz for kantmenm pou siporte. Devan sa Lasanble, ankor ozordi i en lot size konsernen avek zanfan, asire la norm prostitisyon zanfan, trafik zanfan, lesklavaz zanfan, pornografi e pedofil, bokou pou pe dir sa pa ariv dan nou pti paradi.

Mes chers amis, tyanbo en kou, ozordi in ariv moman kot nou tou nou devret fer en refleksyon serye lo sa ki pe arive otour nou e avek nou zanfan.

Mr Deputy, dapre Konstitisyon en zanfan i en zanfan aze 0 ziska 18an, 18an mon repete. Donk, konman paran, nou annan drwa lo sa zanfan ziska ler i ariv 18an. Lo komansman mon lentervansyon mon ti dir ki bann size parey pedofil, pornografi e trafik zanfan i kapab souvannfwa ganny vwar konman bann aksyon ki pa ariv Sesel. Me fodre pa zanmen nou bliye ki sa ki ariv laba lo lot kote losean i dekoul isi Sesel, direkteman ouswa endirekteman. Pran par egzanp sa zafer trafik zanfan, sa ki dir ki sa zanfan ki'n ganny arase avek son paran laba dan fon Lafrik pan pas Sesel pou plitar ganny vann Lerop. Sa ki dir ki sa pti garson pa menm kouler

e ras ki sa ki'n anmenn li isi Sesel swadizan pou vin lo vakans, pa enn ki pe ganny servi pou fer prostitisyon, film ouswa portre pornografi. E si demen zanfan Seselwa i ganny pran isi, ganny anmennen dan en pei parla pou sa bann akt parey zis aköz zot zoli pti lapo sokola, e pa bliye, zot kontan sa bann zoli pti lapo sokola. E pa bliye osi Mr Deputy Speaker, ki zot kontan sa pti kouler sokola.

Mr Deputy, sa i bann *issue* serye e se pou sa rezon ki bokou presyon pe mete lo bann pei pou sinny en tel protokol. E isi menm devan nou laport ki pe arive? Eski in fini vin koutim ouswa lanmod konmela ki en pti fiy 13an, 14an, 15an ouswa menm 16an ou 17an i lib pou annan en *boyfriend* ki donn li defreye de tou? *Mes Chers parents, soyez attentive*, sa i prostitisyon. In ler pou aret kasyet ouswa trouv li normal ki sa *boyfriend* i donn keksoz sa fiy aköz ou paran ou pa kapab *afford* pou donner. Parske prostitisyon i vedir aksepte nenport kwa an retour pou *sex*. Kimannyer ou eksepkte sa zanfan ekout mis leköl letan son lespri i ayer lo sa ki'n pase yer swar dan en kek bor par la? Nou kominote in dekonekte, fini sa lepök kot sa enn i veye ki pti fiy sa lot pe fer.

Mr Deputy, okour mon resers lo sa size, in anmenn mwan lo en dekouver soka. Sa se, *Child Sex Tourism*. Sa i *tourism* ouswa viziter ki voyaz ekspreseman avek bi angaz zot dan prostitisyon avek bann zanfan. E mefye ou, i en parti sa lendistri ki pe ogmante e pe vin de plizanpli popiler. In ganny vwar ki sa pe afekte anviron 2 milyon zanfan atraver lemond. Sa bann zanfan ki bann prostitiye dan sa komers *Sex Tourism* i souvanndfwa bann ki'n ganny vole. Sa i annan konsekans mantal e fizik lo sa bann zanfan ki enkli maladi *HIV* ek *SIDA*, adiksyon drog, lansentman, malnitrisyon e dan bokou ka, lanmor.

Mazorite sa bann zanfan ki pe ganny eksplwate zot anba 12an, kel kriyote, kel domaz. Isi Sesel, sa Gouvernman in fer en langazman serye avek bokou konviksyon koman enn son pli gran prensip pou pran ka avek son pep depi konsepsyon ziska lanmor. Protez e defann zentere bann ki pli feb e vilnerab e sa i enkli sirtou bann zanfan e madanm. Donk, nou ki form parti sa Gouvernman, nou ki form parti sa Sesel annou osi zwe nou rol pou defann e protez sa bann zanfan.

Mr Deputy ler mon pe lir ki sa Protokol pe demann nou pou fer e son rezon ki nou devret sinny en tel protokol mon vwar en

kantite ki anlinny avek prensip sa Gouvernman. Koman en leta, nou vreman zwenn avek lezot leta pou garanti proteksyon zanfan kont lavant zanfan, prostitisyon zanfan e pornografi zanfan. Sa i montre klerman ki tou sa bann aksyon labi kont sa bann zanfan i marye ansanm. En zanfan ki ganny vole i pou sirman ganny trafike ouswa vann, plitar ganny forse vin en lesklav sex, pornografi, prostitisyon e lezot atosite. E lefe ki konvansyon lo drwa zanfan i rekonnèt ki drwa en zanfan i devret ganny proteze kont leksplwatasyon ekonomik, fer okenn travay ki danzere ouswa pou enterfer avek zot ledikasyon ouswa pou afekte lasante fizik, mantal moral oubyen menm devlopman sosyal sa zanfan. Tou sa i bann lofans ki nou konman en Gouvernman in toultan defann. Donk, i pa drol alors ki mon form parti pou aprouve e siporte ki nou Gouvernman i siport en tel Protokol.

An konklizyon Mr Deputy, mon dir ki nou tou nou annan en devwar moral pou protez nou bann zanfan kont tou sa bann form kriyote e imoral. Anpes sa ki nou pa ti a kontan ariv avek nou ariv avek sa bann zanfan. Nenport ki fanmiy i sorti. Sesel i sanpyon dan proteksyon lanvironnman, annou osi vin sanpyon dan proteksyon zanfan. Zanfan i sant pa detrir nou lanvironnman e sa i devret donn nou adilt lafors e kouraz pou sant pa detrir nou bann pti zanfan. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, avek sa nou ava pran en *break*, nou ava rezwenn 2er apremidi.

(Lunch)

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, nou a dir bonn apre midi zot tou e nou a kontinnyen nou deba lo Mosyon table par Onorab *Leader of Government Business*. E mon ava envit *Leader* Lopozisyon pou fer son lentervansyon.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Deputy. Mr Deputy, parey nou konnen, i annan bokou ki'n ganny dir lo sa size, lo sa Mosyon *this morning* e mon napa lentansyon pou fer en gran lentervansyon me toudmenm, mon oule dir enn de keksoz.

Mosyon Onorab Rose ki demande ki Lasanble i aprouv *the optional Protocol, to the Convention on the rights of a child, on the sale of children, child prostitution and pornography*, i enn ki enportan. Nou pe koz lo proteksyon zanfan. Zanfan i bann *etre* imen ki sakre, ki frazil e ki tre inosan. Bann zanfan zot bezwen gidans, swen e sipor bann adilt ki otour zot. Bann paran e bann lezot manm Lafanmiy otour zot, bann ansennyen avek ki bann zanfan i pas bokou zot letan e bann dimoun ki sipoze protez zot, ki sipoze gid zot e ki sipoze donn zot tou bann swen neserer ki zot bezwen koman bann zanfan. Me i malere Mr Deputy, parfwa, bann ki sipoze gide e proteze se bann ki abize e letan sa i arive, oubyen pou anpese ki sa i arive, lasosyete i bezwen met serten kontrol e lasosyete i bezwen donn proteksyon.

Sesel ozordi, parey lemonn otour li pa pe ganny eparye ek bann fleo ki afekte bann zanfan. Tou Seselwa i konnen ki ozordi Sesel, i annan bann devlopman negativ e alarman an relasyon ek bann aktivite ki afekte nou zanfan Seselwa. E sa Konvansyon pe demann nou pou pran e met bann mezir anplas pou protez nou zanfan. Sa i rezon fondamantal akoz mon pou siport sa Mosyon, anmennen par Onorab Rose, devan sa Lasanble Nasyonal ozordi.

Ozordi, nou tou nou konnen ki isi dan Sesel, i annan en degradasyon lo nivo moralite. I annan en dekadans moral e nou tou nou pe kriye. Mr Deputy, se bann tel degradasyon ki anmenn avek li bann aktivite ki adversman afekte bann zanfan Seselwa. Ozordi i paret ki tou dimoun napa respe pou en lot. I paret ki nou'n perdi sa bann valer de baz. Bokou nou ki sipoze bann *leader*, bann *role model*, nou angaz nou dan bann keksoz ki negativ an servan bann zanfan. Si ou get bann papye, bokou bann papye ki ganny ekrir ozordi, i ganny ekrir lo bann zanfan inosan ki napa laz, ki pa ni menm konpran ki pe arive. Me selman, bann dimoun ki sipoze respektab dan sosyete, zot in deside finalman ki sa i en fason pou denigre en lot endividi. Nou servi en zanfan pou denigre en lot. I domaz Mr Deputy, ki sa pe arive dan nou sosyete e nou, koman bann dimoun responsab, nou bann ki dan Lasanble Nasyonal ozordi, koman bann akter responsab, nou bezwen pran bann pa desisif pou fer sir ki bann tel aksyon pa kontinnyen dan nou pei Sesel. I annan en degradasyon lo nivo prostitisyon.

Ozordi nou vwar en kantite zenn dan prostitisyon isi Sesel e nou konnen ki parfwa prostitisyon i enkli bann zanfan ki anba laz

and again lasosyete i bezwen *step up* son zefor e donn sa bann dimoun tou sa proteksyon e sov zot, fer zot vin bann adilt ki responsab e retir sa *scar* ki bann tel aksyon i souvanndfwa kite lo nou bann zanfan. I nou responsabilite e sa Protokol pe demann nou pou nou fer sa.

Mr Deputy, en lot keksoz ki pe arive dan sosyete ozordi, se bokou lakour i vwar zot avek bann gran, gran problemm sosyal ki sirpas lafanmiy e souvandfwa zot pa konnen kimannyer zot pou *deal* avek sa bann problemm. Bokou fanmiy pa kapab fer de bout zwenn e letan zot pa kapab fer de bout zwenn, zot rod bann lezot fason pou zot sey fer sa de bout zwenn e dan sa prosesis, parfwa zanfan i ganny servi e zanfan i pas koman sa zouti ki zot pou servi pou zot soulaz zot bann lezot problemm sosyal ki zot annan. E nou, nou konnen poudir avek sa kalite lapros, sa dan limenm i anmenn en lot problemm ki pli gran ankor e alors sa Protokol pe demann sosyete pou nou kapab *deal* avek sa sitiasyon dan en fason for, dan en fason solid aköz nou bezwen a tou repriz defann sak zanfan Seselwa ki ne lo sa later Sesel.

Presyon lafanmiy Mr Deputy, souvandfwa i anmenn bann lezot labi. I anmenn labi seksyel kot nou vwar poudir en fanmiy ki sipoze pe *take care of* en lot zanfan ki son fanmiy, ki son disan me i ape abiz sa zanfan e souvandfwa swa fizikman, swa seksyelman. E sa mon apel li bann atosite ki arive dan bann fanmiy e dan nou pei Sesel, ki lasosyete an antye i bezwen kondannen e i bezwen lager kont *and again*, mon kontan sa Protokol aköz sa Protokol pe demann nou pou nou fer sa.

Mr Deputy, nou tou konnen, nou'n deza petet, dan nou karyer politik, nou tou mon asire nou'n deza *come across* bann fanmiy, bann paran ki'n vin kot nou ki'n vin plenny zot soufrans an relasyon avek bann labi ki zot zanfan pe pas atraver. Nou'n vwar bann larm ki'n koule e nou konnen ki kantite fermal, menm si petet i pa'n direkteman ariv lo nou oubyen avek enn nou fanmiy pros, me selman nou kapab mazine ki kantite fermal i fermal lo sa zanfan premyerman, sirtou ki nou konnen ki li souvandfwa i pa kapab defann son lekor. I inosan.

Mr Deputy, lo lot kote, nou annan en lot keksoz sagrinan ki pe arive dan nou sosyete. I annan bokou alegasyon, mon pa'n vwar, mon napa levidans konkret me selman ou tann koz lo la, kot i annan bann paran ki swazir pou les zot zanfan anba laz pou antre

dan bann relasyon seksyel ek bann adilt pou benefis finansyel. *Basically*, zot pe vann zot bann zanfan e apepre en semenn edmi pase a de semenn, mon ti pe koz avek en paran dan nor, ki mon ti'n al vizite e sa paran pe rakont mwan kimannyer in perdi enn son fiy. Son fiy i ankor vivan li, selman i dir mwan in perdi son fiy. I dir mwan, son fiy i annan laz, me selman son fiy i dan relasyon avek en dimoun ki otoriz son fiy pou al antre dan bann aksyon seksyel, pou li sa zonn ganny sa larzan pou li an retour servi sa larzan pou satisfere son bann bezwen an relasyon avek labi drog. Sa bann keksoz pe arive dan nou pei Mr Deputy e nou bezwen met en kontrol lo la. Nou bezwen rod *the right mechanism* pou fer sir ki nou kapab kontrole ler i ariv avek nou bann zanfan ki par anba laz.

Mr Deputy, ozordi nou konnen ki i annan *internet* e bokou zanfan i ganny akse avek *internet* pou bann rezon valab. Zot servi *internet* dan lekol, zot servi *internet* pou fer bann resers an relasyon avek zot letid, me selman nou konnen ki arive letan ou servi *internet*. Nou konnen poudir ozordi *internet* i egalman ganny servi dan en fason negativ koman en rezo kot zot pas *child pornography* e ozordi, souvandfwa bann zanfan zot menm, parfwa par aksidan e parfwa par lenfliyan en lot zanfan, zot ganny akse avek sa bann *sites* e letan zot ganny akse avek sa bann *sites*, sirtou bann ki en pti pe pli feb e ki ganny presyonnen par lezot, i kapab ganny pouse pou zot egalman kontinnyen get sa bann size, sa bann *child pornography* atraver *internet*. Zot ganny akse souvandfwa avek bann dimoun ki ankouraz zot pou antre ladan e parey mon'n dir, si zot napa bon gidans paran, bon gidans lafanmiy, i fasil pou zot ganny antrennen e ganny enfliyanse. So, nou bezwen fer sir ki koman en pei, nou kapab met bann mekanizm anplas ki kontrol bann tel sitiasyon ki anpes nou zanfan, ki se swa i dan lakour, oubyen i dan lekol, ganny akse avek bann video atraver *internet*. Ganny akse avek *child pornography* atraver *internet*, ki si nou pa veye, i en mwayen efektiv pou enfliyan bann lezot zanfan, swa pou antre, oubyen menm bann paran, letan zot vwar sa lo *internet*, ki pe arive avek bann lezot zanfan. Bann paran ki feb, bann paran ki mwan mon pou dir i annan en problem avek zot fason panse, i annan en problem dan zot *mindset*, i annan en problem dan zot laservel, zot kapab servi sa koman en *entisement*, koman en fason pou pous zot pou ankouraz swa zot zanfan oubyen bann lezot zanfan pou fer bann tel aksyon. So, pou mwan sa i degradan ler ou

vwar lafason ki bann adilt i servi *internet* pou zot propaz zot vilen manni e letan ou vwar parfwa *how easy it is*, pou en zanfan inosan ganny akse avek *internet*, i degradan, i degoutan e in ler pou nou ranforsi sa zefor ki deza pe ganny fer. Letan nou get ozordi, lafason ki *facebook* pe ganny servi e lafason ki nou bann zanfan i ganny akse avek *facebook*, zot osi zot servi *facebook* me souvandfwa letan zot al lo *facebook* zot vwar bann portre ki pa devret la e sa bann portre in ganny *posted* par bann adilt parfwa ki sipoze responsab dan lasosyete e ki ganny kouraz pou dir ou poudir zot pe fer sa pou lasosyete. Mr Deputy, mon krwar i annan en balans la, *a fine balance* ki nou bezwen obzerve e nou bezwen rode.

Mr Deputy, dan lemonn ozordi e Sesel pa pou ganny, si pou lemoman kekfw, mon pa konnen, Sesel pe ganny eparnye ek sa problem me mon konnen poudir alavenir i pou tir figur devan nou laport e sa se *forced labour* kot bann zanfan anba laz i ganny forse pou al fer bann travay. Nou bezwen veye, nou bezwen vizilan koman en pei e nou bezwen fer sir ki nou met bann Lalwa azour pou garanti ki napa *forced labour* lo bann zanfan ki ganny fer, ki ganny arive dan sa pei Sesel. I nou responsabilite pou nou protez nou bann zanfan e nou bezwen fer li a tou repriz. Nou bezwen fer li dan en fason legal, dan en fason byen, dan en fason efikas e nou bezwen servi tou mwayen ki Lalwa, ki nou Konstitisyon i permet nou servi pou nou protez nou bann zanfan.

Mwan osi Mr Deputy, mon annan en zanfan ki'n fek ganny lan e mon pa ti ava zanmen kontan ki en zour, en bann tel keksoz negativ ki nou bann zanfan Seselwa pe fer fas avek ozordi i tonm lo mon zanfan. E parey mon pe koz lo proteksyon pou mon zanfan, mon egalman *extend* mon sipor pou donn sa proteksyon bann lezot zanfan. Nou vwazen, nou frer, nou ser, nou koleg, akoz si nou, nou pa protez nou bann zanfan, person pa pou fer li pou nou. I nou devwar, i nou responsabilite. E la nou pe ganny en koudmen atraver sa Protokol ki enportan akoz i pa koz lo zis bann keksoz ki kapab arive an relasyon ek nou zanfan, letan nou zanfan i isi Sesel. I kapab en keksoz ki arive ek nou zanfan letan nou zanfan i aletranze. I koz lo lafason ki en dimoun ki'n koz en lofans lo en zanfan aletranze i kapab ganny *extradited*. So, pou mwan sa Protokol i en Protokol ki enportan e mon krwar nasyon Seselwa ozordi i bezwen *happy* ki sa Lasanble Nasyonal in anmenn sa devan e sa Lasanble Nasyonal pe deal avek dan en fason pozitiv.

So, Mr Deputy, si i annan en keksoz ki mon ti ava kontan demande, letan mon get paz 248 *Article 3*, i dir poudir *each state party shall ensure that as a minimum, the following Acts and activities* ki nou tou nou'n koz lo la *are fully covered criminal or penal law, whether these offences are committed domestically or trans nationally or on an individual or organized basis*. So, Sesel i bezwen met azour, parey serten entervenman avan mwan in dir, Sesel i bezwen met azour tou son bann Lalwa e i bezwen fer sir ki par egzanp, i *amend Children's Act* pou fer sir ki i reflekte bann demann ki sa Protokol pe demann nou pou fer ozordi. E mwan mon a dir poudir nou a bezwen enkli swa en *clause* oubyen plizyer *clauses* ki *deal* dan en fason efektiv avek par egzanp *child pornography*, son prodiksyon, son lavant, son distribisyon, son propagasyon dan tou son laform. Nou bezwen fer sir ki nou Lalwa i bezwen kapab *deal* avek sa dan en fason efektiv e dan en fason serye. Nou bezwen fer sir ki *Children's Act*, oubyen *any other Laws* ki nou annan anplas i ganny amande pou *deal* avek sa size kot i annan leksplwatasyon seksyel lo nou bann zanfan.

Ozordi dan lemond Mr Deputy, nou trouve kot bann lorgan zanfan pe ganny vann, pe ganny servi pou larzan e mon krwar poudir, mon pa konn okenn *case* ki'n arive isi Sesel, e mon swete ki i pa zanmen arive, me Sesel i bezwen avangard, i bezwen met bann Lalwa azour pou protez bann tel aksyon barbar e bann aksyon negativ. Mon'n koz lo travay forse, mon'n koz lo vann nou bann zanfan avek bann adilt, pou zot perform bann aksyon seksyel, nou pe koz prostitisyon. Nou bezwen fer sir ki nou bann Lalwa i azour pou protez nou bann zanfan kont sa bann fleo e mwan dan sa Lasanble Nasyonal ozordi, antan ki mon pe koz koman *Leader* Lopozisyon, mon pou donn mon *full* sipor akoz Sesel i bezwen sa Lasanble pou donn son sipor pou nou protez nou bann zanfan.

Mr Deputy, mon osi egalman anvi vitman koz en pti kou lo ledikasyon. Nou bezwen fer sir ki dan nou bann lekol, nou annan sa kalite ledikasyon a sa nivo apropiye pou sak zanfan, ki pou ed zot kapab konpran e devlop zot karakter dan en fason ki permet zot *deal* avek sa bann size lo en nivo ki zot, zot kapab *deal* avek. Letan nou pe edik nou bann zanfan pou zot pa pran pasaz avek zis en nenport ki etranze ki arete dan en loto ki dir zot annou. Sa i bann ti pti keksoz me selman i bann ti pti keksoz ki kapab eparny en zanfan dan en tel danze. Nou pe koz lo ki fason nou pou kapab

edik nou bann paran pou zot pran meyer swen avek zot bann zanfan, avek nou bann zanfan. Nou pe koz lo bann *training* pou nou bann ansennyan, pou zot kapab idantifye oubyen detekte boner en sitiasyon oubyen en zanfan ki pe pas atraver serten sitiasyon, ki pe asiz lo en ban lekòl devan zot, ki pe get zot dan zot lizye me ki pa kapab dir zot atraver laparòl akòz zot napa sa kouraz, ki mon pe ganny abize. Fodre ki nou bann ansennyan i kapab ganny sa *training* pou zot kapab detekte sa boner. Sa bann tel *training* ki nou kapab donn bann paran, donn bann zanfan, donn bann ansennyan i kapab parey mon'n dir pli boner, evite ki en zanfan i antre dan en sitiasyon kot apre i mal pase.

Lot size ki mon ti ava kontan aborde e pou fini se ki mon anvi dir ki Sesel i en zoli pei. Sesel i *the most beautiful country in the World*. E nou konn sa tre byen atraver bann viziter ki nou gannyen, kalite viziter ki nou gannyen, kalite larzan ki serten viziter ki kapab *afford* i pare pou lip eye, pou li zis vin get sa bann - pou vin get Sesel. Son labote natirel, son zil, son lans, son lanmer. Me Mr Deputy, nou ganny en kantite touris, me mon pa ti a kontan ki Sesel demen i ganny gete koman en destinasyon favorab pou *sex tourism*. E mon krwar poudir *now is the right time* pou Sesel fer sir ki i met anplas bann Lalwa e bann mekanizm ki pou *deal* avek bann tel sitiasyon, si zanmen i sirfas, oubyen i tir figir lo nou later Sesel. Ou byen si zanmen in komans tir figir, mon krwar i neser ki Sesel i *deal* avek e i *deal* avek *efficiently*.

Mr Deputy, avek sa 2 pti mo ki mon'n dir, mon ava repete ki mon pou sipòrt sa Mosyon e mwan mon pou toultan sipòrt nenpòrt ki keksoz ki vin devan sa Lasanble Nasyon, ki annan pou fer avek byennet tou zanfan Seselwa. Mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, avek sa mon a envit loter Mosyon pou son *right of reply*.

HON MARIE-ANTOINETTE ROSE

Mersi Mr Deputy. Mr Deputy mon krwar en kantite keksoz in ganny dir an faver sa Mosyon ki devan nou e nou Lasanble i rekonnèt lenpòrtans ratifye sa Protokòl ki devan nou e mon remersye alors tou bann Manm ki'n koz an faver e tou bann Manm ki pou sipòrt sa Mosyon ki devan nou.

Mr Deputy, pou mwan konklir, mon ti a kontan port a latansyon nou Lasanble e nou Gouvernman, lefet ki i annan en kantite travay ki bezwen ganny fer, enn fwa ki sa Protokol i ganny ratifye. Dan mon lentervansyon pli boner, mon'n dir ki nou'n akonplir bokou, me i annan bokou ki bezwen ganny fer e nou Lasanble i serye dan sa demann kot nou bezwen met anplas tou bann mekanizm neserer pou fer sir ki sa Protokol i non selman ganny ratifye par nou Lasanble, e i vin en statistik, me i osi vin enn bann Protokol ki nou bezwen enplimante.

Mon annan devan mwan rapor Nasyon Ini, *Committee on the rights of the child* dan son senkantwityenm sesyon ki i ti fer lannen pase, kot i annan en rapor detaye lo Sesel e performans Sesel lo Konvansyon drwa zanfan e dan ki Nasyon Ini in fer resorti serten rekomandasyon ki Sesel i bezwen met anplas pou vinabou kapab enplimant sa Protokol e Konvansyon lo drwa zanfan. Mr Deputy i bann rekomandasyon ki nou osi, nou Lasanble nou siporte an gran parti, alafen dizour pou ki Sesel i enn bann pei kot nou napa bann ka e ki met en tas nwanr lo nou pei e ki Sesel i ganny servi si oule koman en legzanp kot drwa zanfan i ganny mentenir. Mon pe dir sa, i ganny servi koman en legzanp aköz deza Sesel i bann *benchmarks*, bann keksoz ki nou'n etabli, bann aki ki nou'n etabli ki tou bann Manm in met devan, i fer ki nou byen pozisyonnen pou vin en legzanp. Nou annan en bon sistenm ledikasyon de baz, nou annan en bon sistenm lasante de baz, nou annan en bon sistenm striktir lo nivo distrik ki devret kapab detekte bann ka. Nou bezwen annan alors lezot striktir anplas pou fer sir ki nou ganny servi koman en legzanp.

Mon pou pas brefman lo detrwa dan sa bann pwwen ki sa rapor i soulinyen. Detrwa pwen ki bann Manm in souleve, par egzanp pwen ki'n ganny souleve lo armonizasyon dan bann Lalwa e i en pwen ki'n ganny souleve e mon repet la aköz i enportan, sa pwen par egzanp laz *minimum* pou maryaz ki nou bezwen deside enn fwa pou tou ki laz *minimum* nou annan pou maryaz e ki napa diferans ant en garson ek en fiy e en msye ek en madanm lo laz *minimum* pou maryaz, ki ozordi nou Lalwa i pa armonye lo la. I bezwen annan Lalwa kler lo *definition of the child*, kan en zenn i vin en adilt oubyen ziska kan i reste en zanfan. Apre diferans ki i annan ant *definition of the child*, apre *age of consent for contraceptives*. Mon krwar sa i bann vye largiman ki toultan nou

anmennen devan nou Lasanble me Lalwa i bezwen enn fwa pour tou deside, lala bann definisyon kler akoz sa bann diferans dan Lalwa i fer alor ki en dimoun ki'n komet en lofans anver en zanfan, Sesel oubuyen aletranze, atraver Sesel i kapab esape.

Mr Deputy, Lalwa i bezwen definir klerman *the definition of human trafficking* e enkli *child trafficking* ki ozordi nou Lalwa pa azour e osi, mon zwenn *Leader* Lopoziyon, nou bezwen revwar *Children's Act* ki dernyen fwa ti annan Lamannman lo la ti an 2005, savedir i annan pa mal letan ki'n pase e nou bezwen osi etabli en *Juvenile Justice System* ki mon krwar i tre tre enportan e bann demann ki nou'n fer isi dan sa Lasanble, me in ler pou nou deside enn fwa pou tou kimannyer nou tret bann *juvenile offenders* ki a mon avi zot ankor zanfan, me zot annan potansyel pou vin bann kriminel.

Mr Deputy, nou bann plan daksyon ki nou annan an sa ki konsern zanfan i bezwen ganny evalye dan serten dele letan e kontinnyen ganny evalye pou nou *monitor* bann progre ki nou'n fer. So, enn fwa sa Konvansyon in ratifye, nou bezwen annan anplas tou bann sistenm, en *comprehensive plan* pou fer sir ki nou plan daksyon i ganny evalye. Sa rapor i osi koz en kantite lo resours, *allocation of resources* ki bezwen ganny mete dan tou bann servis ki annan pou fer avek zanfan. Servis Sosyal, *Family Tribunal, Family Protection Unit*, tou bann lenstans isi Sesel e sa pou devret osi enkli Imigrasyon, lapolis eksetera e bann dimoun ki konsernen avek bann rezo sosyal *internet*, i bezwen agrandir e nou bezwen annan nou en lobtik bokou pli larz lo kwa ki enkli *child pornography, child trafficking* ek *child prostitution* e pa zis *focus* lo wi, Sesel dan nou kominote i pe arive, me Sesel koman en parti prenan enternasyonal sa Konvansyon e Sesel i kapab ganny servi koman *sex tourism hub*, Sesel i kapab ganny servi koman en sant transbordman, Onorab Ghislain in fer resorti, koman en sant transbordman *for child trafficking* e Sesel ki kapab *host* bann rezo sosyal pou *child pornography*. So i annan 2 laspe a sa Konvansyon, i annan sa laspe lokal kot wi, nou bezwen regard dan nou kominote, ki pe arive an sa ki konsern bann zanfan e nou sistenm anplas i devret kapab pe detekte akoz nou en pti pei, nou devret kapab pe zouir nou bann kominote pou vwar kwa ki pe arive, me osi nou bezwen *etre* en state party ki responsab e nou bann lobligasyon enternasyonal.

Mr Deputy, sa rapor i osi koz lo *data collection* ki nou pa tro tro for isi Sesel. Nou konn tre byen, Sesel nou napa en forte dan gard rikord e sa i fer travay bann *policy makers* ase difisil e bann *law makers* parey nou, ase difisil. Ler pe prepar pou sa Konvansyon, nou'n vwar enn de travay resers ki'n ganny fer e ase vit pou rode si nou annan *child prostitution*, si nou annan *child pornography* eksetera, pou etabli bann *facts* me nou bezwen fer bann letid aprofondi e akoz nou bezwen fer bann letid aprofondi? Akoz nou bezwen annan, nou bezwen *design* bann *policies* avek programs ki baze lo *empirical evidence*. Nou pa kapab zis *assume* ki nou annan en problem *child prostitution*, ki nou annan en problem pornografi, oubyen ki nou annan en problem labi zanfan e alors nou bezwen *design* en program dan sa direksyon, oubyen akoz Nasyon Ini pe dir nou fodre nou *design* en program, alors nou zis *design* en program. Nou bezwen fer li baze lo *empirical evidence*, lo facts pou sa bann program vin enn efektiv e pou nou kapab elimin sa bann fleo e pou bann *policy makers* kapab pli byen enplimant sa bann program, so *data collection* i tre enportan.

Sa rapor i osi koz lo bann *campaign to strengthen public awareness* e i vre ki i annan en kantite fanmiy ki dan *denial*, i annan en kantite sosyete ki dan *denial*, i annan en kantite devlopman sosyal ki dan *denial* lo sa fleo e an gran parti, nou osi petet bann politisyon nou pa *aware* lanpler sa problem. Alors, mon krwar i enportan ki nou antre dan tou bann groupman, dan nou lekor, dan nou legliz, dan nou bann groupman sosyal, lo *internet*, dan bann rezo sosyal kot bann zenn i frekante, obor semen, dan zot groupman lanmizik sosyo-kiltirel ekonomik eksetera, pou nou vwar reelman kwa ki pe pase dan sa bann groupman e ki sa bann groupman i kapab fer pou fer ki sa Konvansyon i vin vivan e i vin en realite ki pe ganny pratike dan nou pei.

Onorab Vidot in koz lo *training of professionals* ki mon siport li en kantite akoz si nou napa bann dimoun ki *dedicated full time* akoz ozordi Lasanble i vini, i ratifye sa Konvansyon, apre nou fini lo la. Me nou bezwen annan bann dimoun *full time* ki pe *monitor* sa problem e i bann dimoun ki kalifye, bann dimoun ki parey Onorab Vidot in dir ki *child friendly and child sensitive*. I pa en nenport ki Lalwa ki nou pe dir pase, i bann Lalwa ki rekonnnet lavwa zanfan e rekonnnet sor zanfan e rekonnnet ki zanfan i en group vilnerab. So,

dan sa direksyon alore, mon siport bann demann an gran parti ki Nasyon Ini in soumet devan nou Gouvernman e ki ozordi ler nou ratifye sa Konvansyon, nou osi reter sa bann pwen ki'n ganny souleve. Mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, in ariv ler pou nou pran en vot lo sa Mosyon. Tou bann ki an faver, lev zot lanmen? Inanim. Mosyon in ganny aprouve.

E nou ava al lo dezyenm Mosyon lo nou e mon a envit Onorab Mirena Souris, Manm elekte pou Beau Vallon pou prezant son Mosyon.

HON MIRENA SOURIS

Mersi Mr Deputy. Mosyon pou demann Gouvernman pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze.

Mr Deputy, lasante se lavi. Lasante se larises. Tou imen i konsernen avek son lasante, alor i normal e lezitim pou tou Gouvernman ki dekrir son lekor koman resonsab e deklare ki i krwar dan prensip met zonn o sant devlopman, i fer lasante vin enn son priorite. Isi Sesel, langazman Gouvernman anver lasante pep Seselwa pa zanmen kapab ni ganny demanti, ni ganny met an dout. Sif e realite toulezour i temwanny langazman Gouvernman anver lasante piblik. Minister Lasante i resevwar pli gran porsyon Bidze leta. Lenfrastriktir nou sistenm lasante i kontinnyelman ganny agrandir e modernize. Tand i bann personnel e medikal, i resevwar tre bon formasyon. Lartik 29 nou Konstitisyon i dir klerman ki lasante i en drwa fondamantal pou tou Seselwa.

Sistenm lasante piblik Sesel i baze lo prensip aksesibilite pou tou, oubyen sa ki nou apel akse iniversel. Sa i vedir ki nenport sitwayen ki bezwen swen lasante i merit ganny akse avek swen lasante. Sa prensip i ganny realize atraver en mekanizm ki nou apel swen gratwit, ki vedir dimoun pa peye o moman ki zot resevwar swen dan okenn sant dan nou sistenm lasante. An realite, sa servis pa gratwit, lefe ki i ganny finanse atraver sistenm taks, kot Gouvernman i kolekte reveni e redistribye li anver bann servis piblik.

Mr Deputy, nou sistenm lasante ti ganny konsevwar pou delivre swen lasante primer e segonder dan nou bann sant lasante atraver pei e dan lopital santral. Mr Deputy, fodre nou gard an tet

sa bann karakteristik nou sistenm lasante piblik, letan nou pe analiz bann defi ki i pe fer fas avek akoz se sa bann karakteristik ki pou diriz nou ver bann solisyon dirab pou sa bann defi.

Mr Deputy, enn pli gran defi ki nou sistenm lasante piblik pe fer fas avek ozordi, se sa size tretman aletranze pou bann maladi konplike. Mosyon devan nou Lasanble i esey sirmont sa defi par demann Gouvernman pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze. Nou sistenm lasante piblik ozordi in vin viktim son prop sikse akoz meyer swen lasante primer e segonder, konbinen avek meyer kondisyon lavi in fer ki nou pep in sanz zot patern manze e stil lavi. Sa bann sanzman a son tour in anmenn sanzman dan patern maladi dan nou pei, akoz bann maladi ki asosye avek en o nivo lavi pe propaz dan nou pei. Sa i fer ki maladi parey dyabet, kanser, maladi kardiyovaskiler e lobesite ek tou son konplikasyon in propaze parmi nou popilasyon. Ozordi, sa bann maladi, se zot menm ki lakoz plis mortalite parmi tou group laz. Sa nouvo patern maladi i en defi, akoz zot tretman i depas kad nou sistenm lasante piblik. Lefe ki nou sistenm lasante pa kapab fer fas avek tou sa bann maladi konplike ki egziste, Gouvernman, son konpasyon pou dimoun e son devwar koman en leadership responsab in oblize devlop en programm spesyal pou anvoy pasyan trete deor.

Mr Deputy, rezon det pou anvoy pasyan trete aletranze se pou trouv solisyon pou bann maladi, avek bi pou sov lavi bann ki benefisye pou ki zot vin plis an bonn sante e sa i a ede pou ki nou pep i kontinnyen prodwir pou lasosyete. Sa dan limenm, i a permet Minister Lasante atenn son misyon ki proteksyon, promosyon e restorasyon lasante tou nou sitwayen.

Mr Deputy, sa pratik anvoy pasyan trete aletranze ti ganny entrodwir boner lannen 80 par Gouvernman Sesel, pou tou pasyan ki ti ganny detekte ek serten maladi kot tretman pa ti posib lokalman. Bann ka ki ti ganny anvoy trete sa lepok ti bann pasyan ki ti pe soufer ek maladi kanser, bann blesir grav, maladi ronnyon e osi bokou maladi ki ti annan pou fer ek sistenm kardiyovaskiler. Rikord i endike ki omwen 2500 pasyan Seselwa in ganny anvoye aletranze pou fer tretman pandan sa dernyen 30an. Sa i reprezant 3 pousan nou popilasyon, savedir 1 dan sak 30 seselwa in deza al trete aletranze. Sa sif i demontre zenerozite Gouvernman Sesel,

akoz napa pei dan lemonn ki anvoy enn si o poursantaz son popilasyon trete aletranze.

Statistik depi 2000-2009 i demontre ki lannen 2000 ti annan 200 pasyan ki ti al trete deor. 2001 - 173, 2002 - 113, 2003 - 130, 2004 - 180, 2005 - 183, 2006 - 231, 2007 - 170, 2008 - 139, 2009 - 114. An total depi 2000-2009, en total 1,600 pasyan ti al trete deor. Parmi, kanser ti reste sa pli gran mazorite pasyan ki ti al trete ti 386.

Mr Deputy, statistik ofisyel i osi demontre ki 2006 ti annan plis pasyan ki ti al trete deor. I osi enportan pou note ki menm si nou'n pas atraver reform ekonomik, Minister Lasante ek Gouvernman Sesel in fer posib pou kontinnyen anvoy pasyan trete deor.

Mr Deputy, fodre osi fer rapel ki letan program tretman aletranze ti ganny entrodwir boner dan lannen 80, ti napa bokou spesyalis Seselwa e fasilite pou fer deteksyon, par egzanp, fasilite pou dyaliz pasyan, *unit* ki tret kanser pa ti egziste. Bokou bann case parey *CT Scan*, *MRI* e menm *tele-medicine* pa ti egziste. Ozordi i annan bokou spesyalis Seselwa e sa bann fasilite i egziste. Malgre sa, Gouvernman in kontinnyen anvoy dimoun deor. Ozordi bann ka ki ale i an zeneral bokou pli grav ki bann ka ki ti ale lontan.

Mr Deputy, Sesel atraver Minister Lasante in akonplir bokou sikse atraver tretman pasyan aletranze. Bokou bann benefisyer in reganny zot lasante e pe komans kontribye pou sa pei. Sepandan Mr Deputy, Mosyon pe demann en gidans kler akoz ozordi dan Sesel, bokou nou pep pe dir ki prosedir pou al trete aletranze pa kler. Serten pe dir ki i annan lapliferans. Lezot pe dir i zot drwa pou resevwar tretman aletranze e ki zot devwar ki Minister Lasante pou finans zot tretman, oubyen menm pou resevwar en dezyenm lopinyon lo zot konplikasyon lasante. De lot kote, nou osi ganny dir ki Minister Lasante i annan en kriter ki gid sa Minister lo lekel ki sipoze al trete aletranze.

Mr Deputy, kekyon ki bokou pe demande se lekel sa kriter e si i kler? Annefe, i paret mwan ki sa kriter pa kler akoz *IMF*, dan son rapor lo reform ekonomik e *World Bank*, dan son rekomandasyon, in toulede dir ki fodre kriter lo sa program i baze lo merit ki ganny definir klerman. Lo mon par, mon krwar ki kriter i devret baze lo prensip. Prensip se ki nou sistenm lasante i baze lo prensip akse iniversel pou swen lasante primer e segonder ki ganny

delivre dan sistenm lasante piblik dan nou pei. Selon mwan, tretman aletranze i pa en drwa akoz Konstitisyon Sesel i aplik lo later Sesel e dan lopital Sesel. Konstitisyon Sesel pa fer provizyon pou fer tretman aletranze. Tretman aletranze i pa aplik ni pou Langleter, ni dan Lenn, ni Moris, ni Larenyon. Si Gouvernman i finans tretman pasyan aletranze, sa se par konpasyon e osi en konsansis zeneral ki Gouvernman i devret servi larzan *tax* pou fasilite sa proses pou bann ki vreman bezwen sa nivo swen. Alor, prensip ki aplike se Gouvernman pa finans tretman aletranze me i kontribye anver sa tretman, depandan lo resours ki Gouvernman i annan pou sa program e osi lo sitiasyon finansyer sa dimoun. Toultan nou bezwen mazine ki i annan en limit lo resours ki Gouvernman i annan pou nenport program. Fodre ki Minister Lasante i travay lo en formil pou fer ki tou sitwayen ki merite i resevwar tretman aletranze e ki person pa ganny penalize akoz i napa ase larzan. E person osi ki annan sa larzan pa abiz lo sistenm par fer leta pey son tretman.

Pour konklir Mr Deputy, Mosyon pe demann en gidans kler akoz ozordi, plis ki zanmen, logmantasyon dan kou avyon, pri tretman, plis demann pou al trete aletranze, enkli pri koute par bann *escort* profesyonnel, eski Minister Lasante e pei pou kapab soutenir sa tel demann?

Mr Deputy, mon envit Lasanble pou siport mon Mosyon, afen ki Minister Lasante i a etabli en gidans kler, transparan e ekitab, afen ki tou Seselwa san eksepsyon a kapab zouir lasante pou tou e lasante partou. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, Mosyon in ganny prezante. Okenn Manm ki oule segonn sa Mosyon? Onorab Murielle Marie.

HON MURIELLE MARIE

Mr Deputy, mon pou segonde, mon pou entervenir.

MR DEPUTY SPEAKER

Proceed e entervenir.

HON MURIELLE MARIE

Mr Deputy, tou Manm Onorab, bonn apre midi. Mr Deputy, nou pa pou viv byen si nou lasante pa bon e letan nou lasante i deteryore, se nou lavi ki kit nou. Set akoz lasante i sitan enportan dan lavi, ki nou pa merit zanmen tret li a la lezer e nou merit fer tre atansyon avanler nou pran okenn desizyon ki lie avek lasante nou pep. Se dan sa lespri ki mon oule fer mon kontribisyon dan sa Mosyon tre enportan, prezante par Onorab Souris ki pe demann Gouvernman pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze.

Mr Deputy, parey Onorab Souris in mansyonnen, dan nou Konstitisyon dan Lartik 29, i klerman site ki i en drwa fondamantal pou tou Seselwa ganny akse avek lasante primer pou nanryen. Lefe ki nou'n abitye avek en sistenm lasante, ganny finanse par *tax*, nou'n devlop en persepsyon ki lasante i devret gratwit, menm letan nou al sonnyen deor. Sa i fer ki Minister Lasante i oblize pey gran parti programm tretman aletranze li tousel e toulezour pe annan plis presyon lo li, pou fer keksoz ki pa posib ouswa pa rezonnab.

Mr Deputy, konmela en gran kriter zeneral pou en pasyan ganny konsidere pou en dezyenm lopinyon oubyen tretman aletranze se si ou en sitwayen Seselwa ki reste Sesel e ki bord medikal in zize ki ou bezwen sa tretman ouswa sa dyagnostik e si Sekreter Prensipal lo non Minis, in ratifye desizyon sa bord medikal.

Mr Deputy, sa bord ki apel *Overseas Treatment Board*, enkli en group spesyalis ki diskit merit pou en dimoun benefisyer tretman, oubyen ganny deteksyon lo serten maladi aletranze. En dimoun ki pa Seselwa ki pe travay Sesel pou Gouvernman Sesel fodre son kondisyon travay i site klerman ki i en benefisyer parey en Seselwa sitwayen pou li ganny konsidere.

Mr Deputy, tretman aletranze pou bann zanfan i ganny peye par en fon Sekirite Sosyal e peyman pou adilt i ganny peye par en fon spesyal ki apel *Overseas Treatment Fund* ki Minister Lasante i gannyen ek Gouvernman. Size tretman medikal a letranze, finanse par Gouvernman i en size ki merit ganny aborde dan konteks model finansman servis lasante piblik e lobzektif nou servis lasante piblik. Dan sa konteks, nou merit fer plis prevansyon pou anpes dimoun malad e anmenmtan, sa i a ede redwir kou e lakantite benefisyer ki bezwen tretman ouswa dyagnostik aletranze.

Mr Deputy, sa deba i osi merit ganny fer avek lespri ki a permet nou konsider sa programm, pa zis dan konteks lokal, me osi

apard gard en lespri ouver lo leksperyans lezot pei. Sa Mosyon i klerman pou nou kapab, enn fwa pour tou met lord dan sa program e fer dimoun konnen klerman kwa ki posib e kwa ki pa posib. Fodre ki nou sitwayen i ganny byen edike e ganny byen fer konpran ki lasante i en drwa wi, me sa drwa i ganny finanse par resours ki pei i annan. Anplis ki sa, i annan bokou lezot drwa ki osi enportan ki drwa pou lasante. Drwa pou ledikasyon i enportan, drwa pou lozman osi i enportan, drwa pou viv dan sekirite i enportan.

Mr Deputy, nou Konstitisyon i fer provizyon pou en gran lalis drwa fondamantal. Alors, Gouvernman i bezwen balans son resours, afen ki tou sa bann drwa i ganny enpe resours. Parey Onorab Souris in mansyonnen, ki i bezwen annan en limit dan resours ki pei i annan. Alors, nou sitwayen i bezwen realistik. Enn fwa ki sa bann prensip kler dan lespri nou bann sitwayen, nou pou kapab met anplas en Protokol pou vwar ki degre Gouvernman i kapab asiste en dimoun. Sa pou bezwen osi depan lo mwayen finansyer sa dimoun ek son fanmiy.

Mr Deputy, dan sa konteks, nou bezwen aplik menm prensip ki pe gannay servi partou kot sipor Gouvernman i neser. Dan kad reform ekonomik, Gouvernman pe aplik prensip ekite, ki vedir ki Gouvernman i oblize donn lasistans. Sa lasistans pou al zis ki bann ki dan vreman bezwen. Menm prensip fodre ganny aplike pou dimoun ki pe al trete aletranze. En dokiman kad, avek bann kriter tre kler i a ganny ekrir pou etabli kan en pasyan i merit ganny swen aletranze e ki degre lasistans i merit resevwar.

Mr Deputy, mon konnen ki Minister Lasante in deza komans fer sa travay, alors, sa dokiman i devret ganny finalize, ratifye par *Cabinet* e menm Lasanble Nasyonal si i neser e apre i devret vin an piblik. En tel dokiman kler pou osi ede fer mantalite evolue lo sa size. I kapab osi enplik lezot partener, apard Minister Lasante pou kontribye zot par dan sa demars, par egzanp tou dimoun a kapab fer serten *savings* oubyen bann lakonpanyen lasirans pei a kapab ofer bann polisi ki a kapab finans tretman aletranze, si zanmen zot dan bezwen.

Pou konklir Mr Deputy, mon ti a kontan fer sa bann rekomandasyon e sizesyon swivan:-

Ki Gouvernman i met en Lalwa anplas pou okenn dimoun ki pe al vakans dan bann pei kot tretman i ser, i bezwen pey en

medical insurance avan i voyaze, pou zot kapab pey zot depans, si zanmen zot tonm malad laba.

Ki Gouvernman i met en gidans kler dan sa dokiman, si en dimoun ki annan en paspor Seselwa me selman i pa pe reste Sesel, si li osi i kalifye anba sa program tretman aletranze.

Pou kontinnyen devlop servis, Minister Lasante, pou anmenn plis dokter kalifye e Seselwa isi Sesel e osi pou anmenn plis spesyalis etranze pou vin fer bann loperasyon konplike isi Sesel.

Ki Minister Lasante i kontinnyen aste plis lekipman modern e rod plis dokter pli kalifye pou ede diminnyen dimoun ki al aletranze e osi pou detekte bann kalite maladi ki a ede redwir lakantite *forex* ki pe sorti dan nou sistenm.

Mon sizere ki Minister Lasante i fer sir ki ler sa dokiman in fini ganny aprouve, i ganny met a dispozisyon nou pep e menm si fodre, anmenn lo nivo medya.

Ki Minister Lasante i konsilte avek bann lakonpanyen lasirans Sesel pou entrodwir *medical insurance* e pou ankouraz bann endividyel pou aste e osi bann landrwa travay pou pey pou zot travayer ki a ed zot ganny bann tretman ekstra ki Gouvernman pa pe donner.

Finalman, mon pou osi ankouraz bann dokter prive pou annan bann lekipman modern e osi bann dokter pli kalifye ki a ede detekte bann maladi zot bann pasyan.

Mr Deputy, avek sa de rekomandasyon, mon pou donn mon sipor pou sa Mosyon e mon a demann lezot Manm pou fer parey. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Payet-Marie.

HON MARIA PAYET-MARIE

Mersi Mr Deputy Speaker. Bonn apre midi Mr Deputy Speaker, tou Manm Onorab e mon bann frer e ser alekout. Parey nou santer popiler Mr John Wirtz i enterprete dan son sanson, “Napa keksoz ki pli bon kan en zonm i an bonn sante. I kapab leve, i kapab travay pou ganny son lavi.” La Mr Deputy Speaker, mon pou antyerman tonm dakor avek mesaz dan sa sanson. Sa mesaz pou nou reste an bonn sante i en mesaz enportan, en mesaz serye pou nou tou mon bann frer ek ser Seselwa. Apre tou, nou lasante i nou

responsabilite. Si nou pa pran ka ek li, lekel ki pou fer li pou nou? Konbyen de nou ki leve bomaten e mazine pou dir mersi nou met pou sa lavi, sa lasante ki nou annan? Mersi pou sa leker ki ankor pe bate. Mersi pou disan ki pe sirkile dan nou lavenn e ki pe fer fonksyonnen tou nou bann organ vital. E konbyen nou ki apre ki nou'n negligize nou lekor, negligize nou lasante e pa'n prevwar lenportans annan en bon lasante, nou malerezman vwar nou en sel kou pe komans malad, nou vwar nou letan pe ganny pase dan klinik, dan lopital, kot nou pe pran plizyer medikaman ou tretman e se pandan sa letan la, kot nou souvandfwa realiz lenportans en bon lasante, me parfwa i malerezman tro tar.

Pou mon bann frer ek ser ki pe pratik en bon *lifestyle* e konpran lenportans viv an bonn sante, ki swa mantal ou fizik, mon pou dir zot bravo e ankouraz zot pou kontinnyen okip e vey zot lekor a tou pri. Mon pou osi demann zot pou siport e ankouraz zot zanfan, manm fanmiy ou zanmi ki ti a anvi fer parey zot. Pou fer li, ed zot fer sa bon diferans dan zot lavi, ed zot pou viv pli lontan e viv pli byen. Ed zot pou viv an bonn sante. En fanmiy an bonn sante, en pep an bonn sante Mr Deputy Speaker, i vedir en sosyete ki prodiktiv, en sosyete byen prospere. Dan sa monn ki nou pe viv ladan, dan sa monn kot tou keksoz i deroul tre vit, kot lamazorite nou i pas bokou letan dan nou landrwa travay, i vre ki parfwa, tou sa i fer nou koman en imen ki ranpli avek lanbisyon, ki annan pa mal problem, pa mal stress, pa mal defi, pou pa neserman pran konsyans nou lasante. Nou *lifestyle* i fer nou bliy lenportans prevansyon, lenportans pou al fer en pti *check up* de tanzantan, par egzanp pou al teste nou tansyon, dyabet, leker, pou kontinnyelman fer nou tes *pap smear*, tete, testis eksetera. E tou sa bann tes, nou kapab fer li dan nou klinik dan distrik, ou serten menm dan klinik prive. Nou annan en swa kot nou pou fer nou tes. Lesansyel se ki nou fer nou *check up* e nou fer nou bann tes regilyerman.

Konmela dan nou pei, fasilite pou fer legzersis i annan. Nou annan *fitness trail* e la permet mwan Mr Deputy Speaker, pou dir ki mon pran plezir pou vwar bokou nou bann dimoun aze pe fer zot pti legzersis de tanzantan, par egzanp lo *trail* Roche Caiman e menm parfwa lo nou bann lans. Nou osi annan swa pou al dan al dan *gym* ki byen ekipe ek lekipman pou tou laz dimoun. Laklas *keep fit* i annan dan preski tou distrik dan Sesel. Nou osi annan swa pou senpleman marse pou retourn dan lakour apre travay, otan ki nou

kapab. Tou sa bann swa legzersis i byensir depan lo nou mwayen, nou letan e pli enportan nou lanvi e determinasyon pou fer li. Lekskiz pou toultan la me lavi i annan enn menm. Alors, pa tarde. Annou profite kan nou annan sa bann swa ki mon'n mansyonnen pli boner.

Minister Lasante, avek le bi pou ankouraz nou sitwayen pou viv byen an bonn sante, fer plis legzersis e lenportans manz en repa byen balanse in organiz diferan programm promosyon e sansibilizasyon. Nou bezwen admet par kont ki sa bann tel programm pa sifi. Petet sa i leka, an vi problemm resours finansyel ou mendev, me Minister Lasante i devret kontinnyelman vwar fason pou fer sa bann tel programm, promosyon ou prevansyon kontinnyelman ganny pase e avek bi pou kontinnyelman edik nou dimoun lo lenportans annan en bon lasante. En lapel petet pou bann diferan lorganizasyon travay dan sa konteks, pou zot osi siport zot anplwayer, par egzantp organiz bann lazournen ou kozri, an kordinasyon avek Minister Lasante lo bann maladi ki kontinnyelman pe afekte nou lasante tel ki dyabet, problemm kardiyovaskiler, leker, kanser eksetera. I annan menm lorganizasyon, atraver son bann diferan *social club* ki organiz serten sa bann programm ki mon'n mansyonnen. I annan menm ki organiz sesyon *keep fit* pou son bann *staff*. Tou sa i enportan ler nou pe koz lo prevansyon. En group travayer an bonn sante pou egalman anmenn plis prodiktivete dan travay. Nou koman en imen, nou en *asset* pli enportan lo sa later. Se nou imen ki diriz lemonn. Se nou imen ki fer lemonn tourn an ron parey i ete ozordi. Labsans en bon lasante i alors kapab fer lemonn reste statik. Mon pa krwar ki mon pe egzazere, non. Pa ditou. Labsans en bon lasante i kapab aktyelman anmenn lanmor, sagren, kot nou pou vwar nou pe kontinnyelman viv dan en lemonn ki sonm, dan en monn ki pa gou, dan en monn ki pa fer sans. Alors, lafason ki nou viv ler nou pran keksoz pli pozitiv i otomatikman enfliyans lafason ki nou mentenir nou lasante.

Mr Deputy Speaker, mon konnen mon'n al en pti pe an detay lo lenportans annan en bon lasante fizik ou mantal, mon krwar sepandan ki i enportan pou nou kontinnyen ankouraz nou dimoun, nou sitwayen lo bann keksoz ki bon pou zot, lo bann bon fason fer dan lavi.

Pou kontinny mon lentervansyon lo Mosyon ki devan nou, mon pou koz en pti pe lo langazman Gouvernman, langazman Minister Lasante pou asir en pep Seselwa ki reste e viv an bonn sante. Byensir, Minister Lasante limenm pa pou kapab pran swen ek tou Seselwa me sa Minister i la pou fer son mye ki lasante primer i reste touzour gratwit. Parey Onorab Souris in mansyonnen pli boner, bi prensipal Minister Lasante an sa ki konsern tretman a letranze se pou sirmont bann maladi e sov lavi pou ki pasyan i retourn Sesel byen sen e sof e an bonn sante, pou kontinnyen vin en Seselwa prodiktiv dan sosyete. Osi, pou kontribye pou proteksyon, promosyon e restorasyon lasante nou Seselwa otan ki posib e avek nou krwayans fondamantal, anlinny avek nou Konstitisyon, *the right to primary health care*. Alors, rasyonnel par deryer lobzektiv sa Minister se pou ogmant *life expectancy* e par geri e amelyor maladi e dezabilite, oubyen anpes ou prolonz to lanmor dan nou pei.

Parey in fer resorti par loter Mosyon ki'n entervenir avan mwan, tretman lasante a letranze ti entrodwir boner dan bann lannen 80 par Gouvernman Sesel pou bann pasyan malad e ki Gouvernman sa letan pa ase ekipe pou kapab detekte ou ofer okenn tretman ou swen apropiye. E la nou 2012 e nou vwar bokou, bokou plis ka maladi ki ganny detekte par Minister Lasante, par egzant bann ka maladi tre komen ki nesesit souvandfwa tretman aletranze, ki'n ganny mansyonnen osi pli boner, kanser tete, kol matris, prostat e bann maladi kardiyovaskiler tre kompleks. Ler nou kalkil lo poursantaz sa bann ka maladi kot pasyan i bezwen al trete aletranze, dapre Minister Lasante, nou vwar problemn kardiyovaskiler avek 38.6 poursan, kanser ki afekte zonm ek fanm, 15.3 poursan e lezot *injuries* koze par aksidan, 8.7 poursan. Sa bann maladi ki mon'n fek mansyonnen, ki nou apel bann *non-communicable diseases* i osi reprezant bann ka lanmor pli komen Sesel. Osi dapre statistik sorti kot Minister Lasante konsernan kantite zanfan e adilt ki'n al trete aletranze depi Zanvye ziska Out sa lannen, in annan apepre 120 plis e ladan 16 i zanfan, 51 se bann madanm e 54 se bann zonm. Lenformasyon ki mon'n osi resevwar i fer mwan konpran ki apard tretman aletranze ki konpri en pti pe plis pasyon zonm ki madanm, tretman ki'n osi ganny fer isi menm Sesel in osi rikord plis ka zonm ki fanm. Souvandfwa, bann msye i raport lopital kan zot sitiasyon in fini deteryore e la kot

i annan bokou konplikasyon e souvandfwa, i tro tar pou okenn tretman swa lokal ou aletranze. En lapel alors pou nou bann msye ki pe ekout mwan ozordi, osi byen ki bann madanm. Annou pa espere pou vin lopital ou dan klinik avan i tro tar. Parey nou dir, *prevention is better than cure*.

Zis pou retourn lo pwen kot souligny sitiasyon 2012 konpare avek 1980, ler Minister Lasante ti entrodwir tretman aletranze, mon oule fer resorti ki Minister Lasante i annan konmela lekipman byen modern, byen avanse, parey nou pou vwar dan lopital Apolo Moris oubyen dan Lenn, me problem ki Minister Lasante pe rankontre, dapre sa ki mon'n ganny enformen se ki i mank nou bann teknisyen en pti pe plis *training* pou zot vin pli kalifye e pou efektifman ofer en servis pli o nivo. Mon swete ki sa sitiasyon i a ganny adrese o pli vit ki posib, kot nou teknisyen Seselwa i a ganny zot *training* pli eleve e zot a pli byen pare pou *operate* sa bann lekipman ki annan anplas dan nou lopital. Sa i ava posib par sipor ki Minister Lasante e Gouvernman pou bezwen konsidere anver bann tel *training*.

Lenvestisman dan training Mr Deputy Speaker pou bann teknisyen e lezot profesyonnel pou ed sa Minister e Gouvernman koup lo serten depans, an sa ki konsern tretman aletranze. La swen e tretman nesese i a kapab ganny fer isi menm Sesel.

Pou retourn lo Mosyon kot Lasanble pe demann Gouvernman pou etablir en gidans kler lo lekel ki kalifye tretman gratwit aletranze, i enportan pou note ki an 2009, pandan letan kot Sesel ti'n antre dan program reform ekonomik, *World Bank* ti estimen ki det dan sekter lasante pou lannen 2008 ti reprezant apepre 45 pousan lo depans total lasante pou lannen 2007. Sa dapre sa estimasyon, ti parsyelman koze par akimilasyon dan aryeraz sorti dan fon program tretman aletranze. Rekomandasyon par *World Bank* baze lo sa estimasyon, ki'n fer resorti ankor par Onorab Souris, sete pou ki Sesel i definir klerman plis kriter vizavi lobzektif e lamenzman program swen aletranze, en bezwen kot Minister Lasante ti'n osi deza idantifye en bon pe lannen oparavan. Tou sa Mr Speaker, i devret fer nou realize ki Minister Lasante ti pe depans e ankor pe depans bokou plis ki son Bidze pou tretman aletranze. E ki sa Minister i devret vwar en fason pou amelyor sa sitiasyon. Anlinny avek sa ki mon'n fek fer resorti, Minister Lasante i alors dan prosedir pou revwar ankor enn fwa son program e polisi, ki

dapre mon'n ganny enformen pou ganny met a dispozisyon piblik byento. Sa polisi a mon avi, oubyen sa program i devret zisteman adres bann pwen konsern. I devret en polisi ferm, en polisi ki a permet Minister Lasante pou fer resorti klerman, kwa ki sa Minister pe fer, pou fer, devret pe fer e pou petet konsider bann rekomandasyon ou sizesyon, baze lo Mosyon ki nou pe diskite lo la ozordi. Akoz persepsyon e lekspektasyon nou sitwayen, se ki Minister Lasante i oblize anvoy pasyan trete aletranze. Tou sa, Minister Lasante i a bezwen souleve dan sa polisi ou program ki pe ganny revwar en fwa pou tou e ki pasyan ki zot sitiasyon lasante i pli priyoriter e pli vilnerab a ganny swen ou tretman pli avanse aletranze. Sa program mon ekspekte pou osi permet bord ki *deal* avek *overseas treatment* pou pran bann desizyon apropriye, san okenn preferans ki pa nesese. Mon pe dir sa, pa akoz sa bord pa pe fer en bon travay, me petet pou senpleman fer konpran ki tou sa i osi baze lo persepsyon ki i annan dan nou pei, an sa ki konsern tretman aletranze.

An sa ki konsern *Means Testing*, pou lemoman, dapre ki mon konpran, Minister Lasante pa pe nesese responsab pou *meanstest* pasyan ki pe al trete aletranze. Me par kont, dapre Minister Lasante alavenir, pasyan pou ganny *meanstested* par lazans nasyonal ki responsab pou sa. Lobzektiv pou *meanstest* se pou determinen ki laspe e direk pou sa pasyan ou manm son fanmiy e pou *facilitate* prosedir means testing, mon mazine bann lenformasyon tel ki saler de baz pasyan ou son fanmiy i ava ganny pran an konsiderasyon. Lazans responsab pou *means testing* i devret kapab etabli mekanizm nesese pou *facilitate* kontribisyon en fanmiy pou enn son pros ki bezwen al trete aletranze. Petet depandan lo sitiasyon ou ka kot en pasyan kot par egzanp son fanmiy i bezwen akonpanyi li pou al fer son tretman aletranze pa pou nesese fer kontribisyon direk, me ki avek mekanizm nesese ki ava anplas, sa manm fanmiy a kapab fer sa peyman par morso ou serten laranzman a ganny fer par egzanp avek lazans vwayaz pou *facilitate* prosedir an zeneral. Lazans konsernen i devret pran kont sa ki'n ganny mansyonnen e devret travay konzwentman avek lezot partener tel ki Minister Lasante, Minister Finans e petet serten fanmiy si i nesese, pourkwa pa petet enkli sèkter prive *on board* pou ede dan serten ka.

An sa ki konsern sipor manm fanmiy anver Minister Lasante, an sa ki konsern tretman medikal aletranze, sa Minister parey mon'n enformen, i rekonesan anver bann fanmiy ki sey fer en fason oubyen en lot pou zwenn sa Minister lanmwatye semen, otan ki posib pou par egzantp pey pou pasaz avyon pou zot akonpany zot pros ki malad aletranze. Minister pe kontinnyelman ankouraz bann fanmiy pou fer sa. I vremen enportan e ankourazan pou konstate ki pa mal fanmiy ki anvi vwar zot pros ganny zot tretman, ki pe kontinnyelman fer zot mye pou asiste otan ki posib. Me i annan de ka par kont, kot serten fanmiy pa pe kapab kontribye en sou anver tretman enn zot pros aletranze. Dan sa bann ka parey, Minister Lasante i pran konsiderasyon e sey fer son mye pou ede.

Baze lo tou sa ki mon'n fer resorti pli boner Mr Deputy Speaker, Minister Lasante, koman en Minister dan Gouvernman Sesel i annan son bann lakonplisman, son bann for pwen, son febles e osi serten defi. I enportan pou nou byen konpran ki menm si Minister Lasante in pas dan bokou problem, bokou defi pou kapab reisir ariv kot i ete ozordi, i annan bokou ankor pou akonplir e amelyore. I byen pou note koman bann for pwen, ki sa Minister in kapab reisir *diagnose* e tret mazorite pasyan ki in anvoy aletranze. Sa Minister in osi kapab amelyor lavi bokou endividi, bokou pasyan. In kapab entegre byen dan kominote atraver sistenm ki i annan an plas, annan prezans zofisyè ou bann ners par egzantp, sorti dan sa menm Minister pou vizit pasyan e edik piblik lo lenportans e prevansyon nesese pou en meyer lasante. Mon'n osi aprann ki sa Minister i annan bokou pou ofer an term sansibilizasyon, prevansyon, promosyon e lo lenportans vin an bonn sante dan bann kominote. I annan pa mal program ki'n ganny fer lo Mahe, Praslin e La Digue e dapre sa Minister, i ankor pe travay lo lezot program ankor, menm si i admet ki zot pa pe fer ase dan sa konteks. Problem i reste touzour resours imen e finansyel pou sa Minister e son lekip, pou zot kapab fer pli byen lo kote edik son pep lo lenportans pou viv an bonn sante. Mon swete ki zot demann pou plis resours a ganny ekoute. E la kot Minister i rekonnèt e apresye zefor e sipor bann bon *partnership* ki sa Minister i annan avek serten endividi, lasosiyasyon ou lakonpanyen lokal ou etranze.

Zot pou dakor avek mwan, mon bann frer ek ser ki Minister Lasante pa pou kapab soutenir tou demann dimoun an sa ki

konsern en meyer lasante e swen lo limenm si i pa ganny sipor bann diferan endividi, *partner* ou *sponsors*. Nou vwar pa mal lasosiyasyon lokal e menm serten endividi ki'n fer plizyer donasyon lo Mahe, osi byen ki Praslin e La Digue. Sa i vremen ankourazan e fer nou realize ki nou annan pa mal endividi ki konsyan lenportans siport nou sitwayen ki bezwen tretman e swen apropiye pou en meyer lasante. Nou osi annan bann konpanyen tel ki *Vijay Construction* e lasosiyasyon tel ki *Lions Club* ki'n resaman organiz pou fer vini spesyalis dan *spine surgery*, *knee replacement*, sorti kot *ICamp*, ki'n fer en travay remarkab avek nou bann dimoun ki ti pe esper sa bann tretman ek pasyans. Sepandan, kot Minister Lasante i bezwen ankor plis sipor se kot en sekter ki konsern lizye e *anchology*, ki pou ede pou tir serten kou lo Gouvernman. I osi enportan a sa pwen pou remersye e ankouraz nou bann dokter ek *staff* dan bann klinik prive ki pe osi fer en travay e pe ofer en servis tre byen a bann dimoun ki bezwen pou amelyor zot sitiasyon lasante. San zot servis e sipor, Minister Lasante pa ti pou kapab soulaz problemn lasante tou nou dimoun lo limenm. Tou sa bann bon zes ki'n ganny fer san okenn kondisyon i devret kontinnyen ganny ankouraze dan nou pti pei Sesel a tou pri. Febles Minister Lasante par kont pou tretman aletranze i reste touzour problemn finansyel, i devret en konsern pou nou tou. Minister Lasante pe ansemoman ofer pa zis en servis lasante primer, me i pe fer bokou plis ki Konstitisyon i demann li. I pe ofer servis segonder e plis. Sa Minister in al *overboard*, baze lo finansman ki in resevwar avek Gouvernman. Mon pa kont sa polisi ou sa program, ou kont ki Minister ou Gouvernman i ofer servis tretman aletranze pou nou dimoun ki byen bezwen, me i enportan ki nou osi konpran ki i pa obligatwar pou Minister anvoy tou sa ki anvi annan en dezyenm lopinyon aletranze pou li zis *fund* zot tretman eksetera. Si Minister Lasante i kontinnyelman fer sa, i pa pou kapab fer lezot bon plan ek lezot keksoz ankor. I annan bokou lezot keksoz enportan ki i devret pe fer isi menm, tel ki investir dan nouvo lekipman, investir dan plis teknisyen e profesyonnel e byensir byen organiz zot saler. Pou sa arive, byensir i annan en gidans kler. Tre kler annefe lo sa ki devret ganny anvoye pou al fer tretman lasante. Par kont, mon fer resorti ankor, sa ki pli vilnerab dan nou sosyete i devret ganny trete dapre zot kondisyon e sitiasyon. En lot febles se presyon baze lo lekspektasyon nou sitwayen ki Minister pe gannnen avek sistenm

lasante ki annan anplas. I devret fer sorti klerman, en fwa pour tou kwa ki sa Minister i sipoze ofer son pasyan, sa mon asire ler in ganny byen eksplike e byen enplimante, i a sirman ankouraz nou dimoun lo lenportans konpran e konsyan ki nou lasante i nou responsabilite. Travayer profesyonnel dan Minister Lasante pe travay san ses avek mwayen, resours ki zot annan pou kontinnyelman ed e ofer pli meyer servis lasante isi Sesel. La mon pou sizere ki Minister Lasante i fer plis resers e pibliye piblikman, si fodre lo lakantite ka ki'n ganny raporte kot sa Minister konsernan tretman aletranze e piblik a vwar pou zot menm kwa ki sa Minister ti kapab fer, devret pe fer ou senpleman pa pe arive kapab fer. Minister i devret osi fer kler lo sa size *refund*.

Ler nou pe koz lo loportinite Mr Deputy Speaker, mon napa okenn dout si avek en bon *package* pou son bann profesyonnel *staff*, ki sa Minister pa pou sorti avek en lekip Seselwa byen kalibre pou kapab anpes nou sistenm lasante tonbe. Okontrer, mon pou profite la pou felisit, siport e ankouraz tou travayer lasante, bann ki pe kontinnyelman travay san ses, nwit e zour avek lanmour, dedikasyon avek bokou presyon e lekspektasyon piblik e avek resours ki zot annan. Sa de mo ki mon'n koz lo la i pou ankouraz nou bann travayer lasante pou kontinnyelman fer plis ankor e kontinnyen travay ek leker ek lanmour e travay ansanm dan en lespri pozitiv ek leker ki toultan enportan.

Minister Lasante i annan pa mal defi devan li, avek sa monn devlope e globalize, kot nou lifestyle i sanze, kot nou pa pe pran kont lenportans pou viv an bonn sante e kot lekspektasyon nou piblik anver sa Minister i tre o. Sa Minister, parey in ganny fer resorti pa pou kapab kontinnyen soutenir sa kou dan tretman aletranze, kot pri avyon i kontinnyelman ogmante, kot maladi i kontinnyelman ogmante, kot demann pou tretman aletranze i kontinnyelman ogmante. I enportan a sa staz pou nou tou modifye nou *lifestyle*, vize ver en meyer lasante pou nou ek nou fanmiy, nou zanfan, nou sosyete.

Pou termin mon lentervansyon, mon konnen mon'n al en pti pe long mon bann ser koleg Onorab,

MR DEPUTY SPEAKER

Proceed.

HON MARIA PAYET-MARIE

Pou termin mon lentervansyon lo sa Mosyon pou demann Gouvernman pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye tretman gratwit aletranze, mon pou aport mon sipor a sa Mosyon akòz mon'n konstate ki sa program ou sa polisi ki anplas pa ase ferm. Sa polisi ki pe ganny revwar dapre ki mon'n ganny enformen, i devret enn ki pran kont sitiasyon aktyel e sitiasyon ki nou pe vwar pou arive devan nou. I enportan ki Minister i vin pli proaktiv dan par egzansp, ofer bann program atraver medya, lekòl, lezot lenstitisyon e departman konsernen, prevansyon e lenportans viv en lavi an bonn sante. Sa, mon asire pou anmenn dan long term en soulazman lo sa Minister e anmenmtan, nou pep, nou zanfan, nou sosyete i a konpran lenportans prevansyon e viv byen. Sa lavi ki nou Met in donn nou i enn ki sakre. Ler en zanfan i ganny sa pli bon kado, sa kado ki nou apel lavi, i responsabilite sa paran, sa gardyen pou ed li pou anmenn sa lavi byen. Sa zanfan pou grandi e vin en adilt e ler sa bann bon pratik in ganny enkilke, kalsinen dan li, la i egzers son drwa e son responsabilite i grandir. Alors, pou li kapab perform byen son devwar koman en zanfan, koman en paran e en adilt efektivman, i vremen enportan ki limenm li i an bonn sante.

Mon konvenki ki Minister Lasante, ek sipor Gouvernman pou byen akey sa Mosyon e sizesyon e rekomandasyon ki'n ganny met devan ou pou ganny met devan dan en bon lespri e ki mon bann frer e ser Seselwa ki pe ekout nou ozordi a byen konpran nou mesaz. Lasante ek boner i mars lanmen dan lanmen.

Mr Deputy Speaker, mon pou termin par aport mon sipor pou sa Mosyon an esperan ki bann pwen for ki'n ganny fer resorti par nou Lasanble i ganny pran an konsiderasyon. Mersi Mr Deputy Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, zis pou gidans, mon krwar Mosyon se pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze e pa neserman Mosyon pe demann gidans ki kalite *lifestyle* ki bon e ki pa bon. Annou fer atansyon letan nou prezante. Onorab Lebon.

HON LENNY LEBON

Mersi Mr Deputy Speaker. Mr Deputy Speaker, Mosyon anmennen par Onorab Souris i enn ki mon pou aport mon sipor akoz i pe demann Gouvernman pou etabli en gidans kler pou lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze. Lasante i en keksoz ki sa Gouvernman lepep i tyonbo byen aker akoz i annan pou fer avek sa pep. Nou tou nou merit agree ki bokou in ganny fer dan sa pei an sa ki konsern lasante e tretman aletranze pou nou pep. Ozordi zour, nou vwar ki kalite stil lavi nou pep in sanze e nou pe ganny bokou maladi ki bann dimoun dan pei Lerop ou pei devlope i gannyen. Sa i fer ki ler ou annan en Gouvernman ki annan son pep aker, i bezwen donn tretman spesyalize nou dimoun ki annan sa kalite maladi. Alors, i fer ki ler ou napa sa kalite lenfrastruktir ouswa konsiltan dan sa domenn, i toutafe normal pou anvoy nou dimoun trete aletranze.

Mr Deputy Speaker, larealite i reste, se ki ler ou anvoy pasyan aletranze, i annan en kou finansyel enorm ki atase avek zot tretman. Nou osi vwar ki sa pep osi i met bokou presyon lo Minister Lasante ki fonksyon atraver en Bidze pou ganny anvoye aletranze pou tretman. I annan ki al dan pei deor lo zot menm e apre vin kot Minister Lasante avek en *bill* pou *refund* zot. Kimannyer nou'n edik nou pep e avek devlopman sitan rapid, i fer ki nou dimoun i egziz en servis ki alaoter e anvi ganny gerizon vitman. Konmela, nou dimoun i kapab rod lenformasyon lo zot maladi atraver *internet* e bann ki kapab *afford* i investir dan son prop lasante pou al rod en dezyenm lopinyon aletranze.

I bon fer resorti Mr Deputy Speaker, ki i annan en polisi e *framework* pou tretman aletranze. Sa polisi i koz lo bann pwen swivan.

Tou bann ka ki ganny propoze par bann konsiltan ansarz pou tretman aletranze i bezwen ganny reprezante devan bord pou tretman aletranze. Apre bord i rekomann avek *PS* pou laprouvasyon final.

Dezyenm. Menm si napa limit lo laz ki en pasyan i kalifye pou al tretman deor, sa pasyan pou ganny evalye pou bann lezot, koman bordite ki kapab afekte son lasante a lon term.

Trwazyenm. Laprouvasyon pou tretman aletranze i selman pou bann ka ki napa tretman ki prolonz lavi Sesel.

Katriyenm. Tou pasyan pou ganny evalye pou regarde ki kantite kontribisyon ver son tretman par servi sistenm aprouve par Lazans Byennet Sosyal.

Senkyenm. Swivi bann pasyan ki'n al trete aletranze pou ganny fer par spesyalis dan sa *field* lokalman. Lezot swivi ou *follow up* aletranze, fodre ganny laprouvasyon bord.

Sizyenm. Sistenm *means testing* pou ganny re-enplimante si en pasyan i bezwen al plis ki en fwa tretman aletranze.

Setyenm. En pasyan ki pe reklanm larzan avek Minister Lasante apre ki in al trete aletranze san laprouvasyon bord, bann spesyalis i devret regard bann ka spesifik e *liaise* avek PS direkteman.

Ler nou get sa polisi Mr Deputy Speaker, mon krwar ki sa polisi i kler. Petet nou pep i bezwen ganny fer konpran e menm nou bezwen edik zot klerman lo lekel bann ka ki merit kalifye pou tretman aletranze. Atraver sa Mosyon, en gidans kler, sa dan limenm a kapab vin sa mekanizm pou ranforsi sa polisi ki deza anplas. Lo sa bann diferan letap dan sa polisi ki mon'n fer resorti, mon personnelman krwar ki bann pasyan ki al trete lo zot menm, san laprouvasyon bord, pa devret anmenn zot ka kot Minister Lasante pou zot vin reklanm zot larzan. I enportan fer resorti ki dimoun ki al trete aletranze i bezwen vwar lenportans son lasante, sirtou pou fer bann sanzman apropiye ver zot *still* lavi, pour ki i kapab benefisye tretman aletranze. Legzanp, dan ka maladi leker.

Minister Lasante i devret investir dan lenfrastruktir Sesel, kot bokou pasyan i al trete aletranze aköz sa fasilite pa annan dan Lopital Sesel. Legzanp, *radiotherapy*. *Radiotherapy* se tretman pou serten kanser. Dezyenm nou annan sa ki nou apel *Angioplasty*. Tretman ki annan pou fer avek bann lavenn ki'n bloke, sirtou kot leker. En kou analiz i bezwen ganny fer, sa ki nou apel en *cost effective analysis*. I bezwen ganny fer pou etabli si pou benefisye Gouvernman.

Minister Lasante i bezwen osi re-etabli konfyans lepep Seselwa dan son bann tretman ki i ofer. I devret pe promot bann ka tretman ki'n reisir Sesel, dan plas enform piblik zis enn de ka ki pa'n reisir trete. Dan Minister, i bezwen annan en dimoun ki kapab koz fran avek pasyan e lezot fanmiy pou eksplik byen prognosis en maladi. Avek devlopman rapid, nou pep in vin pli egzizan. Nou pep i oule ki zot fanmiy ouswa sa pasyan i geri. I normal sa. Me nou

osi kapab, dan en fason fer bann *professional counselling* avek bann fanmiy. I enportan osi, ler nou pe koz lo en gidans kler, ki fodre ki i annan gidans osi aletranze. Si en pasyan in ganny anvoye pou en tretman spesifik, i pa ganny drwa fer lezot *check up* oubyen tretman. Legzanp. Si ou'n al fer loperasyon latet, ou pa bezwen pe fer *pap smear*.

Mr Deputy Speaker, tretman aletranze pou toultan egziste akoz en pti pei parey Sesel, avek resours limete, avek en lekonomi ouver, kot nou pep son stil lavi i kontinnyen sanze, nou pou bezwen anvoy pasyan aletranze pou en tretman ouswa pou en *diagnose*. Gouvernman e Minister Lasante i bezwen rod fason kot i amelyor son *cost sharing*. I enportan ki dimoun ki kapab *afford* pou kontribye atraver son prop tretman aletranze, i bezwen kapab pe fer li. Nou bezwen pe komans edik nou zenn ki pe leve, annou aret mazin ozordi. Fodre nou devlop en kiltir *saving*. Minister Lasante i bezwen pe get dan posibilite pou get bann Seselwa ki bann spesyalis aletranze e ki pe fer byen dan zot domenn. Si zot kapab osi vin donn enpe zot letan par vin vizit Sesel e donn en servis gratwit nou pep. Larealite i reste ki sa Gouvernman lepep in donn sans en bon pe zenn pou vin dokter e zot pe travay aletranze. Sesel osi, nou servis lasante i bezwen kontinnyen agrandi e modernize avek bann fasilite e tretman pli spesyalize. Sesel i en landrwa stratezik. Akoz nou pa get dan posibilite, si nou en destinasyon touristik, osi travay avek bann *FDI*, sa ki nou apel bann *Foreign Direct Investment*, bann investiser, pour investir dan klinik prive ki ofer bann servis spesyalize ki dan plas nou pep depans pou al aletranze. Zot kapab depans Sesel dan nou lekonomi. I kapab permet osi bann touris pou vin servi sa bann sant spesyalize zot osi. Sa a kapab vin koman en lot pilye nou lekonomi.

Mr Deputy Speaker, en bon pe Seselwa i *travel* deor pou al fer *check up*. Fodre nou bouz dan sa direksyon e sa a tir en bon pe presyon lo nou servis lasante. Fodre osi ki Minister Lasante i kontinnyen avek son bann program sansibilizasyon e prevansyon lo bann maladi. Sa i en travay kontinnyel e nou merit pe kontinnyen fer *health promotion* akoz i ede a longer ditan dan bann maladi a risk parey kanser ouswa dyabet. I enportan osi ki Gouvernman i get dan posibilite kot bann dokter ki an korperasyon, legzanp Lasin ek Kiba, ouswa lezot pei. Eski zot kontra pa kapab pli long? En ler ou vwar, koman en dokter etranze ki lo

korperasyon in fini komans konpran langaz, ou vwar poudir i bezwen ale. Mersi.

(Technical Problem)

(Break)

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, nou a kontinnyen nou deba lo sa Mosyon e mon envit Onorab Samson.

HON DEREK SAMSON

Mersi Mr Deputy. Ki kalite sistenm lasante nou annan isi Sesel? Tretman gratwit lokalman, sirtou lasante primer ki dan Konstitisyon, osi pou serten ka, tretman gratwit aletranze e sa i atraver sistenm lasante tersyer ki nou Gouvernman i prodwir, ki pa vremen dan Konstitisyon.

An bref Mr Deputy, i paret ki lasante Sesel i gratwit, me parey loter Mosyon in endike, nou annan en serten kontribisyon ki nou avanse pou resevwar en tel servis atraver sistenm taks.

Me tousala Mr Deputy, i en zefor ki Gouvernman lepep in entrodwir depi tre, tre lontan akoz lasante son dimoun i en keksoz ki akere pou Prezidan Michel pou son Gouvernman. E Mr Deputy, tou Seselwa i fyer pou rezouir en tel servis. Nou pa kapab koz lo tretman aletranze san ki nou osi vwar enpe tretman ki ganny ofer lokalman par nou sistenm lasante. Lasante nou bann imen i *still* en size sansib pou nou nasyon e sa Mosyon Mr Deputy, i pour e dan benefis lepep Seselwa, nou tou nou kapab tonm malad a en pwen ou en lot, petet osi nou'n deza eksperyans en maladi, ki swa en kourt maladi oubyen enn ki osi grav. Me par kont, byensir pa tou pasyan ki neserman bezwen al aletranze pou ganny gerizon oubyen tretman. Nou sistenm lasante i bezwen annan en kriter kler pou tou son bann servis ki i ofer. Nou sistenm lasante i bezwen fonksyon lo standar enternasyonal, atraver bann prosedir e servis ki i ofer. Nou sistenm lasante i bezwen premyerman kler lo ki tretman ki nou kapab ofer isi menm Sesel e sa i devret premye kriter anba konsiderasyon lo lekel ki devret resevwar tretman aletranze. Nou sistenm lasante i devret osi kler lo ki destinasyon ki

pli garanti rekiperasyon oubyen gerizon nou bann pasyan, dapre maladi ki zot pe soufer avek. E Mr Deputy, nou sistenm lasante pou osi bezwen permet plis pasyan ki kapab, ede peye pou zot tretman aletranze, pou zot kapab fer li. Mr Deputy, nou sistenm lasante i bezwen osi vwar, si i pli rantab pou fer vini en spesyalis aletranze pou vin Sesel e vwar nou bann pasyan, sirtou kanser ki ti sipoze pe al aletranze pou tretman e sa i devret ganny ankouraze par bann lekiman medikal ki nou deza annan isi Sesel, oubyen ki nou devret pe investir ladan. Ankor Mr Deputy, nou sistenm lasante i bezwen osi rod fason pou fer ki nou bann *graduates* dan *medicine* i retoun Sesel e donn nou koudmen redwir lakantite ka tretman aletranze. Nou sistenm lasante i bezwen osi eksplor posibilite pou plis korperasyon rezyonnal, oubyen enternasyonal pour ki nou ava kapab etabli ki plis dokter spesyalize i vin Sesel pou ed nou nasyon. Nou sistenm lasante i bezwen osi ofe e kler lo tou bann lezot servis lasante prive lokalman, si sa bann servis prive i annan osi kapasite pou ofer serten tretman spesyalize ki a kapab ede redwir lakantite tretman ki nou bezwen anvoy aletranze.

I byen fer remarke Mr Deputy, ki nou nouvo sant dyagnostik kot Lopital Sesel i annan potansyel pou determin plizyer gerizon pou plizyer maladi, sirtou bann ki parfwa nou bezwen anvoy deor pou bann tes pli aprofondi. Nou sipoze premye parmi bann pei dan larezyon, pou kalite sistenm lasante ki Sesel pe ofer e sa i sirtou dan nou domenn lasante primer, sirtou dan *immunization*. E ankor enn fwa, Sesel i fyer pou tou sa Mr Deputy.

Nou kapab fer bokou pli meyer. Nou kapab fer li bokou pli byen ankor dan nou lasante segonder e osi dan nou lasante tersyer. Nou devret rod fason pou redwir ka kot en dimoun i deside opte pou al pran tretman aletranze, olye fer li isi menm Sesel, zis akoz move leksperyans lo kalite servis ki in resevwar ouvyen tann nonmen dan nou sistenm lasante. Plis zefor i devret ganny mete pou redwir lakantite neglizans ki ganny koze dan nou sistenm lasante e sa i posib Mr Deputy. Nou devret mentenir, nou devret rod fason pou mentenir konfyans ki nou piblik i annan dan nou sistenm lasante. Nou bezwen sey fer ki nou kapab ogmant kalite ek lakantite loperasyon ki nou bann lasanm loperasyon i ofer, anba sa menm sistenm. Si nou elev nivo nou tretman lokal, nou pa pou bezwen en kriter tro konplike pou rode lekel ki merit tretman aletranze. Si nou kree plis louvertir pou plis servis lasante prive avek bann tretman

bokou pli spesyalize, nou pa pou bezwen en kriter tro konplike pou rode lekel ki bezwen al pran tretman aletranze. Si nou etabli Sesel koman en destinasyon pou tretman medikal, nou pa pou bezwen ankò enn fwa Mr Deputy, en kriter tro konplike pou rode lekel ki merit tretman aletranze. Si nou nasyon i port plis latansyon avek zot lasante primer, ankò enn fwa nou pa pou bezwen en kriter tro konplike pou rode lekel ki merit tretman aletranze.

Si nou kapab fer tousala Mr Deputy, nou sistenm lasante pou menm kapab anmenn en kontribisyon enorm dan lekonomi nou pei e ede koup depans dan sistenm lasante. Nou dimoun pa pou bezwen al aletranze pou tretman medikal.

Mr Deputy, Parti Lepep i reste konsernen avek byennet son pep e personn pa pou kapab fer nou krwar otreman lo sa size, Mr Deputy. I vre ki nou depans en kantite larzan pou lasante nou nasyon. Ankò enn fwa dan Bidze 2013, mon asire pou annan en bon sonm ki pou ganny dezinyen pou lasante nou nasyon. Lasante gratwit i reste en priyorite mazer pou Gouvernman Prezidan Michel e napa byen byen nasyon o monn ki'n kapab rezouir en tel privez parey. Sesel i fyer pou sa Mr Deputy. Pou sa Mosyon Mr Deputy, definitivman. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Barbe.

HON NICHOLE BARBE

Mersi Mr Deputy. Mr Deputy, letan ki i pe koz lo letablisman bann gidans kler, Mosyon Onorab Souris pe fer referans lo en baz komunikasyon ki sorti kot bann letablisman medikal, pou al ver bann pasyan. Me pa zis bann pasyan zot menm ki konsernen par direksyon Mosyon. Mosyon i osi konsern bann fanmiy e zanmi, me egalman gran piblik an zeneral. Se la kot mon santi ki i annan defayans e kot remed i bezwen ganny aplike. Fodre note ki de lot kote, i annan osi bann kriter, gidans, ouswa Protokol ki gid sa travay lo en baz profesyonnel. Dan bann travay tel parey ki lasante, i enportan ki nou annan bann Potokol kler ki'n ganny etabli. Sa i servi premyerman dan proteksyon kliyan, proteksyon lenstitisyon limenm me fodre pa ki nou bliye ki *core business* Departman Lasante se prolongasyon lavi imen. E letan ki bann lalinny prensipal ki ganny etabli klerman, dan laform bann Protokol

etablir, sa i fer en gran kontribisyon dan sa konba pou prolonz lavi. Me loter Mosyon i annan rezon, bon travay in ganny fer, i bezwen ganny kominike avek sa ki pe benefisye. En kantite in ganny fer. nou Gouvernman pe enplimant bann trebon polisi, me si bann polisi pa pe ganny byen eksplike e byen kominike avek piblik, zot lefe i tant pou deleye.

Mr Deputy, mon plis ki asire ki Minister i deza annan serten Protokol etablir, ki gid travay sa bord, ki desid lo lekel ki ganny akse avek swen lasante aletranze. Apre tou, sa bord i en kad profesyonnel ki pe fer en travay tre sansib, kot zot bezwen pran bann desizyon ki kapab desid ant lavi avek lanmor.

Koman en profesyonnel lasante, ki'n deza travay dan sekter lasante, mon konnen ki lamazorite bann sistenm kontrol sa departman i ganny kadre dan bann dokiman ki zis pou sirkilasyon entern e non pa pou gran piblik. Souvan, ou menm annan sitiasyon kot dan menm Minister, zis en pti group profesyonnel ki konsernen par en travay spesifik, ki okouran tou bann Protokol ki gid sa travay. I menm annan leka kot literatir ki gid en travay i ganny ekrir dan en langaz teknik, ki sible ver bann teknisyen spesyalize. Sa bann konstrent i annan plito pou fer avek natir e tradisyon sa profesyon. I pa konsyaman ki bann profesyonnel lasante i kominik dan en fason ki pa vreman kler pou larestan nou popilasyon. Lasante set en sekter spesyalizm. Bann profesyonnel i devlop bann labitid ki annan pou fer spesifikman avek natir sa travay ki zot pe fer. I osi annan bann norm ki ganny entrodwir dan nou pei, swa par bann koleg ekspatriye, ouswa par bann meyer pratik ki nou bann profesyonnel lokal i aprann, diran zot staz liniversiter. Sa i fer ki souvan, bann travayer sa sekter i devlop en latitid enseler kot zot tant pou kominik atraver bann mesaz kode ki kapab senpleman ganny desifre par en lot profesyonnel ki viv dan sa menm lanvironnman travay. Sa i en keksoz ki parfetman normal. Ou tant pou vwar sa menm konportman dan plizyer lezot profesyon ki posed en natir sansib, o risk e for responsabilite.

Mr Deputy, mon propozisyon i pa pou defann sa norm egzistan me plito pou etablir ki senpleman en norm. ni plis, ni mwens ki en fason kondwit i ganny aksepte par sa group profesyonnel e set en norm avek lekel zot santi zot konfortab. E se zisteman la kot Mosyon Onorab Souris i fer son lenpakt akoz klerman, i annan en disparite ant sa ki nou dimoun pe demande e kiltir travay nou bann

profesyonnel dan lasante. Lo en kote, nou pa pou kapab tro bouskil nou bann profesyonnel medikal dan zot bann labitid, me i klerman annan bokou lespas pou amelyorasyon. I osi enportan pou fer sorti natir konfidansyalite ki asosye avek travay lasante. E sa laspe konfidansyalite i annan en gran rol pou zwe dan *mode* kominikasyon bann profesyonnel lasante. Me sa ki Mosyon pe propoze i egalman enportan. In ler ki departman lasante i entrodwir en lot kous dan son plan kominikasyon. I annan lenformasyon enportan ki piblik i bezwen ganny akse avek e sa bann lenformasyon i devret ganny kominike dan en fason ki pli kler e senp posib. Apre tou, letan ki en manm fanmiy i dan son soufrans, i pa vreman anvi ekout en dimoun kot pe resit en litani teknik avek li. Mon vwar dan lespri Mosyon, lespas pou ki i annan en kominikasyon ki pli aksesib e *user friendly* lo bann dosye sansib. Petet menm, si i neserer, Minister Lasante i kapab komans anploy plis profesyonnel dan kominikasyon, pou servi bann mwayen kominikasyon modern, pou asire ki son mesaz i ganny pase e resevwar dan en fason pli kler posib.

An terminan Mr Deputy, mon oule dir ki sa ki nou Lasanble pe serse set en balans. Lo en kote i annan bezwen gran piblik Seselwa pou plis lenformasyon pli kler e de lot kote, nou bezwen egalman fer laprev respe, konfyans pou sa profesyon difisil ki apel lasante e pou bann profesyonnel ki travay ladan. Me pli enportan ankor, Mosyon pe fer en lapel pou plis konpasyon, en lapros pli imen letan ki nou frer avek ser i dan detres. Petet akote diseminasyon lenformasyon, nou bezwen komans rekonsider metod dan lekel ki nou pas sa lenformasyon. Posibleman, in ler pou nou komans investir dan formasyon bann *grief counsellors*, profesyonnel pou pran ka avek bann pasyan ki bezwen sa swen lasante pli avanse. Me sirtou, pou pran ka avek zot bann pros.

Mr Deputy, parey ki mon'n deza dir, sa ki nou vreman bezwen set en lapros ki demontre nou konpasyon anver nou frer e ser Seselwa, letan ki zot dan bezwen. Avek sa Mr Deputy, mon pou donn mon sipor sa Mosyon aköz fodre pa bliye, lesansyel se pou prolonz lavi e promot en lavi ki an bonn sante. Mersi Mr Deputy.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab De Commarmond.

HON CHARLES DE COMMARMOND

Mersi Mr Deputy Speaker. Mr Deputy Speaker, mon kontan pou mwan dir de mo lo sa Mosyon ki devan nou, pou demann Gouvernman pou etabli en gidans kler pou lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze. Letan mon pe get sa Mosyon, mon krwar nou pa pou kapab zis al direk lo la, san en pti *background*, en pti listwar lo kimannyer nou osi, nou'n arive kot nou'n arive avek nou sistenm lasante e sa mon dir par ekspre pou ki sirtou nou zenn ki pa konnen. Sa zenn ki annan 20an, 25an, 30an menm, pa konnen kote nou sorti. Lontan, letan mwan, mon ti en zanfan, menm avan sa, personn pa ti ni reve tretman aletranze. Personn pa ti ni mazine si sa i kapab vin en *right* pou li la ozordi pe koz konmsi fodre tou dimoun i ale, me sa letan, menm dan nou lopital ti annan sistenm klas. Mon pa pou al an detay lo la. Konmsi zis pou mansyonnen poudir nou sorti lwen. Letan nou Parti, Parti Lepep, avan *SPPF*, avan menm *SPUP*. Letan nou'n vin o pouvwar, nou'n sanz en kantite. Nou'n amelyor en kantite, sistenm lasante. E ki fer ki ozordi, i menm dan Konstitisyon, drwa a lasante e la nou annan lasante primer e segonder ki gratwit, savedir pa peye. Plizyer *attempt*, plizyer lesey, menm par nou Lasanble dan le pase in seye pou dir fodre peye latizann, lot lot. Nou'n dir, Parti in dir, ziska konmela, la nou dir gratwit. Savedir pa peye. Konmsi Gouvernman, atraver *tax payer* i pran sa responsabilite pou donn nou pep sa lasante. Prezan, nou nasyon in devlop en kantite e vit, ki fer ki ozordi, nou pep pli egzizan e pe demann plis ki sa de bout la ki mon'n nonmen, plis ki sa lasante primer e segonder, i pe osi rod lasante tersyer. Vedir, letan ler nou pa kapab *handle* en malad isi, en ka isi, nou pe menm demande ki nou al aletranze pou ganny sa gerizon. E i normal, mon konpran mwan akoz nou tou nou pa anvi mor deswit, nou anvi viv pli lontan ki posib. Alor la, lasante aletranze, letan nou anvoy pasyan aletranze, i kout osi bokou, bokou e bokou larzan. I en *stress* lo nou Gouvernman, i en *stress* lo nou Bidze, lo Bidze lasante e anmenmtan, letan ou mazine si nou ti pran zis en pe sa larzan, probableman nou ti a'n fini fer tou bann Lenstitisyon preske, en bon pe antouleka, sa bann lenstitisyon lasante ki nou bann pasyan i al trete aletranze. Nou ti a'n fer li isi menm. E pandan sa parkour ki mon pe koze la, nou'n osi train en kantite dokter. En bann in retournen, mazorite. I annan en bon pe, dokter tre kalifye, Seselwa ki ankor pe reste

aletranze pou plizyer rezon e enn ladan bann rezon se ki kekfwa sa kalifikasyon ki zot in fer, sa spesyalizasyon, nou napa isi sa bann lekipman e sa lopital neserer pou zot kapab egzers zot *practice*. Sa i en defi pou nou e nou bezwen vwar koman nou pou *ride over it*.

Lo lot kote osi, avek tousala, mon'n not detruwa keksoz. Lontan nou pa ti malad, petet sa kalite malad ki nou gannyen konmela. Tou dernyenman la, avek sa semenn kanser, nou pe vwar bann lenformasyon ki pe sorti kot problemn i vin avek *lifestyle*, me osi petet nou pa pe servi ase nou latizann lokal ki lontan mon rapel en latou, nou pa ti bezwen depans nanryen. Be lakonmela, koman en latou nek lopital. (-) ki koze, ensidswit. Me lo lot kote, tou sa ki nou ti manze lontan, konmela i an plen, sirtou nou zenn nou pa pe tro oule manze. I annan i dir ou friyapen sa i zis pou koson. Me selman nou lontan, parfwa nou ti napa lot swa, me selman ti bon pou nou aköz mon krwar i annan serten keksoz ki ti ed nou pou reste an bonn sante. La ozordi, nou'n fer semen partou, tou dimoun i ariv preski dan transpor, lontan nou ti marse, sa ti otomatikman fer ou fer fizik e la ozordi en lot zafer. Tousala i form par *lifestyle*, me les li, nou annan bann *trail, nature trail*, nou annan bann soz, bezwen fer en pe plis legzersis osi.

Anmenmtan, nou vwar osi lopital, malgre ki mon'n dir, nou'n fer en ta sanzman dan lopital, kantite dokter, lekipman nouvo i annan, la lot zour *Sheik* osi in donn keksoz, tre byen. Me nou vwar osi en kantite negligans ki arive lopital, malgre ki i annan en kantite bon keksoz ki'n ganny fer. Nou pa pe dir tou keksoz i mal dan lopital, fodre ki zot konpran nou. I annan en kantite bon keksoz ki nou'n fer ek nou sistenm lasante, me selman i annan osi keksoz ki nou ti'n kapab fer bokou, bokou pli byen e mye ki sa ki nou pe fer konmela. Lafason ki bann *ward* i ganny *manage*, la ozordi ou pe pas dan klinik e menm lopital, aköz kestyon lizyenn, i annan serten maladi ki komans afekte bann dimoun, ou vwar pasyan par egzantp ki antre dan lopital pou en maladi, i mor aköz negligans lopital par en lot maladi, dizon *bedsores* e tou sa e tou sa bann keksoz i agrav sitiasyon. E prezan ki fer ki souvandfwa, ek sa bann negligans, me osi avek maladi normal, nou bann dimoun, nou bann pasyan pa kapab ganny sa swen lokalman. Prezan i vin en pe bord. I annan bord la prezan i deside, ki sa nou pa kapab trete isi, ouswa sa dimoun li i dir i anvi *laser*, isi i dir i a servi kouto, ou annan sa bann kalite zafer koumsa. Epi osi ou vwar poudir bann pasyan alor

letan i ariv koumsa, i depan osi ki kontak ki en dimoun i annan. I annan i koz enpe o, la kekfwa son *case* kekfwa i kapab ganny pase, i annan ki pa kapab koze e ki pa konn koze, la li petet son *case* i tarde, tousala i agrav sa sitiasyon. E ler la sa Mosyon i vin enportan alor i dir annou etabli gidans kler. Prezan i annan dimoun ki kapab pey son lasante limenm, me i dir ou Gouvernman i bezwen peye aköz sa loperasyon pa kapab fer isi. Gouvernman parfwa i antre ladan menm. Nou annan ozordi, avek sa devlopman osi, *medical insurance*. Serten landrwa travay i osi bezwen kapab komans pran responsabilite, sirtou bann ki zot travayer i ganny plis ekspoze a serten risk. Petet letan nou pe koz lo alor gidans kler, tou sa bann keksoz i devret pe kapab ganny pran an konsiderasyon. Par egzanp, si i annan en neglizans lopital *then*, ou pa kapab zis al *means test* sa dimoun la. Lopital i bezwen komans pran son responsabilite. Si nou vwar poudir en travayer, aköz son landrwa travay i a risk e son anlwayer pa'n pran son responsabilite pou rod en *medical insurance* pou li, ou pa kapab zis pran sa *burden* osi nek anvoy li deor pou al trete. Alor, nou bezwen *share* en pe sa bann *cost*. Me lo lot kote, i enportan pou *means test at the same time*. E sa *means test* i devret vin osi dan kad kot i annan ki pa kapab kontribye ditou, nou bezwen fer tou me ou pa kapab tro *means test* li parey i ganny fer dan distrik. Mon'n tann enn de entervansyon ki'n vini ki'n dir konmsi ou fer li parey nou pe fer. Parey nou pe fer la i annan en ta problemanm avek deza, la si ou pou al servi menm metod, nou pou bite. Mwan, mon pe sizere alor, mon dakor *means test*, me selman i bezwen ganny fer *properly* dan en sans ki kalite sa maladi i bezwen ganny pran an konsiderasyon e pa zis gete sa dimoun si i travay, neserman i ganny en saler ki ase eze, me osi gete konmsi kimannyer. I kapab dir ou i kapab kontribye en pe, me selman ou pa kapab tro met zis en presyon lo li aköz sa lasante pou li ki i pe rode. Epi ou ganny ou sa bann ka kot, bokou sa nou gannyen. En dimoun i ale klinik dan son distrik, parey lord in ganny dir, i ale vini, ale vini e son ka pa ganny avanse pli devan. Nek zis soudennman, nek sa maladi i eklate e la ou vwar ou bezwen tay avek aletranze. Par kont si nou ti manage pli byen nou lasante o nivo klinik, lasante primer e segonder, savedir ki nou ti'n kapab detekte sa keksoz boner, petet nou ti'n kapab rezourd nou problemanm isi menm, olye al aletranze. Donk sa bann keksoz ki bezwen ganny pran an konsiderasyon. Prezan letan en dimoun, i

pe ale vini klinik, i pa pe ganny en satisfaksyon, byensir i anvi en dezyenm lopinnyon. I anvi konnen vreman ki i gannnen. E la i pran lo limenm, i sey save, parfwa i sey rod en pe *sponsor*, en pe led partou, partou e i al aletranze e laba i la dekouver poudir reman maladi i grav e sa maladi petet, sa loperasyon ki bezwen al ganny fer, toufason pa ti pou kapab fer Sesel. E letan in fini fer, i retournen, be in annan bokou ka kot lopital pa oule pran konsiderasyon pou rann li ouswa pou ranbours li, ouswa kekfwa in pran en *loan* pou ed li e sa mon krwar i devret ganny revwar, regard ladan en pe, pour ki bann dimoun i ganny rann *back* son larzan akoz lopital pa'n ede byen dan sa parkour. Alor dan konteks sa Mosyon, dan gidans kler sa osi i devret ganny byen pran an konsiderasyon.

Me i annan en pwen bokou bokou pli valab ankor ki mon krwar ki nou bezwen touse. Rol prive. Sesel konmela la, nou ti pe rod sanzman nou'n donner sanzman. Sanzman pe vin tro bokou menm. La, prive osi i bezwen zwe son rol. Nou bezwen annan nou Apolo isi nou. Nou ekivalan nou Apolo isi. Mon pase toulezour pou mwan al Kaskad letan ou sorti Anvil, sorti nou Lasanble, taler menm mon pou pase, letan mon ariv la Roche Caiman la, ouswa pre Roche Caiman, obor *Airtel*, *Intelvision* obor *Wharf* la, be i annan en striktir la pankor fini ditou i annan en pe letan. Zot dir mwan ti pou fer lopital. Be nou bezwen rode. *SBC* ale rod en kou sa bann dimoun, demande ki'n arive, sa proze ti pou fer, pa pou fer e nou bezwen pouse pou nou ganny prive akoz kekfwa Gouvernman li i napa ase pou li devlop sa kalite lopital. En fason si nou ti annan lopital lo sa nivo parey ti'n ganny *conceptualized* dan Sesel, ti ava'n bon. Olye anvoy nou pasyan aletranze, menm olye en dimoun i anvi al fer dan limenm son tes, i ti kapab ale lokalman. Ti a kout li pli bon marse. Menm si Gouvernman ti pou ede pou pey lasante sa dimoun dan kad en loperasyon *laser* oubyen lezot kalite loperasyon ki pa fer isi, dan sa ka ti ava'n fer isi, Gouvernman ti ava kontribye, ti a kout li pli bon marse, petet nou ti kapab vwar kimannyer nou ti kapab pli byen ed nou pep lo nivo lasante tersyer, dan sa sans pou al aletranze. Savedir nou pa ti pou bezwen al aletranze si nou ti'n kapab devlop sa lopital isi menm. E mon krwar mwan, i en bon konsept sa e i devret ganny ankouraze e i devret ganny pouse par Gouvernman pou vwar enn, ki pe arive ek sa landrwa, si fodre donn en lot dimoun/investiser ouswa sanmenm sa bann dimoun, fer zot

ale bouze vitman. Pa kapab konmsi nou komans en keksoz epi la i kalas lanmenm dan semen, apre nou tou nou pa dir nanryen lo la. I menm zafer ek Karfour sa. Laba osi mon vwar en nespes soz, *anyway*, i pa ti pou lopital me sa enn la mon pe koze pou lopital. So, sa bann keksoz i bezwen ganny pran an konsiderasyon par nou Gouvernman, par nou Minister Lasante e vwar ki alor nou kapab etabli sa bann gidans kler. E letan nou'n etabli sa bann gidans kler, i bezwen osi ganny eksplike, ganny met devan pour ki tou piblik i konpran. Tou dimoun i konpran en fason i a ed nou pou nou tou, nou pep pli konsyan lo nou lasante, pli konpran kwa ki nou bezwen fer ouswa ki zistans nou kapab arive, kwa ki nou pe kapab gannye ek Gouvernman, kwa ki nou pa pou kapab gannye ensidswit. Letan nou a'n etabli byen sa bann gidans e eksplik byen, savedir i ava en peryod edikasyonnel la, konsyantizasyon ki a bezwen ganny fer e *media must be on board* avek sa pou ede pou eksplik dimoun. E alor la, koumsa mon krwar nou a kapab vwar en lavenir en pti pe pli byen lo sa keston lasante aletranze.

E pour fini, nou demande osi, la ki nou annan en nouvo Minis Lasante e ki sorti zisteman dan nou Lasanble. Nou kontan ki i kapab omwen ekout nou la e aranz en pe sa Lasante, sa Minister pli byen ki serten lekipman i kapab ganny azoute dan nou lopital ki kapab anpes en dimoun al aletranze. Konmsi si nou kapab donn zot serten tretman de baz ki nou kapab amelyore lo sa ki nou annan la. Kantmenm nou pa al lo en tro gran lanpler, be i annan keksoz ki kapab ganny fer so, mon krwar mwan nou bezwen al dan sa direksyon, savedir dan Bidze ki pe vini, nou ti kapab vwar sa bann keksoz e nou a pli *happy* pou nou aprouv sa Bidze, letan nou a vwar la, i annan serten lekipman ki pou ed nou pou nou pasyan reste isi e ganny son lasante isi menm, *rather than* depanse pou al aletranze e en pwen ki mon ava sipote, ki'n ganny mansyonnen par bann enterven anparavan e ki mon krwar ki fer bokou sans. Bann dimoun ki'n negosye pou bann korperasyon bilateral i enportan. Mon konnen i pa depan zis lo nou, me nou bezwen servi tou nou *skills* negosasyon, Minister Zafer Etranzer e lopital i bezwen negosye en pe pli byen avek nou bann korperan pou ki olye zis 2an, ki zot fer en pe pli long term. Rod kondisyon pou mete *I don't know*, me selman akoz parfwa ou ganny tre tre bon dokter, parey lot fwa ti annan en pe dokter Kiben fantastik. Dokter Maroken osi, fantastik. Piblik ti annan konfyans, bokou konfyans ek zot. So,

mon krwar mwan 2an en pti kou i pase apre prezan sa lot ki vini pa swiv parey ensidswit. La nou'n perdi Dokter George, nou bezwen rod 3 dokter pou ranplas li. Ou vwar. So, i annan bann keksoz ki nou bezwen tyonbo byen pou nou kapab amelyor nou sistenm lasante e fer ki alor sa kestyon tretman aletranze i ganny *deal* avek korekteman e letan lopital i donn gidans, annou mazin byen nou pep. Konmsi annou pa zis met bann zafer la ki anpes dimoun pou al aletranze. Annou rod fason pou pli byen kapab ed dimoun pou ganny son lasante korekteman akoz nou tou, parey mon'n komanse mon'n dir nou tou nou anvi viv plis lo sa later. Nou'n pran pasaz wi, me selman nou tou nou ti a kontan kit pasaz e les dimoun viv pli long. Mersi e avek sa mon pou siport sa Mosyon Mr Deputy Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Pierre.

HON DAVID PIERRE

Mersi Mr Deputy. Mr Deputy, size devan nou i enn ki enteresan. I enn ki enteresan akoz loter Mosyon pe demann Gouvernman pou etablir en gidans kler pou lekel ki kalifye pou tretman gratwit aletranze. I en size vreman kontroversyal. Diferan dimoun i vwar li dan diferan fason. Be mwan ozordi mon pou sey adres sa size pou donn en lide lo petet ki bor ki nou devret aranze pou fer ki sa bann persepsyon, oubyen sa bann *complaints* ki nou gannyen *from* bann pasyan i *more or less* disparet. Mon konnen Mr Deputy ki Konstitisyon i donn drwa lasante, i donn *free health care at the point of entry. Primary health care.* E dan Konstitisyon, napa okenn provizyon pou *free tertiary health care* ki nou pe koz lo la *today. Now,* Gouvernman in deside pou li *provide* sa servis pou nou sitwayen ki fantastik e mon krwar poudir nenport ki Gouvernman ki vin opouvwar i devret, *as much* ki son lekonomi i permet li fer, *provide maximum* posibil, *tertiary health care* pou nou sitwayen. Sa i en *practice* ki mon *condone* 100 poursan. Me sa ki egalman enportan Mr Deputy, i se ki lafason ki nou fer li e fodre pa ki dan lafason ki nou fer li, nou'n deside donner depandan lo nou Bidze, depandan lo sa ki pei i kapab *afford*, me avek sa ki nou annan, letan nou fer li, letan nou donner annou fer li byen san ki i annan okenn diskriminasyon. Annou pa gete lekel sa pasyan me annou

servi bann *guidelines* ki aplike pou tou dimoun e i ganny swiv parey, *consistently* pou tou dimoun. E se sa ki mon krwar sa Mosyon pe demande ozordi. E mwan mon pou siporte.

Mr Deputy, kalite servis lo sa nivo, *tertiary health care*, avek kantite pasyan ki kapab ganny sa servis, i pou depan lo performans nou lekonomi e lo ki kantite larzan ki Gouvernman i pare pou mete an relasyon avek sa size. Sa ki enportan se ki kwa ki nou fer avek sa Bidze e kimannyer nou fer li. Gouvernman pa pou zanmen, Gouvernman pa pou zanmen e *in fact* napa okenn Gouvernman o monn, menm Lanmerik, Lafrans, *you just name it*. Napa okenn Gouvernman omonn ki pou kapab *afford* lasante total pou tou son sitwayen *a hundred percent*. I pa pou zanmen egziste. So, nou isi Sesel, avek sa ki nou annan, annou servi li byen. *Now*, dan ka kot en pasyan e in ariv en kantite ka ki *sad*, in ariv en kantite ka Sesel. Par egzamp, nou dir nou annan pasyan X avek pasyan Y. Toulede i annan menm kondisyon e annou *assume*, pou fer nou pwen kler, annou *assume* ki toulede i annan menm kondisyon. Pasyan X ek pasyan Y i antre lopital *right*. *Now*, *guidelines* ki nou servi pou nou decide si pasyan X pou al aletranze i devret parey sa ki nou servi pou pasyan Y. Si pasyan X, si bord i decide ki pasyan X i devret al *overseas*, now akoz pasyan Y i annan egzakteman menm kondisyon ki pasyan X, nou devret krwar poudir pasyan Y osi, baze lo sa ki bord in dir, i devret osi pe al *overseas*. *Now*, si i annan en problem bidzeter, annou *assume* ki i annan larzan ki kouver tretman pou zis en pasyan, annou vwar kimannyer nou kas sa pou fer sir ki *both patients* i benefisye akoz sa 2 pasyan i annan menm kondisyon. *Now*, si sa pa arive, *then* kimannyer nou pou decide lekel ki pou ale e lekel ki pa pou ale? E eski pou napa en lenzistis si nou anvoy X e nou pa anvoy Y, oubyen si nou anvoy Y e nou pa anvoy X? sa i bann keston ki nou bezwen reponn.

Lo lot kote Mr Deputy. En lot keksoz ki arive e ki *sad again* i se ki nou konnen nou parfwa, i annan bann dimoun ki *by the time* nou vwar, *by the time* ki lopital i dekouver egzakteman ki son problem, in ariv lo en staz kot nou pa pou kapab sov li. *Regardless of whether* ou anvoy li Leta Ini, Lafrans, Lenn, son staz son maladi, i fer ki ou pa pou kapab sonny li. Se pour sa rezon ki i annan dimoun ki mor avek maladi partou. Souvandfwa set akoz nou pa kapab sonnyen. *Now*, letan sa i arive, annou pa pran sa pasyan, anvoy li aletranze, menm si nou konnen – in arive sa Mr

Deputy. Akoz bann lafors eksternal ki pe met presyon lo sa Minister pou anvoy sa pasyan aletranze. Sa ki pli *sad* ek sa, sa pasyan i retourn mor li. Sa pasyan i retourn mor li akoz nou ti konnen poudir menm si ou'n anvoy li i pa pou byen, i pa pou ganny geri. I retourn mor li. Me sa ki *sad* avek sa i se ki nou pa'n donn sa pasyan en *dignified death*. In ale dan en avyon, *very uncomfortable*, in al dan en lopital aletranze, pa antoure avek son bann fanmiy *and then* i al mor labe. 2 problem. I pa'n ganny en *dignified death and then secondly*, i larzan ki nou'n *waste*. I larzan ki nou ti kapab servi pou nou kapab sov en lot pasyan ki li son kondisyon i *such*, ki si i ganny tretman i kapab viv. So, mon krwar nou bezwen pran bann bon desizyon e pou nou pran bann bon desizyon, nou bezwen annan bann gidans ki kler e loter Mosyon in fer byen pou demande ki nou annan sa bann gidans.

Now, Mr Deputy mon pou donn en lide lo petet kwa ki Gouvernman i devret fer pou rezourd sa bann problem ki plizyer nou in mansyonnen. Premye keksoz ki Gouvernman i bezwen fer se fer sir ki i annan en polisi, apre nou ava koz lo *guidance*. *Now* mon pe get gidans koman sa ki nou pou servi pou decide si pou ale si sa pou ale. Be menm avan sa, Gouvernman i bezwen annan en polisi kler, an ekrir ki byen definir. Premye keksoz. *Now*, dan sa polisi, avek son polisi asosye avek sa ou annan ou stratezi e ou annan ou bann lobzektiv ki kler. So, Gouvernman li i bezwen annan sa an ekrir e se sa ki bezwen ganny fer piblik. Piblik i bezwen konnen, nou dan Lasanble Nasyonal nou bezwen konnen ki vreman i polisi Gouvernman an relasyon avek *overseas treatment*. *Now*, letan Gouvernman in fini fer son *policy*, in fini ekrir li son bann stratezi, son lobzektiv, sa i kler, apre i ava annan sa size *ok*, pou lannen 2012, *what kind of Budget*, baze lo performans nou lekonomi, baze lo sa ki pei i kapab ganny *afford*, ki kalite Bidze ki nou pou mete an relasyon avek *overseas treatment*. Sa i ganny etabli, sa i kler. Gouvernman i etabli, an kolaborasyon avek Minister Lasante, Gouvernman i etabli son bord ki li prezan sa bord li, i pou fer bann gidans. I pou ekrir bann gidans ki nou apel – ki mwan mon apel bann *guidelines* kler ki sa bord pou servi pou decide si *Mr X* ki'n ariv devan sa bord, avek *Mr Y* oubyen *Mrs Y*, sa bann *guidelines* i ganny ekrir pou decide si sa 2 pasyan, baze lo zot kondisyon, pou ganny anvoye *overseas for treatment*. E sa bann *guidelines* la, i bann *guidelines* ki *very technical* ki ganny ekrir e ganny met ater

par bann eksper. Bann konsiltan. Nou bann konsiltan lokal, nou bann eksper lokal, nou bann teknisyen lokal, nou bann dokter, nou bann sirizyen. Se zot ki pou etabli sa bann *guidelines* e nou, nou bezwen respekte sa bann *guidelines*. *Now*, sa bann *guidelines*, sa bann teknisyen, sa bann *consultants* lo sa bord, prezan an servan sa bann *guidelines*, depandan lo lekel sa pasyan ki devan li. Pa lekel, depandan lo sitiasyon sa pasyan ki devan zot, zot servi zot bann *guidelines* e zot pran en desizyon profesyonnel. Pirman profesyonnel. Baze lo zot bann *guidelines*. Napa enn, napa de. I annan detwa zot sa. Zot diskite, zot get kondisyon sa pasyan, zot lir son *report* eksetera, eksetera *and then, being* bann profesyonnel dan sa domenn, zot kapab pran en desizyon konsansyeman lo en nivo profesyonnel.

Now, ler prezan, mon'n fer en pwen sorti la Mr Deputy. Desizyon ki zot pran i devret enn ki profesyonnel. Napa ankor bann lezot konsiderasyon lo lekel eksetera, eksetera. Non. En desizyon profesyonnel. *Now*, letan sa bann teknisyen oubyen sa bann *consultants* lo sa bord in pran en desizyon profesyonnel, *to the best of their abilities*, sa desizyon profesyonnel i ganny respekte. Si fodre annan en *review*, i ava annan en *review* me selman sa desizyon final ki sa bord i pran i ganny respekte. *Now*, lanmenm la, premyerman nou annan en desizyon, nou annan bann *guidelines* ki kler, bann *guidelines* ki baze lo sa travay dan en fason profesyonnel, desizyon i ganny pran dan en fason profesyonnel e sa bann desizyon i ganny respekte. Nou donn respe sa bann konsiltan ki lo sa bord e *once* ki sa desizyon i ganny respekte, *then that's it*. *Now*, si desizyon in ganny pran pou anvoy Mr X aletranze, baze lo son kondisyon, *then* si sa *funds* i *available*, *then* nou peye, nou anvoy li, nou fer le neser *and this is taken care of*. Mwan mon krwar se koumsa ki sa bord i devret travay. Napa person ki devret pas par lao. Si par egzanp mon a donn en legzanp kler. Si par egzanp demen, PDM i vin o pourvwar, *right*. E en gran aktivis PDM i malad. *Ok*. Son sitiasyon i al lo bord e bord, dan en fason profesyonnel, atraver bann *guidelines* ki zot in etabli e byen etabli, i decide poudir i pa devret ale akoz sa maladi ki i annan, nou kapab trete *locally*, oubyen akoz si nou anvoy li, i pa pou fer okenn diferans. *Now*, nou pe koz *public money*. *Right*. Letan sa i arive, lafanmiy aktivis i vin kot mwan e i dir ek mwan poudir be tyonbo en kou. Sa ti ou aktivis. In lager pou ou eksetera eksetera. I bezwen

ale. *What do I do?* Mon sirpas, mon pas par lao desizyon bord e mon met en presyon e mon dir anvoy sa dimoun *and then what*, sa dimoun i retournen mor. Se sa ki mon pe sey dir Mr Deputy. *We cannot* – nou pa kapab fer sa. *It's not fair*, nou pa kapab fer li. Nou bezwen annan konfyans dan bann dimoun ki nou met lo bord, nou bezwen annan konfyans dan nou bann konsiltan e nou bezwen les zot travay dan en fason profesyonnel. E sa bann konsiltan, lo zot konsyans, zot bezwen fer sir ki toultan dan zot lespri, dan zot konsyans i kler ki zot in pran en desizyon profesyonnel. Zot kapab dormi aswar. Mon'n pran en desizyon ki profesyonnel.

Mr Deputy, pou mwan mon krwar poudir nou bezwen ariv lo sa nivo. Nou bezwen viz ver sa lobzektif. Se sa ki pou pous nou pei devan e i pou anmenn, a mon avi en kantite leklersisman e en kantite satisfaksyon dan lafason ki piblik i reazir an relasyon avek sa size e mon krwar i kapab ede pou met en kantite lord dan sa bann dezord ki i annan pou lemoman. Dan sa bann konfizyon si oule ki annan pou lemoman.

Lot keksoz prezan ki Gouvernman i bezwen fer, *once* ki sa in ganny *well established*, lot keksoz ki Gouvernman i bezwen fer se fer sir ki nou edik piblik. I vre, parey bokou enterven an avan mwan in dir. I annan en kantite dimoun ki menm si zot ka i pa enn ki zot devret al aletranze, zot napa konfyans dan sistenm lasante e zot krwar toultan poudir en dokter in mal *diagnose* zot. E zot krwar zot devret ale. Zot koz avek en lot zanmi, en lot zanmi i dir ayayay. Rod ou larzan ale. I kler. *In fact*, apepre 4 ou 5 semenn pase, mwan mon'n ganny en sitiasyon parey. En dimoun in vin kot mwan in vin koz ek mwan lo serten size e mon'n anvoy li pou li al rod en lot lopinyon. In al rod en lot lopinyon *and then she was happy with* sa lot lopinyon ki in gannyen. Akoz, premye kou i ti pe enkyet, i ti pe panse poudir i devret al *overseas*. So, annou edik nou bann dimoun. Nou etabli konfyans dan sistenm, nou edik nou bann dimoun. Sa osi ava ede pou retir en pe sa bann konfizyon.

E dernyen pwen ki mon anvi koz lo la set en pwen ki enterven an avan mwan, Onorab De Commarmond in refer sorti e i annan bann enterven an avan li ki'n refer sorti sa pwen e mon krwar i en pwen ki valab. Si en dimoun in ale, in sorti Sesel, in al kot dokter eksetera, eksetera, i pa'n satisfes avek sa ki dokter in dir li, i pa'n satisfes avek bann tretman ki in gannyen e sa dimoun i al

overseas. I al *overseas*, i al tap lo en laport, a en fason ou en lot i ganny larzan pou li al *overseas*. E letan i pe fer son tretman *overseas*, son rapor apre son tretman i demontre poudir i ti'n ganny en maladi ki vre, isi Sesel zot pa ti pou kapab trete. Sa dimoun kekfwa in al fer det li. E definitivman baze lo rapor, sa bann konsiltan, nou bann teknisyen i *review* sa rapor e i vwar poudir *yes*, i ti annan rezon e i en maladi ki nou isi Sesel nou napa sa kapasite pou nou trete. Me sa in *incur* en gro *cost*, en gro kou oubyen menm det lo sa pasyan e i vini i demann en *refund*. Dan sa ka, son demann i bezwen ganny konsidere. So, la osi nou bezwen annan en *set guidelines* ki kler, an relasyon avek bann tel sitiasyon. Mr Deputy, krwar mwan Sesel i kapab fer li byen. Nou annan sa kapasite omwen lo sa nivo pou nou fer li byen. Annou *trust* nou bann *consultants*, nou bann *expert* ki nou annan isi Sesel, annou fer zot konfyans, annou met sa bann polisi kler, annou annan bann *guidelines*, annou annan nou stratezi, annou annan nou lobzektif e annou touzour *provide* en Bidze kot Gouvernman i kapab *afford*, kot nou lekonomi i kapab *afford* e letan nou provide sa Bidze, annou servi li byen. Mr Deputy, pou annan en *huge improvement* lo sa size. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab Vangadasamy.

HON SHERYL VANGADASAMY

Mr Deputy Speaker, Manm koleg Onorab, lepep Seselwa bonn apre midi. Mosyon an deba pe demann Gouvernman pou etabli en gidans kler lo lekel ki kalifye tretman gratwit aletranze.

Mr Deputy Speaker, mon lentervansyon i pou al lo en gidans kler lo nou Lalwa. Lo Lalwa siprenm nou pei, pou mon lentervansyon lo enn nou drwa fondamantal dan nou Konstitisyon pou nou pep Seselwa konpran e konnen. Lartik 29 dan nou Konstitisyon i etabli kot leta i rekonnet drwa pou tou sitwayen pou proteksyon lasante, pou atener en nivo standar lasante fizik e mantal e pou asir sa drwa, leta i bezwen asire. Anba sa Lartik Mr Deputy Speaker, i annan 5 *brackets* anba sa Lartik 29. Mon pou konsantre lo *bracket 'a'* e *bracket 'd'* pou mon lentervansyon.

Mr Deputy Speaker, enn sa bann lasirans ki leta i bezwen fer sir se pou fer provizyon pou lasante primer Mr Deputy Speaker wi,

pou lasante primer e gratwit pou tou nou sitwayen. Mr Deputy Speaker, *overseas treatment* i ganny rekonnèt koman lasante tersyer, *tertiary health care*. Petet in ariv ler pou partaz sa definisyon, sa bann regilasyon kler ki determin kwa ki konstitye lasante segonder e kwa ki konstitye lasante tersyer ki *overseas treatment* i tonm ladan. Ki nou pep Seselwa e tou dimoun i konpran e konnen e aprann apresye.

Mr Deputy Speaker, nou Gouvernman, mon pou dir mon Gouvernman akòz mon enn parmi ki'n ede met li la e ki ankòr la, in *go beyond* nou *pre-requisite* ki nou Lalwa, ki nou Konstitisyon i demann li pou fer. Nou'n *go beyond* nou lobligasyon anba Lalwa, anba nou Konstitisyon, konsernan lasante nou nasyon. Konsernan lasante nou pep Seselwa e nou Seselwa i merit rekonnèt sa. Nou Konstitisyon i kler. Kritik lo nivo standar nou lasante primer i kapab valab me nou bezwen admet ki nou annan sa fasilite anplas e ki i gratwit e i la parey nou Konstitisyon in dir. Me lekelsa Gouvernman o monn Mr Deputy Speaker ozordi ki *goes beyond what the Law requires*, ki *go beyond* son lobligasyon anba Lalwa, ki determinen pou li fer dan byennet e dan lentere son pep? *E to what cost e to what extent? Overseas treatments comes at a cost* Mr Deputy Speaker e sa kou i kout plis ki R10 milyon pou Gouvernman tou le lannen e sa i pe kontinnyelman ogmante, dan Bidze nasyonal pou Minister Lasante. E sa i kout plis ki R85 mil par personn e par lannen e sa pe kontinnyelman ogmante.

Mr Deputy Speaker, sa se langazman mon Parti. Sa se langazman mon Gouvernman. Sa se lanmour prop mon Parti, sa se lanmour prop mon Gouvernman pou nou pep Seselwa. Langazman nou Parti i en lenvestisman dan nou pep Mr Deputy Speaker. Konbyen nou ki apresye sa? Konbyen nou ki vwar sa? Konbyen nou ki dir mersi pou sa? E konbyen pei ki pe fer sa? Oubyen, konbyen nou ki ankòr pe dir ki i nou drwa. La mon'n fer resorti, kote ki bout i nou drwa e kote ki bout i langazman mon Parti, i langazman mon Gouvernman. *This is what this is all about*. Se rekonnèt sa zefor e lanbisyon pou donn en pep e pran swen ek nou pep. Mon sapo ankòr enn fwa pou mon Parti e mon Gouvernman.

Mr Deputy Speaker, sa menm *bracket*, sa menm Lartik 29, *bracket 2* i al pli lwen. I pou koz lo promot responsabilite endividyel an sa ki konsern nou lasante e sa i en lot gidans kler, ankòr pou Minister Lasante, pou nou Parti e pou nou pep Seselwa. Mr Deputy

Speaker, se sa ki ozordi nou pe argimant lo la. Si nou oule asire ki nou konn nou drwa, nou bezwen osi asire ki nou konn nou responsabilite. Nou responsabilite konsernan nou lasante endividyel. E se sa ki loter Mosyon pe demande. Nou lobligasyon koman en Gouvernman i kler. Nou langazman koman en Parti i kler. Me la i moman pou nou edik nou pep, pou koz ek nou pep. Sa langazman se nou langazman koman en Parti. I pa neserman ki pou langazman en lot. I pa neserman ki pou en langazman en lot Parti. Nou lekor, nou lakour, nou fanmiy, nou lasante i nou responsabilite e sa ki Lartik 29(2) i dir. Wi Onorab Souris, pou annan en gidans, en polisi an ekri ki kler, lo lekel ki kalifye e bezwen *overseas treatment*. In ariv ler pou serten group nou pep pou *wake up and shape up* e pran nou responsabilite. Konbyen de nou ozordi ki'n met 5 sou dekote si anka demen nou tonm malad? Konbyen de nou ki servi sistenm de baz lasante tel ki *Family Planning* pou meyer zesyon e planifikasyon nou fanmiy, nou lasante mantal e finansyel? Konbyen nou ki nou mentenir en *lifestyle* restriktiv, kantmenm nou konnen ki i pa bon pou nou?

Mr Deputy Speaker, gidans e sa polisi i merit kler ek definisyon kler, prenan kont nou drwa Konstitisyonnel e Lalwa ki an egzistans. Kot i annan mekanizm anplas pou serten tretman lokal, annou fer li lokal. Si fodre sa servis i ganny amelyore pou piblik annan plis konfyans ladan, annou fer li. *Overseas treatment* gratwit i merit dan bann ka ki zistifyab e ki nou konnen, baze lo *assessment* sa pasyan e sa fanmiy, en kontribisyon i pa fezab. Loportinite e koz ek serten nou bann pasyan e lafanmiy e ofer zot sa loportinite pou fer serten kontribisyon ki zot kapab kot i neser pou sa swen, dan plas ki bord i senpleman pa aprouv lo *grounds* finansyel, sa osi i merit egziste.

Mr Deputy Speaker, nou bezwen komans koz ek nou dimoun ozordi, ek nou bann zenn konsernan *savings* parey Onorab Lebon in fer resorti dan son lentervansyon. Nou pe koz lo disiplin fiskal dan nou Gouvernman e sa disiplin i bezwen desann kot nou pep. *Tough times* Mr Deputy Speaker *call for tough measures*. E lemonn e pei ozordi i pa dan en bon moman. Nou pa dan en moman fasil. I pa letan pou nou donn bal, i pa letan pou nou gaspiye, i letan pou nou travay dir, pou nou travay pli dir, pou nou ser nou sang, pou nou sakrifye, konn byen depanse e byen zere. Si sa i aplik pou mon Gouvernman. Si sa letan nou la dan sa Lasanble nou dir nou

Gouvernman fer, i bezwen aplik pou nou pep. I bezwen aplik pou nou tou. I annan bokou Mr Deputy Speaker, ki en Gouvernman i kapab fer. I annan bokou ki nou, nou kapab fer. Me i annan bokou ki reste lo nou pep koman en nasyon. I reste lo nou pep koman en endividi, pou zot fer Mr Deputy Speaker.

Lo sa not Mr Deputy Speaker, mon pou donn sipor sa Mosyon. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Right of reply, Onorab Souris.

HON MIRENA SOURIS

Mersi Mr Deputy. Mon senserman remerisi tou bann Manm Onorab ki'n koz an faver sa Mosyon ki mon'n table. Avek zot partisipasyon, sa in ede pou fer sa deba vin en pti pe pli ris. Mon osi oule remerisi bann Manm ki pa'n neserman koz lo sa Mosyon me pou vot an faver sa Mosyon.

Mr Deputy i annan bokou rekomandasyon ki'n sorti. Pou nonm enn de, sa bann rekomandasyon i tre for. Bann Manm pe demande ki nou annan en pli bon deteksyon o nivo distrik. Ki sa polisi i kler, ki anmenmtan i ganny met a dispozisyon nou pep Seselwa pou zot konnen. Osi nou dir fodre annan plis ledikasyon pou piblik lo zot responsabilite e kiltir pou anmas en pti larzan. Minister Lasante ki merit investir dan resours imen, lekipman kot serten loperasyon spesyalize a kapab ganny fer isi. Minister Lasante i merit fer tou pou re-etablir konfyans piblik dan nou sistenm lasante, promouvwar plis lesanz dan *aspora* parmi nou bann spesyalis eksperyanse, annan plis spesyalis kalifye, donn formasyon bann teknisyen pou ki zot pli byen kapab fer deteksyon pli boner e osi pou pli byen mentenir bann nouvo lekipman parey serten Onorab in mansyonnen. Bann konpanyen lasirans pou konsider etablir lasirans medikal ki a son tour a ede pou rezourd en pti pe sa problem. Ki bann dokter ki vin lo korporasyon i reste en pti pe pli lontan olye 2an. Ankor nou demande ki bann pasyan i ganny eksplike lo zot maladi e byen konseye. Minister Lasante i merit entansifye lo kote *health promotion* dan lasante, moderniz en pti pe nou sistenm lasante.

Mr Deputy, sa revizyon osi dan program tretman medikal aletranze pou osi permet reform ekonomik atenn en pti pe zot

lobzektif. An gro, mon krwar nou tou nou a dakor poudir sa Mosyon i tre enportan e in vin a en moman tre apropiye.

E pou konklir Mr Deputy mon pou demann tou Manm Onorab pou vot an faver sa Mosyon. Zot sipor anver sa lespri reform ekonomik e sistenm lasante piblik ekitab pou vot an faver sa Mosyon. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, in ariv ler pou nou pran en vot lo sa Mosyon. Tou bann ki an faver lev zot lanmen? Inanim, Mosyon in aprouve. Bon, 5er in sonnen e nou ava aret nou travay la pou ozordi. Nou a rezwenn Mardi le 23 Oktob.

(Adjournment)